

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 59.

Onsdagen den 12 augusti, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande augusti.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 11 augusti 1914.

I anledning därav att notarien hos kammaren E. Lindström blivit inkallad till militär tjänstgöring från och med nästlidna dag, förordnade herrar deputerade nu kanslisten hos kammaren P. Sterne att, med bibehållande av det honom den 4 innevarande augusti lämnade uppdrag att tjänstgöra såsom notarie hos kammaren, tills vidare bestrida ytterligare en notariebefattning.

Till fyllande av det behov av kanslistbiträde, som uppkommit dels genom Sternes berörda befordran till notarie och dels genom det för herrar deputerade nyssnämnda den 4 augusti anmälda förfall för kanslisten N. J. Bagge, förordnade deputerade e. o. hovrättsnotarien M. Hjertstrand och juris studeranden L. Lindblad att tills vidare tjänstgöra såsom kanslister hos kammaren.

Som ovan

In fidem
Per Cronvall.

§ 3.

Efter föredragning härpå av herr *Lindhagens* vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål angående militärbefällets och de administrativa myndigheternas

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 59. 1

förhållande i avseende å under landstormsmobiliseringen förekommande möten för de blivande riksdagsmannavalen, blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Herr *Bäckströms* å kammarens bord vilande motion nr 266, som nu föredrogs, hänvisades till bevillningsutskottet.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till bestridande av kostnader, som i § 63 regeringsformen avses; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Bevillningsutskottets härefter föredragna betänkande nr 24 bordlades åter.

§ 7.

Vidare föredrogs vart för sig bevillningsutskottets memorial: nr 25, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om arvsskatt och skatt för gåva; samt

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 23 och 29 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker ävensom till ändrad lydelse av anm. 1 under rubriken 160 och anm. under rubriken 161 i gällande tulltaxa ävensom en i ämnet väckt motion.

Kammaren godkände de i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna.

§ 8.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo lagda på bordet lagutskottets utlåtanden nr 22 och 24 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 7.

§ 9.

Vid nu skedd föredragning av särskilda utskottets nr 1 utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar, biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 5 och 9 här ovan omförmälda ärenden.

§ 11.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av dels väckta motioner om upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga m. fl. ändringar i gällande kommunalförfattningar, dels väckt motion om sådana ändringar i gällande förordning om kommunalstyrelse på landet, m. fl. kommunalförfattningar, att den kommunala rösträtten bygges på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor m. m.

Om den kommunala rösträtten m. m.

Till konstitutionsutskottets behandling hade hänvisats två lika lydande motioner, nämligen nr 49 i första kammaren av herr *Kvarnzelius m. fl.* och nr 64 i andra kammaren av herr *Staaß m. fl.*, uti vilka motioner hemställts, att riksdagen behagade för sin del antaga i motionerna intagna förslag till

a) lag om ändrad lydelse av §§ 8, 9, 10 och 80 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.;

b) lag om ändrad lydelse av §§ 9, 10 och 12 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

c) lag om ändrad lydelse av §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; och

d) lag om ändrad lydelse av §§ 5, 25, 26 och 27 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Vidare hade herr *Waldén m. fl.* i en inom andra kammaren väckt motion, nr 42, hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar angående kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten komme att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor; samt

att riksdagen, intill dess dylikt förslag kunde bli genomfört, för sin del ville antaga åtskilliga i motionen angivna förändringar av vissa paragrafer i följande kommunala författningar, nämligen:

förordningen om kommunalstyrelse på landet;

förordningen om kommunalstyrelse i stad;

förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm;

förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd;

förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm; samt

förordningen om landsting.

Utskottet hemställde:

1:o att riksdagen, i anledning av herr *Kvarnzelius' m. fl.* motion nr 49 i första kammaren och herr *Staaßs m. fl.* motion nr 64 i andra kammaren, måtte för sin del antaga följande förslag till

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

a) Lag

om ändrad lydelse av § 80 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 ävensom om införande i nämnda förordning av tillagda § 81.

Häri genom förordnas, att § 80 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse, ävensom att i nämnda förordning skall införas tillagda § 81.

§ 80.

Mom. 1. Har Kungl. Maj:t förordnat, att ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt vad i hälsovårdstadgan för riket föreskrives om stad skola lända till efterrättelse för område å landet, som ej utgör egen kommun, vare det område att anse såsom ett särskilt samhälle (municipalsamhälle), vars medlemmar äga att, oberoende av kommunen i övrigt, själva vårda sådana för samhället gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, som avses i nämnda författningar eller föränledas av dessas tillämpning inom samhället; och gälle, med det i § 81 stadgade undantag, i avseende härå om municipalsamhälle i tillämpliga delar vad i denna förordning är om kommun stadgat, med iakttagande därav att, i stället för kommunalstämma, kommunalfullmäktige och kommunalnämnd, motsvarande myndigheter inom municipalsamhälle skola benämnas municipalstämma, municipalfullmäktige och municipalnämnd.

§ 81.

Inom köping eller municipalsamhälle må ej i dess angelägenheter talan och rösträtt genom ombud utövas i andra fall, än i § 9 sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

b) Lag

om ändrad lydelse av § 12 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Häri genom förordnas, att § 12 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 12.

Ej må i andra fall, än i § 10 sägs, talan och rösträtt genom ombud utövas.

Fullmakt skall vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd, eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift bestyrkt.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

c) Lag

om ändrad lydelse av § 8 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Härigenom förordnas, att § 8 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Mom. 2. Ej må i andra fall, än i mom. 1 sägs, rösträtt genom ombud utövas.

Fullmakt skall vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift bestyrkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

2:o) att riksdagen, med anledning av herr Waldéns m. fl. motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande författningar, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medförde förlust av kommunal rösträtt, begränsades enligt i huvudsak samma grunder som de, vilka vore bestämda i fråga om den politiska rösträtten;

3:o) att herr Waldéns m. fl. motion, i vad den avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t om införande av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4:o) att herr Kvarnzelius' m. fl. och herr Staafts m. fl. motioner samt herr Waldéns m. fl. motion dels i vad den sitnämnda avsåge ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet §§ 4, 8 och 11, förordningen om kommunalstyrelse i stad §§ 3, 9 och 11, förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm §§ 2, 7 och 9, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd § 6 och förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm § 5, innebärande införande av lika rösträtt, rösträttens begränsning till den kommun, inom vilken röstägande vore mantalsskriven, m. m., och dels i vad samtliga motioner avsåge ändring i förordningen om kom-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

munalstyrelse på landet §§ 8, 9 och 10, förordningen om kommunalstyrelse i stad §§ 9 och 10 och förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm §§ 7 och 8, innebärande upphävande av bolags och omyndigs rösträtt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

5:o) att herr Kvarnzelius' m. fl. och herr Staafts m. fl. motioner, i vad de avsåge ändring i landstingsförordningen § 5 mom. 1, innebärande begränsning i rätten att deltaga i landstingsmannaval till den kommun, inom vilken röstägande vore mantalsskriven, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

6:o) att herr Waldéns m. fl. motion, i vad den avsåge ändring i landstingsförordningen § 10, innebärande kvinnas valbarhet till landsting, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

7:o) att herr Waldéns m. fl. motion, i vad den avsåge ändring i landstingsförordningen § 24, innebärande införande av dagtraktamente jämväl för sådan landstingsman och landstingsmannasuppleant, som vore bosatt å den ort, där landstinget hölles, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

8:o) att herr Kvarnzelius' m. fl. och herr Staafts m. fl. motioner, i vad de avsåge ändring i landstingsförordningen §§ 25—27, innebärande rätt för landstinget att själv utse ordförande, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid avgivits: vid punkten 1:o) av utskottets hemställan:

av herrar Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, Kjellén, von Mentzer, Magnusson i Tumbult, K. V. Beckman, Jönsson i Slätåker och Karlsson i Mo;

vid punkten 2:o) av utskottets hemställan:

av herrar Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Jansson i Djursåtra, K. V. Beckman och Jönsson i Slätåker;

vid punkten 3:o) av utskottets hemställan:

av herr Waldén, med vilken herrar O. Olsson, Kropp och Magnusson i Kalmar instämt och som, under åberopande av den utav honom m. fl. väckta motionen, föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar angående kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten komme att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor;

vid punkten 4:o) av utskottets hemställan:

a) av herrar Edén, Mannheimcr, Stadener, G. G. Magnusson, Ericsson i Vallsta, Waldén Leander, Sterne och Magnusson i Kalmar, vilka, med hänvisning till de i herr Kvarnzelius' m. fl. och herr Staafts m. fl. motioner anförda skäl för avskaffande av bolags och omyndigas rösträtt, yrkat, att utskottet måtte hemställa till riksdagen att för sin del antaga följande förslag till

a) *Lag*

ändrad lydelse av §§ 8, 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m m.

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Härigenom förordnas, att §§ 8, 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

En var myndig välfrejdad svensk undersåte — — överläggningar och beslut.

Enahanda rättighet tillkommer ostiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 9.

För fastighet, som innehaves av landbo eller arrendator, röstar innehavaren.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att å kommunalstämma för boet talan föra.

För näring eller — — — — — må ej röstas.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som sådan jord innehava.

I ärende, som nu sägs, tillkommer talan jämväl omyndig, bolag och oskiftat dödsbo.

För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse.

Ej må för samfällid egendom mer än en person talan föra. För bolag må bolaget eller dess styrelse och för oskiftat bo delägarne i boet ombud utse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

b) *Lag*

om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

§ 9.

En var myndig, välfrejdad svensk undersåte — — — — —
— — — — — oguldna stadsutskylder, är, med den i § 10 stadgade
inskränkning, berättigad att — — — — —
stadens medlemmar förbehållna.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig
delägare finnes.

§ 10.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes,
utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må
de utse ett ombud att vid allmän rådstuga för boet talan föra.

För näring eller — — — — — må ej röstas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

c) Lag

om ändrad lydelse av § 7 och § 8 mom. 1 i förordningen om kommu-
nalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Häri genom förordnas, att § 7 och § 8 mom. 1 i förordningen om
kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla föl-
jande ändrade lydelse:

§ 7.

En var myndig, välfrejdad svensk undersåte — — — — —
oguldna stadsutskylder är, med den i § 8 stadgade inskränkning,
berättigad att i val av stadsfullmäktige deltaga.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig
delägare finnes.

§ 8.

Mom. 1. För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare
finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga del-
ägare, må de utse ett ombud att vid valet för boet rösträtt utöva.

För näring eller — — — — — må ej röstas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

b) dels av herrar *Edén, Mannheimer, Janson* i Bråten och *Säf-
strand*, vilka ansett, att utskottets motivering under II A., rörande
herr Waldéns m. fl. motion, i vad den avsåge införande av lika röst-

rätt för de enligt nu gällande bestämmelser röstberättigade m. m., bort hava annan i reservationen angiven lydelse;

dels av herrar *O. Olsson, Waldén, Kropp och Magnusson* i Kalmar;

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

vid punkten 5:o) av utskottets hemställan:

av herrar *Edén, Mannheimer, G. G. Magnusson, Ericsson* i Vallsta, *Waldén, Leander, Sterne och Magnusson* i Kalmar, som, med hänvisning till de skäl, vilka i herrar *Kvarnzelius' m. fl. och Staaffs m. fl.* motioner anförts för att rätten till deltagande i landstingsmannanval borde begränsas till den kommun, inom vilken röstägande vore mantalsskriven, yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen för sin del ville antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

1. Rätt att deltaga i landstingsmannanval tillkommer inom den kommun, där han är mantalsskriven, en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

vid punkten 6:o) av utskottets hemställan:

av herrar *Edén, Mannheimer, G. G. Magnusson, Ericsson* i Vallsta, *Waldén, Leander, Sterne och Magnusson* i Kalmar, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen, med bifall till herr *Waldéns m. fl.* motion i denna del, måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av § 10 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 10 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 10.

Valbar till landstingsman är en var inom landstingsområdet röstberättigad, man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Landstingsman kan ej vara: a), b), c) och d) (= nuvarande bestämmelser).

Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna uppdraget sig avsäga, såvida han ej fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant, äger hon när som helst avsäga sig uppdraget.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

vid punkten 7:o) av utskottets hemställan:

av herrar *Edén, G. G. Magnusson, Ericsson* i Vallsta, *Waldén, Leander, Sterne* och *Magnusson* i Kalmar, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen ville med bifall till herr *Waldéns* m. fl. motion i den del, som avsåge införande av dagtraktamente jämväl för sådan landstingsman och landstingsmannasuppleant, vilken vore bosatt å ort, där landstinget hölles, för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av § 24 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Häri genom förordnas, att § 24 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

samt vid punkten 8:o) av utskottets hemställan:

av herrar *Edén, Mannheimer, G. G. Magnusson, Ericsson* i Vallsta, *Waldén, Leander, Sterne* och *Magnusson* i Kalmar, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen ville, med bifall till herr *Kvarnzelius'* m fl. och herr *Staafts* m. fl. motioner, i vad de avsåge rätt för landsting att själv utse ordförande, för sin del antaga följande förslag till

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Lag

om ändrad lydelse av §§ 25, 26 och 27 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Häri genom förordnas, att §§ 25, 26 och 27 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 25.

Vid varje lagtima landstings första sammanträde företages upprop av samtliga valkretsarna i länet, därvid de utsedda ombuden skola sina fullmakter förete. Framställes anmärkning emot ombuds behörighet att i landstinget taga inträde, äga de landstingsmän, vilkas fullmakter godkända blivit, att, efter fulländat upprop, däröver besluta; och må över sådant beslut klagan ej föras.

§ 26.

Sedan granskning av fullmakterna, på sätt § 25 föreskriver, ägt rum, utser landstinget bland tingets ordinarie ledamöter en ordförande och en vice ordförande för tiden intill nästa ordinarie lagtima sammankomst.

Utgår under nämnda tid ordförandens eller vice ordförandens uppdrag att vara landstingsman, upphör jämväl befattningen såsom ordförande eller vice ordförande.

§ 27.

Den landstingsman, som bevisat flesta landstingen eller, där två eller flera landstingsmän deltagit i lika många landsting, den av dem, som är till levnadsåren äldst, förer ordet, till dess ordförande blivit vald. Inträffar under mötet samtidigt förfall för både ordförande och vice ordförande, utses under enahanda ordförandeskap en av landstingets ordinarie ledamöter att tjänstgöra såsom ordförande, till dess förfallet upphört.

Vid samtidigt förfall för både ordförande och vice ordförande under tid, då landstinget ej är samlat till möte, skall ovannämnde äldste ledamot tjänstgöra såsom ordförande, till dess förfallet upphör.

Därest under tiden mellan landstingets lagtima sammanträden ordföranden avgår eller hans befattning eljest upphör, skall vice

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

ordföranden tjänstgöra såsom ordförande intill nästa lagtima sammankomst.

Skulle under samma tid jämväl vice ordföranden avgå eller hans befattning upphöra, skall bemälda äldste ledamot tjänstgöra såsom ordförande.

Konungens befallningshavande kallar äldste ledamot till tjänstgöring, varom ovan är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1915.

Sedan *punkten 1:o*) föredragits, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr Beckman, som anförde: Vid denna punkt i det föreliggande betänkandet framhåller utskottet med skärpa missbruket av fullmakter. Om det nu icke kan nekas till, att missbruk kunna förekomma, anser jag dock, att skildringen av dessa missbruk blivit mycket överdriven, särskilt när det framhålles som missbruk, att antalet fullmakter i städerna ofta är synnerligen stort. Även vid de mest livaktiga politiska val har det visat sig, att 20 à 25 procent av de röstberättigade icke kunna delta i valen och det är all sannolikhet för, att procenten är vida större vid de kommunala valen. Att en stor del personer undandraga sig besväret att själva rösta och i stället lämna fullmakt, kan icke i och för sig och i alla fall stämplas som ett missbruk. Även om man således medger, att i vissa fall missbruk kunna finnas, uppstår frågan, huru de skola avhjälpas. Jo, säger utskottet, genom att borttaga all fullmaktsröstning. Alla de personer således, som genom sitt yrke, genom sjukdom, genom bortovaro från orten eller av andra anledningar icke kunna vara närvarande, och likaså det betydligt stora antal, som på grund av ålder eller försvagad hälsa icke orkar med eller vill utsätta sig för de verkliga kraftprov, som ett val i en stad ofta innebär, då man i många timmar kan få stå i kö i avvaktan på att få avgiva sin röstsedel, alla dessa skulle nu genom ett penndrag förhindras att utöva sin rösträtt, en rätt, som de länge haft och som för dem kan vara av allra största intresse. Och det är att märka, att detta föreslås och understöddes av personer, som samtidigt i rättfärdighetskravets namn yrka på utsträckta rättigheter för andra kategorier av medborgare. Samtidigt som man vill borttaga den hittills gällande principen, att fullgjorda medborgerliga skyldigheter skola utgöra villkor för utövande av rösträtt, vill man betaga en hel del personer den rätt, de hittills haft. Kan det vara rimligt? Man har också erkänt det orätta härutinnan, men man tröstar sig med, att borttagandet av fullmaktsrätten skall drabba alla partierna lika.

Rättfärdighetskravet har man således övergivit för att i stället hålla sig till partisynpunkterna.

Nej, vill man verkligen träffa missbruket av fullmaktsröstningen, så skall man begära en utredning, hur rätten att rösta med fullmakt skall kunna inskränkas till dem, som äga verkligt förfall, på samma sätt som man i motsatt riktning år 1908 begärde utredning om, huru man åt de personer, som ägde verkligt förfall, skulle kunna bereda tillfälle att deltaga i de politiska valen. Nu vill man i stället bota ett ont med ett annat värre.

På grund av dessa mina skäl ber jag, herr talman, att få yrka avslag på den föreslagna punkten.

Vidare yttrade

Herr Edén: Den föregående ärade talaren började med att erkänna, att det icke kunde förnekas, att missbruk av fullmakterna vid de kommunala valen och avgörandena förekomma i städerna. Jag skall taga fasta på detta erkännande och ber att få stryka under det på det eftertryckligaste.

Ingen lärer väl kunna bestrida, att så som fullmaktsväsendet utvecklats i våra städer, har det blivit något helt annat än vad från början avsågs. Den siste ärade talaren trodde för sin del, att man kunde sätta likhetstecken mellan dem, som lämnade ifrån sig fullmakterna, och dem som av en eller annan anledning voro förhindrade att själva rösta eller ville undandraga sig besväret. Det är alldeles uppenbart, att så icke är förhållandet. Fullmakter användas i ofantligt stor utsträckning för personer, som *icke* äro förhindrade att rösta själva, och de användas också i stor utsträckning för personer, som egentligen icke vilja undandraga sig själva besväret att rösta, utan helt enkelt lämna fullmakter på grund av den bearbetning från fullmaktsinsamlarna de äro utsatta för. Det enorma antalet fullmakter vid de senaste valen i städerna, som i någon mån är åskådliggjort genom den tabell, vilken åtföljer motionen, visar bäst, att här har verkligen detta fullmaktsväsende urartat. Det är icke längre ett medel för dem, som verkligen äro förhindrade, men ha ett personligt intresse att få utöva sin rösträtt, utan det är helt enkelt en form av agitation för de politiska partierna, en agitationsform, i vilken det gäller att draga till sig fullmakter in blanco av röstberättigade medborgare, som kanske annars icke alls skulle deltaga i valet, och som säkerligen i en hel del fall icke veta för vad och på vem de rösta, när de lämna sin fullmakt. Detta är för övrigt belyst genom uttalanden från Sveriges största kommun, från Stockholms stad. Det har understrukits av överståthållarämbetet, som uttryckligen förordat borttagandet av fullmakterna. Och överallt i våra städer finnes en känsla av verklig motvilja mot hela det sätt, varpå fullmaktsväsendet användes.

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Då säger den ärade talaren: om man nu vill ingripa mot fullmaktsväsendets missbruk, bör man i stället begära en utredning, hur rätten att begagna fullmakter måtte kunna begränsas till sådana personer, som verkligen ha förhinder av ett eller annat slag att personligen utöva sin rösträtt. Jag kan i fråga om detta yttrande ej underlåta att uttala en viss överraskning över att ej något yrkande i den vägen har kommit fram under ärendets behandling. Är det verkligen så, att den ärade talaren och hans meningsfränder ha haft den meningen, då skulle det ha varit mycket önskvärt om den hade blivit framställd under den föregående behandlingen av motionerna och lagts under prövning. Men så har inte skett. Högern i utskottet har ställt sig på den rena omedgörlighetsståndpunkten och icke velat vara med om någon inskränkning i fråga om användningen av fullmakterna. Sälunda, hela den utväg, herr Beckman antydde, föreligger ej nu. Intet förslag i denna riktning är väckt, vare sig genom motion eller i utskottet.

Men vidare bör man komma ihåg, hur hela detta spörsmål faktiskt ligger. Jag skall gärna erkänna, att jag för min del skulle ha önskat, att man hade kunnat ta upp frågan om fullmakterna på det sättet, att man skulle ha inskränkt rätten att använda fullmakter till vissa strängt begränsade och bestämde fall, då laga förfall kunde uppvisas utav en röstberättigad. Men om så skulle ske, måste det uppenbarligen ske på samma gång som man reglerar den utav riksdagen begärda rätten att rösta vid politiska val för sådana, som utav sitt yrke äro förhindrade att själva inställa sig, närmast sjömän, fiskare och dylika. Nu har emellertid visat sig, att denna begärda utredning om rätten att rösta, ehuru frånvarande, vid politiska val har dragits på långbänken. Ett kungligt förslag i detta syfte har upprepade gånger blivit efterlyst, och ett sådant förslag borde ha kommit fram under denna period för att kunna antagas definitivt efter valen. Vid förra årets riksdag var jag för min del beredd att vänta med frågan om fullmakter vid kommunala val, till dess man fick fram frågan om rätt att rösta genom fullmakt eller insänd valsedel vid de politiska valen, i förhoppning, att förslag därom skulle framläggas vid 1914 års riksdag. Men denna förhoppning har fullkomligt svikits. Den föregående regeringen hade igångsatt en utredning på detta område för att framlägga en proposition. Men nu vet ingen, vad det efter regeringsskiftet blivit av den utredningen, ingen vet, när något förslag kommer fram, ej heller, hur ett sådant förslag kan komma att se ut. Vid sådant förhållande finnes efter mitt förmenande ej tillräcklig anledning att längre vänta med att ta upp frågan om fullmakter vid de kommunala avgörandena. Vi kunna inte underlåta att försöka ingripa mot fullmaktsmissbruken, vi kunna inte vänta så länge, som nu skulle bli nödvändigt, om man kombinerar denna fråga om de kommu-

nala fullmakterna med frågan om de insända valsedlarna vid de politiska valen.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Det må så vara, att det i vissa enstaka fall kan inträffa, att genom avskaffande av fullmakterna någon valman blir förhindrad att utöva den rösträtt han nu kan utöva. Men jag är alldeles bestämt övertygad om, att detta endast blir undantagsfall. Och vi få komma ihåg, att detta blir i varje fall ej någon större inskränkning än den, som nu redan finnes beträffande den politiska rösträtten, ty som bekant kräves nu för rätten att rösta vid andra kammarvalen ovillkorligen, att valman själv inställer sig vid valurnan. Man må väl fråga, om det finns någon särskild anledning att i våra städer med deras utmärkta möjligheter att avgiva röstsedlarna fordra personlig inställelse vid de politiska valen, men medgiva röstning genom fullmakt vid de kommunala valen. Går det verkligen för sig att fordra personlig inställelse i ena fallet, går det sannerligen för sig också i det andra.

Den ärade talaren ömmade särskilt för vissa personer, som genom sjukdom eller ålder kunde finna sig oförmögna att »utvärda det kraftprov», som en inställelse vid de kommunala valen innebär. Ja, jag svarar härpå helt enkelt, att kraftprovet att rösta vid kommunala val väl inte är större än kraftprovet vid politiska val, och det har hittills ej satts i fråga, att man skulle låta personer på grund av ålder eller sjukdom få använda fullmakt vid politiska val. Skulle det i en framtid bli så, att man inför en rätt att rösta genom fullmakt eller insända valsedlar i vissa bestämda fall vid de politiska valen, så blir det ju ingen svårighet att införa denna rätt även vid de kommunala valen och avgörandena. Men så länge ingen möjlighet att lösa frågan på den vägen föreligger, anser jag det vara nödvändigt, att om man över huvud taget vill ingripa mot missbruket, man vänder sig mot fullmaktsröstningen i dess helhet.

Jag för min del har den känslan, att det inom stora delar av landet råder en verklig vedervilja mot de former, som den kommunala fullmaktsröstningen har tagit. Jag tror, att man litet varstans känner, att det är nödvändigt att ingripa mot denna trafik, i den politiska moralens namn. Jag kan därför för min del ej annat än anhålla, att kammaren måtte bifalla utskottets framställning.

Herr Hallendorff: Den siste ärade talaren nämnde om den över hela landet utbredda vedervilja, som skulle visat sig gentemot bruket av fullmakt vid kommunala val. Jag får bekänna, att det förefaller något egendomligt, att denna vedervilja i sådant fall icke skulle tagit sig uttryck vis å vis fullmakts användande på landsbygden. Jag får vidare bekänna, att det synes mig underligt, att de exempel, som utskottsbetänkandet anför och som konstitutionsutskottets ärade ordförande nu också an-

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

förde, inskränka sig till den skrivelse, som stadsfullmäktige i Sveriges största kommun avlätit med anmärkningar mot bruket av fullmakt i stad. Det är nu rätt sällsamt först och främst, att om missbruken och svårigheterna äro så svåra i Stockholm, man icke fått emottaga andra liknande skrivelser från andra håll, t. ex. från Göteborg, som ju också är en stor kommun och där, såvitt jag vet, även fullmakter i rätt hög grad kommit till användning. Det borde för övrigt icke alldeles förbises, att den skrivelse, som härvidlag avses, tillkommit med knappast möjliga tillfälliga majoritet, varför dess bevisande innebörd otvivelaktigt är ganska svag.

Över huvud förefaller det mig, som om de anmärkningar, vilka riktats mot bruket av fullmakter, drabba icke så mycket frågan om fullmakter som själva de former, i vilka de kommunala striderna på sista tiden klätt sig. De drabba sålunda överhuvud den skarpa, vid val och dylikt förekommande agitationen, och vad man därför skulle försöka rätta, om man nu vill stå på den ståndpunkt, som utskottets ordförande och majoritet ställt sig, det skulle just vara de nyssnämnda agitatoriska formerna. Ty, mina herrar, det kunna vi vara övertygade om, att, om man också tar bort fullmakterna i detta fallet, komma själva striderna i olika former alltjämt att finnas kvar, och då kommer man i stället att finna andra saker, som man har att klaga över lika livligt som nu över det mycket förkättrade fullmaktsbruket. Detta om den saken.

Oavsett detta kan jag icke neka till, att det synes egenomligt, att konstitutionsutskottet, som så gärna velat visa sig konsekvent i sina yrkanden, icke utsträckt sin moraliska harm över fullmaktsbruket till landsbygden, som jag nyss sade. Det kan visserligen sägas, att en stor socken i Dalarne kan erbjuda särskilda svårigheter ifråga om möjligheten att komma fram vid valtillfällen, under det att detta lättare går för sig i den stora staden. Men därvid förbises man, att det likvisst är en stark procent av städernas befolkning, som genom sin borgerliga sysselsättning, i avsevärd grad är förhindrad att passa på vid valtillfällen. Det finns t. ex. arbetare, som genom såsongarbete etc. äro engagerade utom staden, och en massa yrkesmän, som på liknande sätt äro förhindrade. Ifråga om dessa gäller det därför i minst lika hög grad som om medborgare i en stor socken, att de icke alltid bestämt kunna infinna sig själva.

Jag tror därför, att, om man nu vill i överensstämmelse med konstitutionsutskottets förslag ovillkorligen slå ihjäl bruket av fullmakter i städerna, ja, då får man också vara beredd på konsekvenserna, som nog med tämligen stor säkerhet komme att medföra, att även fullmakterna på landsbygden försvinna.

Jag ber att få förena mig i herr Beckmans yrkande.

Herr Leander: Det förvånar mig något, att den siste ärade talaren underkänner betydelsen av den framställning i

denna fråga, som gjorts av representationen i Stockholm, och liksom beklagar, att dylik framställning icke föreligger från representationer inom andra samhällen, där det ju också måste anses ha förekommit en del missbruk vid fullmaktsröstning. Men man må väl f. n. nöja sig med att ändå representationen i rikets förnämsta och största stad gjort en dylik hemställan. Talaren ville också, att utskottet skulle ha utsträckt »sin moraliska harm», som han uttryckte det, även till fullmaktsröstningen på landsbygden. Ja, för all del, vill herr Hallendorff vara med på att yrka på borttagandet av fullmaktsröstningen även på landsbygden, så lära nog vi, som stå på utskottets ståndpunkt, icke ha något däremot. Emellertid ha nog icke samma missbruk förekommit på landsbygden härvidlag, såvitt man kunnat erfara såväl inom utskottet som på annat håll.

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Av intresse kan vara att erinra om, hurusom det riktats angrepp mot fullmaktsröstningen redan vid 1859 och 1860 års riksdagar i en då avgiven reservation inom allmänna besvärs- och ekonomiutskottet. Mot dess förslag, att fullmaktsröstningen skulle bibehållas, yttrade landshövding v. Troil: »Det är i en i de flesta konstitutionella länder antagen grundsats, att vid val rösträtt bör personligen utövas. Motsatsen föranleder ej sällan till listlöpnig och till resor ur gård i gård för att samla underskrifter å på förhand uppgjorda valsedlar.» Hade den ärade reservanten levat på denna tid och sett, huru det nu tillgår, så skulle han funnit, att denna listlöpning ur gård i gård, ur hus i hus övergått till epidemi. Meningen med fullmaktsröstning är väl den, att personer, som ha hinder, »laga förfall», som det heter, skola ändock kunna utöva sin rösträtt. Om nu fullmaktsröstningen kunde hållas inom dessa gränser, så vore det icke annat än gott att säga därom. Men detta har visat sig omöjligt. Fullmaktsröstningen är, som en motionär, herr Wijk, säger i en motion, väckt i andra kammaren 1908, »en nödfallsutväg, som endast har sitt berättigande i de fall, där personlig röstning ej kunnat utövas, och som bör medgivas endast om inga olägenheter därav uppstå.» Sådana olägenheter ha emellertid förekommit.

Herr Beckman tror visserligen icke, att de missbruk, som förekommit, äro så stora, som utskottet velat göra gällande. Herr Beckman vet dock, vad som yttrats i utskottet rörande denna sak. När stadsfullmäktige i Stockholm 1912 gjorde den underdåniga hemställan till Kungl Maj:t, varom nämnes i motionerna och i utskottsbetänkandet, upplystes det, att ett parti, nämligen högerpartiet, vid ett stadsfullmäktigeval samlat så många fullmakter, att det icke kunde placera dem, utan erbjöd en del av dem åt ett annat parti, nämligen socialdemokraterna. Det har ju också visats exempel på, att en person kunnat lämna två fullmakter till representanter för olika partier, och när man frågat efter anledningen härtill, så har man fått till svar: »Ja, man blir ju inte av med dem, så det är bäst

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

att ge dem en fullmakt, så att man sedan får vara i fred.» Det har också förekommit, att en person gått och samlat fullmakter för ett visst parti och sagt, att de skulle användas för att rösta på detta partis kandidater, och sedan lämnat dem till ett annat parti. Sådant har näppeligen kunnat ske utan kontant vederlag, ty i annat fall hade man icke kunnat gå tillväga på detta sätt. Alltnog, de fullmakter, som uppsamlas, ha karaktären av rena blankofullmakter, som ställas till vänners och bekantas förfogande eller måhända erbjudas till den högstbjudande. I varje fall äro fullmakterna icke ett uttryck för någon bestämd åsikt eller vilja. Vi ha här talat om social etik och åtgärders vidtagande för att höja den allmänna moralen. Nåväl, här erbjuder sig nu ett tillfälle att vidtaga en åtgärd för att åtminstone i någon mån höja den allmänna moralen. Ty denna fullmaktinsamling, sådan den bedrives i vår tid, och denna användning av fullmakter verkar bestämt högst demoraliserande.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Räf: Herr talman! Man har hittills under debatten nästan uteslutande fäst sig vid rösträtt vid valen. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att frågan icke endast gäller detta, utan också rättigheten att föra talan vid stämma. Således äro vi genom att antaga detta lagförslag uteslutna från allt verkligt ingripande på stämma i de fall vi till äventyrs själva äro hindrade att däri deltaga.

Vidare ber jag också att få fästa uppmärksamheten på vad jag sade i denna sak, då den sist förekom till behandling, att frågan endast tillkommit på Stockholms stadsfullmäktiges begäran. Någon begäran från annat håll ha vi nämligen icke hört talas om. Då Stockholms stad har egen kommunallag så att säga, synes det naturligt, att detta inskränkes till den stad, som begärt detsamma. Måhända kommer det en liknande begäran från andra svenska städer sedan, och då kunna vi taga saken under nytt överbäggande, men hittills har icke någon begäran inkommit.

Vidare kan man vara övertygad om, att detta kommer att verka hindrande för många personer att deltaga i de kommunala angelägenheterna. Antag att en stadsbo är ute på resa. Skall han därför, att han är ute på en utländsk resa eller en lång svensk resa, bli alldeles avskuren från möjligheten att deltaga i de kommunala angelägenheterna på sin ort? Det torde kunna hända, att han är en av de mest intresserade i orten för de kommunala angelägenheterna, och han har kanske utfört mer än någon annan på detta område. Men därför att han är på resa, skall han få böta med att förlora sin rösträtt. Det synes mig icke vara att försöka befordra den kommunala livaktigheten, som man sade för några år sedan. Det känner nog litet var på sig.

Nu har jag dessutom begärt ordet för att tillkännagiva, att jag, då det definitiva beslutet fattades i denna angelägenhet, varit

med andra kammarens tillåtelse befriad från riksdagsgöromålen. I annat fall hade jag låtit anteckna mig bland högerreservanterna. I *Om den kommunala röst-rätten m. m.*

(Forts.)

Herr Ericsson i Vallsta: Herr talman! I anledning av vad herr Leander sade därom, att vi, som stå på utskottets ståndpunkt, skulle vara beredda att gå med på ett förslag om fullmaktsröstningens avskaffande på landsbygden, känner jag mig manad att säga, att jag vill icke giva något löfte i den vägen. Det är andra förhållanden på landsbygden med de stora avstånd, som där finnas. Vi kunna tänka oss, att man har många mil fram till stämmorna och svårt att komma dit. Då vore det orimligt att förmena människorna där att lämna fullmakter, om de så önska. Jag är således icke med om att giva något löfte att vara med om att avskaffa fullmaktsröstningen på landsbygden. Jag intresserar mig mindre för hur städerna ställa det för sig i detta fall, och då det från stadshåll framställt önskan att få fullmaktsröstningen avskaffad, har jag icke motsatt mig det. Men det betyder icke, att jag vill vara med om att framdeles taga bort den även på landsbygden.

Herr Hallendorff: Herr talman! Jag skall be att få upplysa den sista ärade talaren därom, att den önskan från stadsfolkets sida att taga bort fullmaktsröstningen, som föreligger, inskränker sig mig veterligt till en skrivelse från Stockholms stadsfullmäktige, som beslöts med, såsom jag sagt, knappast möjliga majoritet, varför det icke finnes någon anledning att betrakta den såsom ett absolut rättvisande utslag av vad man i städerna härvidlag önskar.

Jag hade nyss tänkt fråga herr Leander, varför icke de, som ivra för konstitutionsutskottets förslag, vilja vara med om att utsträcka detta till landsbygden. Den frågan behöver jag nu icke göra. Den har redan blivit besvarad genom vad herr Ericsson i Vallsta yttrade. Och jag är tacksam för detta svar, ty det visade, att det är icke fråga om en principiell lag, det är icke fråga om några allmänna social-etiska synpunkter, utan man ser, att den stränga moralen skall tillämpas i städerna, men på landsbygden äro förhållandena förträffliga och där anses den nuvarande ordningen alltjämt på sin plats. Jag tror, mina herrar, att om vi taga reda på hur det är på landsbygden, skola vi finna, att det där är ett minst lika ordentligt utnyttjande av fullmakterna, som i städerna. Vi skola säkert där på många håll finna ett minst lika opersonligt utställande av fullmakter som i städerna, och vi skola även finna, att om det på landsbygden har sina svårigheter att komma fram till överläggningslokalen, så är det andra svårigheter i städerna. Därför är det ingen som helst möjlighet att här göra någon åtskillnad. Därför, herr talman, vill jag understryka vad jag nyss sade, att stryker man fullmaktsröstningen i städerna, nå ja, då får man snart stryka den också på landsbygden.

Herr Sterne: Herr talman! Jag begärde ordet för att obetingat giva min anslutning till utskottets förslag. Jag vill då göra

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

det tillägget, att när man här gör en stor affär av att det endast är Stockholms stadsfullmäktige, som givit uttryck åt en önskan, att rätten att rösta med fullmakt måtte avskaffas, så bortser man från de talrika intyg, som lämnats både av dem, som deltagit i utskottets förhandlingar, och av andra, att den känslan finnes nog vida mer utbredd, än att den skulle vara begränsad till Sveriges huvudstad. Den finnes även i de samhällen, som jag känner till, särskilt vissa mindre samhällen, som utskottet velat sammanföra med de städer, där fullmaktsröstningen bör vara förbjuden. Det är ostridigt och ofrånkomligt, att fullmaktsröstningen urartat till något, som man från början icke avsett, att den skulle bli, och att den icke blivit vad man för närvarande skulle önska att den vore, om den skulle bibehållas, nämligen att lämna tillfälle åt dem, som äro absolut förhindrade att själva deltaga i det kommunala livet, att göra detta genom ombud. Det har således urartat till ett slags politiskt geschäft, en sparkboll mellan de olika politiska partierna. Det är nog så, att högerens avsky mot reformen beror på det förhållandet, att man lyckats fullkomna partiets organisation på sådant sätt, att man har stora chanser att vinna fördelar på bibehållandet av fullmaktsröstningen i det kommunala livet, vilken röstning lämnat t. ex. allmänna valmansförbundet försprång framför de andra partierna. Men det är icke något, som man har att taga hänsyn till, då man avgör frågan ur principiell och rättslig synpunkt. Man kan icke komma ifrån, att när det gäller att bedöma frågan, skola vi tänka på, att det finnes ekonomiskt beroende människor litet här och var — jag säger detta av fullaste erfarenhet och med full kontakt med det levande livet — ekonomiskt beroende människor, som icke vilja eller våga stöta sig med vissa inflytelserika personer genom att vägra att lämna fullmakt. De lämna då fullmakt, men det är icke beroende på att vederbörande sympatiserar med den åskådning, som fullmaktsbegäraren har, utan helt enkelt därpå, att han icke vågar annat.

Är det rimligt, att man skall bibehålla en fullmaktsröstning, som lämnar möjlighet för allt möjligt, jag höll på att säga skoj och andra mindre tilltalande drag i samhällslivet, som nästan hålla på att förgifta detsamma. Jag må säga dem, som äro bekymrade för att personer nödgas avstå från sin rätt att deltaga i det kommunala livet: är det mindre angeläget att icke bli avskuren från deltagandet i riksdagsmannaval, där det ju icke finnes någon fullmaktsröstning, än vad det är att i det kommunala livet få rösta med fullmakt? Hur är det med de flesta av oss? Vi torde sitta i kommunala representationer, där det icke går an för oss att avlämna våra vota medelst fullmakt. Icke har någon fara uppstått därigenom! Och icke behöver någon större fara uppstå, om man bortskär möjligheten att rösta med fullmakt i kommunalt avseende, när det icke uppstått någon fara därav i det politiska livet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Enderstedt: Herr talman! Då från högerhåll lagts särskild vikt på att en framställning i förevarande syfte gjorts endast från stadsfullmäktige i Stockholm, vill jag meddela, att även från annat håll dylika försök gjorts. I Borås stadsfullmäktige väckte jag en motion, som gick i samma riktning, men vederbörande ordförande ansåg sig förhindrad att upptaga detta förslag, då han ansåg, att denna fråga icke tillhörde stadsfullmäktiges beslutanderätt, då den icke fölle inom städernas hushållnings- och ordningsangelägenheter. Det är således flera städer än Stockholm, där man ansett, att fullmaktsröstningen bör avskaffas, men där man av rent formella skäl känt sig förhindrad att göra något uttalande. Man har ansett, att frågan faller under riksdagens prövning och att man icke bör göra något uttalande.

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Edéns yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som motionärernas framställningar i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 1:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som motionärernas framställningar i ämnet.

Voteringen utvisade 120 ja mot 77 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 3:o).* Därvid yttrade:

Herr Waldén: Herr talman, mina herrar! I likhet med de motioner om införandet även i vårt land av lika och allmän kommunal rösträtt, vilka vid föregående riksdagar och senast 1912 framförts av den socialdemokratiska riksdagsgruppen, upp-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

tager vår motion även i år *dels* en hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning och förslag till omläggning av den kommunala rösträtten i nyssnämnda riktning, *dels* ock, till dess en sådan omläggning kan hinna bli genomförd, förslag till vissa ändringar i våra kommunalförfattningar, så att denna rösträtt redan nu måtte bli så vitt möjligt lika genom den 40-gradiga skalans slopande.

Då jag endast kommer att yrka bifall till detta vårt skrivelseförslag och icke, av vissa formella skäl, ämnar framställa dylikt yrkande beträffande de av oss föreslagna författningsändringarna, vill jag redan vid den nu föredragna punkten med några ord bemöta de synpunkter, på vilka utskottet grundar sitt avslagsyrkande såväl i fråga om skrivelseförslaget som författningsändringarna, då det ju i det stora hela är samma sak det här gäller.

Jag skall icke här upprepa de principiella och reella skäl, som tala för en omläggning av den kommunala rösträtten i den riktning vi kräva, då var och en själv kan finna dessa återgivna i motiveringen till vår motion. Jag vill endast konstatera, att utskottet icke gittat ingå på en närmare granskning av dessa enligt mitt förmenande avgörande skäl, utan i stället sökt komma ifrån denna ömtåliga men på samma gång så viktiga fråga med några delvis oriktiga, delvis så svaga motiv, att de närmast verka som de obotfärdigas förhinder.

Sålunda vänder sig utskottet först och främst mot vårt krav på allmän kommunal rösträtt, därför att vi skulle i detta avseende vilja gå längre, än vad som för närvarande gäller beträffande den politiska rösträtten. Jag kan emellertid försäkra herrarna, att jag för min del — och jag tror mig i detta fall även kunna svara för mina partivänner — skall vara tacksam, om riksdagen redan nu vill besluta att göra den kommunala rösträtten allmän i samma utsträckning som den politiska. Någon ting annat ha vi aldrig åsyftat — om vi se bort från kvinnornas kommunala rösträtt, som ju redan i viss mån förefinnes. Även den nuvarande politiska rösträtten betecknar man ju, trots alla inskränkningarna i densamma, såsom allmän. Vad vi kräva är således ingenting annat än att den kommunala rösträtten skall, så länge det låter sig göra, likställas med den politiska. Naturligtvis förbehålla vi oss rätten att alltjämt söka få avskaffade de orättvisa och skadliga inskränkningar, som nu vidlåda den sistnämnda, och som då även kommer att beröra den kommunala rösträtten.

Och jag vill tillägga, att, även om vi icke kunna erkänna, att rösträtt och skatteplikt stå i ett så oupplösligt samband med varandra, som utskottet utgår ifrån, skulle vi dock för en tid framåt känna oss tillfredsställda med en kommunal rösträtt, som vore byggd på skyldighet att bidra till kommunens utgifter *under förutsättning dock att även denna rösträtt göres lika*. Ty slopandet av den 40-gradiga skalan är dock det centrala

och viktigaste i den kommunala rösträttsreform, vi alltjämt kom-
ma att kräva.

*Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)*

Då utskottet söker framställa detta vårt krav såsom rent av ohemult, åtminstone för närvarande, under återopande av att avsikten med rösträttsreformen av 1907 var »att på detta område åvägabringa en lösning av dittills svävande tvistefrågor, vilken icke omedelbart ånyo skulle underkastas förändringar», så anser jag mig med full rätt kunna tillbakavisa detta påstående såsom alldeles oriktigt. Såsom stöd härför kan jag även återropa 1912 års konstitutionsutskott, som erkände, »att den lösning den kommunala rösträttsfrågan erhöll vid riksdagen 1907 icke i alla punkter erhållit den allsidiga och genomgripande prövning, som varit önskvärd, och att denna lösning ej kunde anses slutgiltig, då graderingen av rösträtten vore godtycklig och ej hade något inre skäl för sig.» — I själva verket var den kommunala rösträttsreformen av 1907 endast ett lockbete, som högern satte ut, och innebar knappast något annat än bortkastandet av ett röstöverskott, som man gott kunde offra för att ändå i det stora hela fortfarande sitta inne med makten.

Det verkar därför rent av löjligt, då utskottet kommer och talar om, att det även finnas sådana, som tycka, att man släppte efter för mycket eller att man gick för långt redan vid 1907 års rösträttsreform. Att man kan våga komma med en sådan invändning, då man vet, att inget annat land i världen med kommunal självstyrelse har en så orimlig röstskala som vi, det visar blott, huru litet man ännu skattar människovärdet och medborgarrätten bland våra värsta reaktionärer i första kamaren, vilka tydligen här varit framme och dikterat nämnda sats.

Utskottet söker vidare göra gällande, att den kommunala förvaltning, som är grundad på nuvarande rösträttsbestämmelser, icke har misslyckats i att befordra en i stort sett framgångsrik självstyrelse. Ja, det beror väl på, vad man menar med framgångsrik och för vilka den varit detta. Nog har den i regel varit det för storpamparna inom de olika kommunerna i så måtto, att de lyckats tillgodose sina egna speciella klassintressen, men det skulle inte alls vara svårt att framvisa hundratal, ja tusentals exempel på, att just genom den makt, den 40-gradiga skalan giver åt de förmögna inom kommunen, sådana beslut fattats, som varit till skada och förfång för det stora flertalet inom densamma, eller i varje fall icke varit ägnade att tillgodose detta flertals berättigade intressen.

Jag erkänner villigt, att intresset för kommunernas framåtskridande och över huvud taget för kommunala angelägenheter icke minst på senaste tiden varit i tilltagande såsom en helt naturlig följd av 1907 års rösträttsreform, men denna omständighet bör ju ytterligare vara ett skäl att göra detta intresse fullt levande genom att giva kommunens samtliga medlemmar den

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

likställighet beträffande rösträtten, att de ej längre behöva känna sig såsom tiondels eller tjugondels människor, såsom nu är förhållandet, och vilket icke är ägnat att skapa en till det helas bästa samverkande samhällsanda.

Slutligen anför utskottet det skäl, som alltid anförts och alltid kommer att resas från högerhåll, så snart det blir tal om en begränsning av den kommunala rösträtten, nämligen detta, att den skulle komma att rubba grunderna för första kammarens sammansättning. Jag vill då hänvisa till, vad jag anført i min reservation angående denna direkt politiska sida av frågan, och vill blott ytterligare kraftigt understryka, att just rubbandet av dessa grunder för att därmed åstadkomma en demokratisering av första kammaren är för oss ett av de viktigaste skälen till att vi kräva slopandet av den 40-gradiga skalan.

Jag tror, att en utveckling i denna riktning och på den av oss sålunda anvisade vägen skall visa sig vara den bästa och ändamålsenligaste. Men jag tror också, att om högern och enkannerligen dess majoritet i första kammaren allt framdeles kommer att resa ett oresonligt motstånd beträffande en genomgripande kommunal rösträttsreform, och grundar detta huvudsakligen på dess samband med första kammarens sammansättning, då skall slutligen kravet på denna kammares avskaffande växa sig så starkt i vårt land, att den, hur mäktig den än för närvarande synes vara, dock icke skall visa sig ha nog makt att stå emot denna opinion. För dem, som dock anse, att ett tvåkammerssystem har sitt berättigande, kunde det kanske därför vara skäl i att taga under överbägande, om det ändå inte vore klokast att på den väg vi anvisat, åstadkomma en demokratisering av första kammaren och därmed bana väg för ett verkligt framstegsarbete i vårt land till gagn och bättnad för hela vårt folk.

Det talas så ofta om, och man gör det icke minst i dessa dagar under den rådande allvarstygda situationen, att alla samhällsklasser böra känna sig solidariska med varandra och enigt slå vakt kring vårt lands frihet och självständighet. Jag är förvissad om, att alla vilja vara med härom, men då kräver också den enklaste rättvisa, att alla dessa tusenden i vårt land, som nu ha allt för litet, ja, i många fall alls intet att säga till om i allmänna angelägenheter, äntligen en gång erhålla denna sin rätt fullt ut. Först då kunna de också känna sig fullt solidariska med sitt land och sitt folk.

Då jag anser, att tiden nu är inne att på allvar taga upp denna fråga och föra den till en slutgiltig lösning, så att alla våra medborgare i kommunerna kunna känna sig likställda och ha samma inflytande i kommunens angelägenheter, vill jag, herr talman, med hänvisning till de skäl, jag anført i min motion och i min reservation, yrka bifall till denna min reservation.

Med herr Waldén förenade sig herrar *Branting* och *Lindqvist* i Stockholm.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Herr Edén: Herr talman! Vid den nu föredragna punkten av konstitutionsutskottets utlåtande har herr Waldén yrkat, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande i Stockholm, liksom och i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten kommer att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor.»

Det är skäl att påpeka, att i detta yrkande ligger någonting väsentligt annat och mera än i de synpunkter, som motionären huvudsakligen uppehöll sig vid i sitt anförande. Motionären har nämligen i detta anförande framför allt sysselsatt sig med orättvisan och ohållbarheten av den nuvarande 40-gradiga röstskalan. Men det är *en* sak, huruvida en revision, eventuellt ett upphävande av denna 40-gradiga röstskala kan komma i fråga med bibehållande av själva villkoret för rösträtt, nämligen att vederbörande skall vara skattepliktig i kommunen, och en *helt annan* sak är det, att, såsom motionären gjort, i sitt yrkande, begära *allmän* och lika kommunal rösträtt för både män och kvinnor oberoende av om vederbörande äro skattepliktiga i kommunen eller icke. Det är i fråga om det nu föredragna yrkandet i denna långt gående form, som jag för min del kan fullt instämma med utskottets hemställan. Jag måste nämligen säga, att det synes mig icke förefinnas någon förutsättning för att utsträcka den kommunala rösträtten även till dem, som icke på något sätt bidra till de kommunala bördornas bärande. Motionären har visserligen i detta stycke åberopat sig på erfarenheter från utlandet. Men det är att märka, att även i länder med mycket demokratisk ordning det ingalunda är regel, att den kommunala rösträtten är fullt allmän, utan tvärtom ett undantag.

Vad åter angår frågan om den nuvarande 40-gradiga skalans avskaffande, så torde jag få tillfälle återkomma till den saken i nästa punkt.

Herr talman, jag yrkar här bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den av herr Waldén vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 3:o av utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Waldén vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 117 ja mot 76 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Vid föredragning härpå av *punkten 4:o*) anförde:

Herr Edén: Herr talman! I den nu föredragna punkten har utskottet med lottens hjälp avstyrkt såväl herr Waldéns m. fl. motion, i vad den avser att göra rösträtten lika på den nuvarande skattskyldighetens grund, som även den av herr Staaff m. fl. väckta motionen om avskaffande av rösträtt för bolag och andra opersonliga röstägare.

I fråga om det första av dessa yrkanden har jag för min del icke kunnat undgå att deltaga i själva det slut, vartill utskottet kommit. Men jag kan på intet sätt gilla den motivering, som utskottet presterat för sin hållning till herr Waldéns motion. Och jag har också tillsammans med ett par kamrater i utskottet i min ordning sökt angiva de skäl, på grund av vilka vi för vår del icke kunnat gå med på hans yrkande.

Dessa våra skäl torde visa, att vi icke, såsom utskottet, anse den nuvarande röstskalan vara i allo lämplig och god, utan att vi tvärtom finna, att den förr eller senare behöver underkastas en revision. Jag skall icke trötta kammaren med att närmare gå in på dessa våra skäl. De föreligga i den av oss avgivna särskilda motiveringen, och jag vill här bara påpeka några av huvudpunkterna däri.

Hela den kommunala rösträttsreform, som tillkom genom 1907—1909 års beslut, är i och för sig godtycklig och icke avvägd efter kommunala utan efter politiska synpunkter. Vidare har det visat sig, hur denna nya 40-gradiga röstskala i tillämpningen ställt sig ogynnsam för vissa folkklasser, särskilt för de mindre jordbrukarna, samt att olikheten i gradering mellan å ena sidan städerna och å andra sidan landsbygden icke har, så vitt vi kunnat finna, några verkligt hållbara grunder för sig. Slutligen och icke minst har det av erfarenheten framgått, att hela denna gradering faktiskt kommer att avstänga från deltagande i det kommunala arbetet, åtminstone i städerna, de små röstägarna därigenom att de känna på sig, att deras rösträtt ingenting betyder i jämförelse med de stora röstetalen och därför icke vilja infinna sig vid röstningarna. I synnerhet genom denna senare företeelse förskjutes fullständigt vad man 1907 kallade jämnviktsgränsen mellan de olika folkklasserna i det kommunala livet. Man hade då räknat ut, var en jämnviktsgräns skulle ligga mellan de större och mindre röstägarna, och man hade på papperet fått fram, att den låg relativt gynnsamt för de mindre röst-

ägarna. Denna beräkning har dock icke alls motsvarats av de faktiska förhållandena på grund därav, att man vid dessa beräkningar, som gjordes 1907, tog med hela massor av de små röstägarna med en och två röster, under det att i praktiken dessa små röstägare icke på långa vägar rösta lika talrikt, åtminstone icke i städerna och stadslänkande samhällen, som de stora röstägarna. Det är min och mina kamraters övertygelse, att detta tillstånd icke i längden kan upprätthållas, och att sålunda denna kommunala röstskala av år 1907 måste revideras.

Å andra sidan kunna vi dock icke anse oss vara färdiga att nu taga något initiativ i denna riktning. Vi ha, såsom i vår särskilda motivering framhålles, icke kunnat ställa oss på den ståndpunkten, att det skulle vara klart, att rösträtten kan grundas på likhet mellan alla röstägande, såsom herr Waldén yrkat. Det låter också tänka sig en revidering av röstskalan, som ordentligt lägger om de s. k. jämviktsförhållandena, och som över huvud taget beskär det övermäktiga inflytande, som nu gives åt de lyckligare lottade. Rösträtten kan ställas på sundare grund, utan att man därför behöver gå fram ända till lika rösträtt. Det är vidare vår mening, att när denna viktiga och genomgripande reform skall genomföras, så kan den icke genomföras isolerad utan måste förbindas med åtskilliga undersökningar om det kommunala livets andra sidor, med frågan om en behöfvlig omorganisation av de kommunala myndigheterna, med en undersökning, huruvida man i någon mån eller på något sätt behöver förändra eller utsträcka kontrollen ifrån statsmyndigheternas sida över de kommunala myndigheterna. Det ena hänger ihop med det andra. När den kommunala rösträttsfrågan skall tagas upp, måste den också tagas upp såsom en fråga om revision av kommunalförfattningarna i större utsträckning, än vad motionären har gjort. Därtill föreligger icke något material, och därför ha vi icke nu ansett oss kunna framställa något yrkande härom.

Däremot ha vi upprepat det yrkande, som flera gånger förut gjorts i denna kammare, och även av densamma bifallits gång på gång under de senaste åren, nämligen om avskaffande av den personliga rösträtten för bolag och likaledes om avskaffande av rösträtten för omyndiga. Detta yrkande är av oss framställt i form av utarbetad lagtext. Jag skall emellertid be att i denna lagtext få göra ett par små formella ändringar av det skälet, att inom kort kommer att föreligga för andra kammaren också ett annat utskottsutlåtande, som rör vissa paragrafer om kommunal rösträtt i städerna, alltså delvis samma paragrafer, som vi här äro inne på. För att avvärja att det skulle bli olika beslut ifråga om samma paragrafer på grund av skilda betänkanden är det som jag efter samråd med herr talmannen nu anhåller att få ändra vårt yrkande i reservationen på följande sätt:

På sidan 27 i betänkandet under avdelningen b) »Lag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862», skulle ingressen få följande lydelse: »Härigenom förordnas, att § 9 och § 10 första stycket i förordningen om kommu-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

nalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla den ändrade lydelse, som här nedan sägs, samt att andra stycket i § 10 skall utgå», varav då följer, att den transumerade delen av § 10 på denna sida försvinner ur yrkandet.

På motsvarande sätt hemställes också om ändring i yrkandet på sidan 28 under avdelningen c), så att ingressen kommer att lyda: »Häri genom förordnas, att § 7 och § 8 mom. 1 första stycket i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla den ändrade lydelse, som här nedan sägs, samt att andra stycket i sistberörda mom. skall utgå», varefter den transumerade delen i § 8 ur yrkandet utgår. På detta sätt blir yrkandet även formellt fullt förenligt med vad som förekommer i följande betänkande.

Om skälen till reservanternas yrkande på avskaffandet av den opersonliga rösträtten, den rösträtt som tillkommer bolag och omyndiga, torde jag knappast behöva vidlyftigare uttala mig. De äro många gånger förut grundligt debatterade i kammaren, och kammaren har mycket tydligt visat sig uppskatta och förstå dessa skäl. Därför skall jag på sakens nuvarande läge inskränka mig till att framhålla, att efter vad man kan se, giver varje nytt val till landsting och stadsfullmäktige nya erfarenheter om den fullkomliga oriktigheten av att behålla denna opersonliga rösträtt. Jag skall bara be att få nämna ett par fall, huru vid dessa sista val, som skedde till landstingen i våras, rösträtten utövades. Jag tager exempel ur högen. I en stad utövades rösträtten av flera järnvägsbolag, som därstädes ha sitt säte, och i vilket staden själv äger aktiemajoriteten. I en stad utövades rösträtten av spritbolaget därstädes, som ju faktiskt är en kommunal inrättning. De anförda exemplen visa huru rösträtten sålunda i dessa fall ha utövats å de kommunala myndigheternas vägnar, ehuru de borde hållas utanför en valstrid, där kommunens medlemmar ha olika intressen. Från södra Uppland har jag mig bekant, huru man i ett antal kommuner t. o. m. röstade för häradsallmänningarna på grund av beslut som fattats av dessa allmänningars styrelse. En hel rad av sådana fall skulle jag ytterligare kunna framdraga.

Det har syntts oss icke vara riktigt, att man låter denna förvända ordning fortsätta, som gör det möjligt för de mera förmögna och högre beskattade, vilka ha inflytande över kommunala institutioner såväl som makt över privata bolag, att på en omväg få en mångdubbling av sin röstkraft. Det kan ej vara riktigt att rösträtten i politiska avgöranden utövas på en menighets eller ett bolags vägnar, när det faktiskt är så, att menigheter och bolag innesluta medborgare av helt olika åskådning.

Vad de omyndigas rösträtt angår, är det allmänt känt, att den kan leda därhän, att en person, som på grund av sin ställning exempelvis såsom privatjurist eller medlem av magistrat, kommer att bli förmyndare för en hel mängd myndlingar, också får utöva rösträtt i fullkomligt obegränsad utsträckning för alla dessa myndlingar. Dyligt står i alldeles rak strid mot vad lagen avsett, när rösträtten begränsades till de 40 rösterna.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Över huvud finnes efter vår mening ingen annan hållbar grund än personligheten såsom utgångspunkt för även den kommunala rösträtten. Med våra dagars kommunala liv har man rätt att begära, att bakom varje röst skall verkligen stå en person, som har en viss åsikt om, i vilken riktning han vill, att det kommunala livet skall ledas, och icke opersonliga sammanslutningar, inom vilka meningarna äro delade, och vilka icke tillkommit för dylikt ändamål utan för helt andra.

Jag skall sålunda, herr talman, be att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid punkten fogade reservationen med de ändringar jag har tillåtit mig göra.

Herr Hallendorff: Herr talman! Mot den framställning, som den föregående ärade talaren gjorde med avseende å den förra delen av utskottets yttrande i denna punkt, skulle jag nog kunna ha åtskilliga erinringar att göra. Emellertid kom ju herr Edén till samma resultat som utskottets majoritet, nämligen att härvidlag inga åtgärder äro att vidtaga, även om hans motivering är en annan. Under sådana förhållanden finner jag det icke vara skäl att gräla om motiveringen, när slutresultatet i alla fall blir detsamma.

Vad senare delen av herr Edéns anförande angår, så gällde den framför allt omyndigas och bolags rösträtt. Jag kan icke neka till, att jag tyckte, att hans skarpa framhävande av personlighetsprincipen såsom enda grundval för rösträtten står i någon strid med vad han under föregående punkt påpekade, när han yttrade, att han icke ville vara med om att utsträcka den kommunala rösträtten till dem, som icke på något sätt deltaga i bärandet av de kommunala bördorna. Nu är det ju icke fullt nödvändigt, men det ligger mycket nära till hands, att man, när man fasthåller den satsen, måste förstå, att det kan läggas en annan basis för den kommunala rösträtten än just personlighetsprincipen, ty ett skarpt tillämpande av personlighetsprincipen leder till konsekvenser, som herr Edén nu givetvis icke vill vara med på.

Vad beträffar frågan särskilt om bolagens rösträtt, så vill jag erkänna, att jag tidigare har låtit åtskilligt duperas mig kanske av den agitation, som därvidlag ägt rum. Det är som herrarna veta, så, att när man länge spottat på en sten, blir den till slut våt. Man har så länge talat om bolagens förskräckliga missbruk, av rösträtten, att man tror, att det är något allvarsam och farligt. Jag blev därför rätt överraskad, när det under fjolåret kom fram en kungl. proposition med förslag till ändring i kommunallagarna på denna punkt, och jag då såg på den statistik, som där fanns. Den visade vad bolagen praktiskt härvidlag betydde och i huru hög grad de utövade sitt inflytande. Jag blev verkligen rätt överraskad att se, huru pass litet tyngande detta inflytande varit. Över huvud taget förefaller det mig, som om på denna punkt man mer offerar åt ordets makt över

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

tanken än åt några reella skäl. Under sådana omständigheter finner jag ingen anledning att för min del frånträda det yrkande konstitutionsutskottet gjort, utan anhåller jag, herr talman, om bifall till detsamma.

Herr Waldén: Herr talman, mina herrar! Jag har redan i mitt föregående anförande bemött de synpunkter i utskottets motivering, som ligga till grund för dess avslagsyrkande beträffande de av oss föreslagna ändringarna i kommunalförfattningarna, och skall jag därför icke uppehålla mig med detta. Jag vill bara i några få ord angiva, varför jag icke kommer att göra något yrkande vid denna punkt beträffande våra förslag till ändring i kommunalförfattningarna. Jag avstår från detta yrkande därför, att jag dock vill vara med om att understödja de små förbättringar och reformer beträffande den kommunala rösträtten, som framkommit genom den liberala motionen, och som här reservationsvis ha framförts från utskottet. Denna reservation komma jag och mina partivänner att understödja. I fall vi hade hållit fast vid våra ursprungliga yrkanden, skulle det uppstått en viss konflikt mellan dessa olika förslag, det liberala förslaget och vårt förslag, och det skulle varit svårt att samarbeta dessa till ett gemensamt förslag. Det är, som sagt, därför jag avstår från att göra något särskilt yrkande beträffande våra i motionen framförda författningsförslag.

Jag kan emellertid icke underlåta att med några ord också beröra den reservation i denna punkt, som är avgiven av utskottets ärade ordförande m. fl. av de liberala medlemmarna i utskottet, och som riktar sig mot vårt förslag. Det är ganska egendomligt, att då det gällde den förra punkten, så vände sig utskottets ärade ordförande emot uttrycket »allmän» och ansåg, att just därför, att vi yrkat på allmän rösträtt, kunde han för närvarande icke vara med om att stödja detta förslag. Jag framhöll dock i mitt förra anförande att med »allmän» mena vi allmän i samma betydelse som då man talar om politisk rösträtt.

Då vi nu komma till den s. k. lika rösträtten, ställer sig också utskottets ärade ordförande som reservant avvisande mot detta. Han säger nämligen det icke vara ådagalagt, att om en revision av den kommunala röstskalan kan anses erforderlig, densamma bör grundas på den lika rösträttens princip. Då frågar jag: vad vill egentligen det liberala partiet i denna fråga? Huru långt vilja herrarna gå i fråga om den kommunala rösträtten? Det erkännes även från detta håll, att stora brister vidlåda den nuvarande rösträtten, och att det skulle vara önskvärt, om man finge en reform. Men något positivt förslag i detta avseende har icke framkommit från det parti, som reservanten representerar, och icke heller har han framfört något sådant inom utskottet. Det hade naturligtvis icke varit någon svårighet att framlägga ett sådant förslag, som här pekas på, och även taga under omprövning, huruvida icke på samma gång man skulle kunna lägga om det kommunala livet, såväl beträffande den kommunala organisationen som förhållandet till statsmyndigheternas

kontroll o. s. v. Ett sådant förslag skulle mycket väl kunna framkomma inom utskottet, och jag är förvissad om, att vi skulle kunnat komma till samarbete i dessa frågor.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Jag nödgas ytterligare fråga: varför har icke ett sådant förslag framkommit? Att vi icke kunnat framkomma med det i vår motion beror på, att vi icke insett nödvändigheten av en sådan omläggning, som skulle begränsa den kommunala självstyrelsen därför, att man gör den kommunala rösträtten lika och allmän. Men om herrarna vilja komma fram med ett förslag i den riktningen, så skola vi gärna vara med om en utredning. Jag vågar härvidlag säga, som en ärad ledamot av denna kammare sagt i en motion, att det ser ut, som om liberala partiet stode »med ena benet i ingenting och med andra benet i åtskilligt» utan att komma någonstans.

Jag hoppas det icke skall dröja allt för länge, förrän det liberala partiet vill vara med om en omläggning i den riktning vi angivit, och jag försäkrar, att vi i så fall gärna äro med om att samarbeta.

Herr Säfs trand: Herr talman! Med anledning av herr Hallendorffs yttrande skall jag be få säga några ord. Herr Hallendorff nämnde, att han icke hade varit alldeles opåverkad av talet om det orättvisa i bolagens rösträtt, men att han nu hade fått en annan mening, sedan han läst den statistik, som förekommer i Kungl. Maj:ts proposition förra året. Nu är det ju så, att man kan med statistik bevisa vad man vill. Men hade herr Hallendorff följt med diskussionen i andra kammaren förra året, så kan det hända, att den där stenen, som icke kunde bli våt, åtminstone blivit fuktig. I den diskussionen framhölls bland annat, att det visserligen av en statistik över hela landet i dess helhet ser ut, som om bolagens rösträtt vore av mindre betydelse, men att man måste tänka sig, att i vissa kommuner kunna bolagen vara hopade och där regera så gott som enväldigt. Därav kan man förstå, att deras makt betyder icke så litet. Nu finnes det åter en massa andra kommuner, där inga bolag finnas, eller där de betyda litet, därför att de äro så små. Slår man då tillsammans det hela och får en statistik för hela landet, då ser det ut, som om bolagen ingenting betydde. Därför får man lov att undersöka förhållandena på varje kommun och sedan räkna ut, vad det kan betyda där.

Herr Waldén: Herr talman! Av ett misstag kom jag icke att göra något yrkande i mitt förra anförande. Jag instämmer naturligtvis i herr Edéns yrkande beträffande bolagsrösträttens avskaffande.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Edén under överläggningen framställda yrkandet; och blev herr Edéns yrkande av kammaren bifallet.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Punkten 5:o) föredrogs nu; och yttrade därvid:

Herr Edén: Herr talman! Jag anhåller att i största korthet få yrka bifall till motionen i denna punkt. Vi röra oss även här med en fråga, som andra kammaren upprepade gånger har behandlat, och där kammaren dessa gånger ställt sig på den ståndpunkt, som nu intages av reservanterna. Det är reservanternas bestämda uppfattning, att det icke bör få fortfa-
ra, att vid landstingsmannaval rösträtt skall medgivas en person i huru många kommuner som helst, blott han där är kommunalt röstberättigad. Landstingsmannavalen äro numera av så övervägande politisk natur, att man vid dessa bör göra gällande samma restriktion, som vid de politiska valen till andra kammaren, nämligen att vederbörande endast röstar i den kommun, där han är mantalsskriven. Säsom ställningen nu är medföra de gällande bestämmelserna en alldeles påtagligt otillbörlig utsträckning av inflytandet för de personer, som på grund av yrke eller rörelse skatta i flera kommuner. Detta inflytande har icke något skäl för sig. Det bör upphöra.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Hallendorff: Herr talman! Jag skall be att i korthet få yrka bifall till utskottets förslag. Jag förstår den synpunkt, som den föregående ärade talaren framförde, men jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på, att det väl är att hoppas, att den nuvarande översvämningen så att säga av politiskt intresse vid landstingsmannavalen skall vara av övergående natur, och att vi skola komma tillbaka till de mera sunda förhållanden, då landstingen få vara, vad de äro avsedda att vara, ett led i det kommunala arbetet. Därför finner jag för min del inga skäl tala för att på grund av extraordinära förhållanden för all framtid lagfästa en dylik regel.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Edén: Herr talman! Jag hade helst undvikit att genom replik förlänga diskussionen. Men herr Hallendorffs sista yttrande föreföll mig så sväva i det blå, att jag icke kan låta bli att säga ifrån, att jag icke alls tror på ett sådant återvändande till idylliska, icke politiska landstingsmannaval, som han nämnde. Ha vi en gång fått in politiska synpunkter vid landstingsmannavalen, så få vi icke ut dem, så länge första kammaren är grundad på landstingen. Det ligger i sakens natur och borde icke gärna kunna bestridas.

För övrigt ligga förhållandena så, att om man också nu lägger politiska synpunkter på landstingsmannavalen, så hindrar det ingalunda, att man också tillgodoser varje berättigat kommunalt behov vid utseende av sina representanter inom landstingen. Det går mycket väl för sig, så mycket har visat

sig under dessa år, att förlika de kommunala synpunkterna med de politiska under dessa val. De politiska synpunkterna *kunna* icke avföras från landstingsvalen. Därför förfaller fullständigt det skäl, som herr Hallendorff nu anförde emot reservationen.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Herr Hallendorff: Herr talman! Jag vill endast påpeka, att landstingens politiska funktion inträffar en gång vart sjätte år. Det synes mig vara olämpligt att fasthålla som en nödvändighet, att detta skall vara avgörande för hela landstingets sammansättning.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med sistnämnda proposition.

Sedan *punkten 6:o*) härpå föredragits, yttrade

Herr Waldén: Denna punkt avser ett yrkande, som jag framfört i min motion, nämligen att även kvinnan skulle vara valbar till landstinget. Då, såsom bekant, kvinna är valbar till stadsfullmäktig, anser jag alldeles samma skäl tala för hennes valbarhet till landstinget. Då denna kammare redan fattat liknande beslut och dessutom kommit till den ståndpunkten, att kvinnan bör ha även politisk rösträtt, finner jag detta vara nog skäl att yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Edén m. fl. vid denna punkt.

Herr Edén instämde häruti.

Herr Beckman: Jag ber att i korthet på de av utskottet anförda skäl få yrka avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter det herr talmannen givit propositioner i ämnet avlog kammaren utskottets hemställan och biföll i stället den vid punkten avgivna reservationen.

Efter nu skedd föredragning av *punkten 7:o*) begärdes ordet av

Herr Waldén, som yttrade: Då 1912 års riksdag beslöt införa dagtraktamente för landstingsmän, gjordes, såsom bekant, det undantaget, att landstingsman, som är bosatt å den ort, där landstinget hålles, icke skall erhålla dylikt dagtraktamente. Anledningen till att denna kammare gick med därpå, var emellertid att första kammaren just bifallit en reservation i den rikt-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

ningen. Utskottet hade hemställt om sådant traktamente åt alla landstingsmän utan undantag, men då första kammaren fattat sitt beslut och icke i sådan fråga sammanjämkning kunde äga rum, gick, som sagt, även denna kammare med på första kammarens beslut. Vid detta besluts fattande i denna kammare sade jag dock ifrån att, även om vi för tillfället gingo med därpå, vi därför icke velat uppgiva vårt krav på att ett dylikt dagtraktamente borde tillkomma alla landstingsmän. I själva verket finnes icke heller någon verklig anledning att göra skillnad emellan de landstingsmän, som äro bosatta utom den ort, och de, som bo på den ort, där landstinget hålles.

Detta dagtraktamente är nämligen icke att betrakta såsom en avlöning åt kommunala förtroendemän, utan det är en ersättning för de upppoffringar, som landstingsmännen göra därigenom att de få avstå ifrån daglön o. s. v. Då jag sålunda finner, att alla skäl tala för att ett dylikt dagtraktamente bör tillkomma samtliga landstingsmän, ber jag få yrka bifall till den av herr Edén m. fl. vid punkten avgivna reservation.

Med herr Waldén förenade sig herr *Edén*.

Vidare anfördes ej. På av herr talmannen framställda propositioner i ämnet blev det förslag, som framlagts uti den vid punkten fogade reservationen, av kammaren bifallet.

Slutligen föredrogs *punkten 8:o*). Därvid anförde

Herr Edén: Den här ifrågavarande punkten rör landstingets rätt att själv välja ordförande. Även detta yrkande är förut framställt i denna kammare och av kammaren bifallet åtminstone vid ett par tillfällen. Man har visserligen framställt en del anmärkningar ur praktisk synpunkt emot landstingets ordförandeval. Men genom det sätt, varpå Kungl. Maj:t i en proposition vid fjolårets riksdag föreslog anordningarna för ordförandeval och därmed sammanhängande förhållanden, är efter vår mening varje sådan praktisk olägenhet övervunnen. Då sålunda några praktiska olägenheter numera icke behöva uppkomma därav, att landstinget själv väljer ordförande, och då landstinget i detta avseende väl bör ha samma rätt som vilken stadsfullmäktigeinstitution som helst, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Beckman: Då det icke kunnat uppgivas någon olägenhet av det förhållandet, att Kungl. Maj:t utser landstingets ordförande, och då det icke kunnat påstås, att landstingets beslutanderätt blivit på något sätt hindrad eller inskränkt genom det förhållande, som nu existerar, och sålunda hela saken är fullkomligt obehövligen, ber jag att på dessa grunder få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner i ämnet, biföll kammaren det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

§ 12.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o och § 3 10:o tryckfrihetsförordningen.

Om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 tryckfrihetsförordningen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 185, däri Kungl. Maj:t, under återopande av bifogat, i statsrådet fört protokoll över justitiedepartementsärenden den 27 juni 1914, föreslagit riksdagen att antaga ett i propositionen intaget förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o och § 3 10:o tryckfrihetsförordningen.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunde av riksdagen i oförändrat skick bifallas, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 2 4:o och § 3 10:o tryckfrihetsförordningen.

§ 2.

4:o. I grund — — — som helst.

Vid föregående tillåtelse skola följande undantag ovägerligen iakttagas:

Att protokoll — — — — — uppenbara.

Att ej några — — — — — femtio riksdaler.

Att mobiliseringsplaner för krigsmakten, planer för dess sammandragning eller verksamhet under krigstid eller vid krigsfara ävensom sådana handlingar angående omfattningen, beskaffenheten och belägenheten av dess mobiliseringsförråd och mobiliseringsutrustning samt sådana kartor, ritningar, avbildningar och beskrivningar angående rikets fästningsverk, örlogsstationer och varv, militära positioner, minförsvar, annan för krigsbruk avsedd materiels tekniska byggnad och beskaffenhet, kommunikations- och förbindelseleder, experiment och uppfinningar, vilkas offentliggörande kan medföra våda för rikets säkerhet eller uppenbart kan skada dess försvar, ej må utan Konungens särskilda tillstånd utlämnas, sedan Konungen i statsrådet fattat beslut, att dessa handlingar skola hållas hemliga;

Om ändrad
lydelse av §§
2 och 3 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

dock att härigenom konstitutionsutskottets, statsutskottets och statsrevisorernas rätt ej inskränkes. Den, som i tryck offentliggör sådan handling, straffes, där honom veterligt är, att den bör hemlighållas, efter allmän lag, om gärningen är i den med straff belagd, men eljest med fängelse från och med en månad till och med två år eller i ringare fall med böter från och med trettio tre riksdaler sexton skillingar till och med trehundra trettio tre riksdaler sexton skillingar, och skriften konfiskeras.

Att, där underrätt vid handläggning av mål låtit åhörarna avträda på den grund att i händelse av rättegångens offentlighet något kunnat uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt, protokoll över sådan handläggning samt därvid till underrätten ingivna handlingar i målet så ock högre rätts protokoll i samma mål och däri efter meddelande av underrättens utslag inkomna handlingar ej må, utan särskilt tillstånd av vederbörande rätt, utlämnas innan målet blivit skilt från rättens handläggning; och må, i den mån rätten finner protokoll eller handling i målet ej heller efter avslutad handläggning kunna utlämnas utan våda för rikets säkerhet och förty däremot vid handläggningens avslutande meddelar förbud, utlämnande ej utan Konungens särskilda tillstånd äga rum före femtio år efter det slutligt beslut i målet givits. Dock göres härigenom ej inskränkning i parts rätt att utbekomma protokoll och erhålla del av handlingarna i målet. Över rätts beslut, huruvida protokoll eller handling må utlämnas, vare klagan ej tillåten. Utgiver part eller annan, med vetskap om att protokoll eller handling enligt vad nu är sagt bör hemlighållas, utan Konungens särskilda tillstånd protokollet eller handlingen i tryck, straffes efter allmän lag, om gärningen är i den med straff belagd, men eljest med fängelse från och med en månad till och med två år eller i ringare fall med böter från och med trettio tre riksdaler sexton skillingar till och med trehundra trettio tre riksdaler sexton skillingar, och skriften konfiskeras.

Att, i vad — — — — — femtio riksdaler.

Det skail ock — — — — — sexton skillingar.

Att protokoll — — — — — sexton skillingar.

Att ingen — — — — — sexton skillingar.

Att utdrag — — — — — femtio riksdaler.

Att uppgifter, som skattskyldiga till ledning för egen taxering avlämna till beskattningsmyndigheter, samt deklARATIONER, som till ledning för beräknande av arvsskatt eller skatt för gåva avgivas till vederbörande myndigheter, ej må utlämnas till andra än dem, som enligt skatteförfattningarna äga taga del av samma uppgifter eller deklARATIONER. Den häremot bryter, så ock den, som i tryck offentliggör dylik uppgift eller deklARATION, vilken obehörigen utlämnats, böte femtio riksdaler.

Att för officiell — — — — — trehundra riksdaler.

Att de från — — — — — femtio riksdaler.

Att ansökning — — — — — femtio riksdaler.

Att sådant — — — — — huvudsaken.

I övrigt — — — — — stadgat är.

§ 3.

Om ändrad
lydelse av §§
2 och 3 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

10:o. Allt kungörande — — — — skriften konfiskeras.

Kungörande i tryck, under krigstid eller vid krigsfara, av sådana underrättelser om krigsmaktens styrka, ställning eller rörelser eller om andra åtgärder eller anstalter för försvaret, vilkas offentliggörande Konungen i statsrådet förbjudit. Den häremot bryter, straffes efter allmän lag, om gärningen är i den med straff belagd, men eljest med fängelse från och med en månad till och med två år eller i ringare fall med böter från och med trettio tre riksdaler sexton skillingar till och med trehundra trettio tre riksdaler sexton skillingar, och skriften konfiskeras.

Utgivande i tryck, i annat fall än ovan i denna lag sägs, av sådana avbildningar och beskrivningar av rikets fästningsverk och övriga fasta försvarsanstalter, vilkas offentliggörande kan skada rikets försvar och om vilka det är utgivaren vederligt, att de böra hemlighållas. Förbrytelsen straffes enligt allmän lag, och skriften konfiskeras.

Vid utlåtandet voro likväl fogade reservationer:

av herrar *K. J. Ekman* och *von Mentzer*, som ansett, att § 2 4:o sjätte stycket bort hava följande lydelse:

Att underrätts protokoll över sådan handläggning av mål, vid vilken åhörarna avlägsnats på den grund att i händelse av rättegångens offentlighet något kunnat uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt, samt vid dylik handläggning till underrätten ingivna handlingar i målet, så ock högre rätts protokoll och dit ingivna handlingar i mål, som av nu nämnd anledning vid underrätten handlagts inom lyckta dörrar eller eljest av den högre rätten anses vara av beskaffenhet att handlingarna däri eller vissa av dem av sådan anledning böra hållas hemliga, ej må utan Konungens särskilda tillstånd utbekommas före femtio år efter det slutligt beslut i målet givits, där ej vederbörande domstol finner protokoll eller handling, varom nu sagts, handlingar som enligt denna lag eller av Konungen i statsrådet fattat beslut skola hållas hemliga likväl alltid undantagna, kunna utan våda för rikets säkerhet utlämnas; dock att parts rätt att utbekomma protokoll och erhålla del av handlingarna i målet ej inskränkes. Det åligger domstol att sist vid dess slutliga handläggning av sådant mål utlåta sig, om och i vad mån protokoll eller handling i målet prövas vara av beskaffenhet att kunna utan Konungens särskilda tillstånd utlämnas; och må över det beslut klagan ej föras. Utgiver part eller annan, med vetskap om att protokoll eller handling enligt vad nu är sagt bör hemlighållas, utan Konungens särskilda tillstånd protokollet eller handlingen i tryck, straffes efter allmän lag, om gärningen är i den med straff belagd, men eljest med fängelse från och

Om ändrad
lydelse av §§
2 och 3 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

med en månad till och med två år eller i ringare fall med böter från och med trettiotre riksdaler sexton skillingar till och med trehundra-trettiotre riksdaler sexton skillingar, och skriften konfiskeras; samt av herr *Sterne*, som inom utskottet hemställt, att utskottet måtte avstyrka förslag till sådan ändring av tryckfrihetsförordningen, att domstols protokoll och handlingar av ovan nämnt innehåll undandroges offentligheten.

Efter föredragning av utskottet hemställdan yttrade

Herr *Sterne*: Herr talman, mina herrar! Jag har vid detta betänkande låtit anteckna mig såsom reservant rörande den punkt i denna paragraf, som vill förbjuda publicerande av vissa domstolshandlingar. Det är ju nämligen så, att, ehuru jag villigt erkänner de förbättringar utskottet vidtagit, när det så att säga vänt om vad Kungl. Maj:t ursprungligen föreslagit genom att lägga rätten till publicitet såsom grund för lagstadgandet, jag ändå måste finna, att detsamma lämnar rum för sådana rena godtyckligheter, att det måste väcka stora betänkligheter gent emot det nya styckets införande i lagen. Jag åtminstone har därför för min del ansett mig böra ställa mig på avslagsständpunkten. Det har jag gjort under den förutsättningen, att vad man här velat åstadkomma genom att, med hänsyn till rikets säkerhet, icke låta offentliggöra en del handlingar i samband med s. k. spionerimål kan innebära större olägenheter än dem, som man för närvarande har att räkna med. De sistnämnda äro måhända mindre än de till äventyrs stora olägenheter, som skulle uppstå genom att giva sig in på att inskränka publicitetsrätten på ett sätt, som man ännu icke haft tillfälle att överblicka. Jag har särskilt fäst mig vid den stora och vidsträckta rättighet, som man lagt i underrätternas hand att i fråga om handlingarnas offentliggörande besluta som de finna för gott. Och jag måste säga mig, att, när denna rätt finnes, komma dessa underrätter säkerligen också att även i de fall, där försiktighet icke är så av nöden, låta förbjuda offentliggörandet av ifrågasvarande handlingar. Detta kommer sålunda att leda till godtyckligheter. Men vad värre är, dessa godtyckligheter kunna icke överklagas. Det enda, man har att göra, är att i sinom tid gå till Kungl. Maj:t och begära att få del av dessa handlingar, och sedan beror det på det avgörande Kungl. Maj:t kommer att fatta. Vi äro sålunda enligt mitt förmenande inne på en väg, som vi icke äro säkra på vara absolut behöflig för att vinna det mål, som vi här velat vinna.

Och jag måste till sist ur rent principiell synpunkt tillägga, att detta ständiga tummande, som man ser fortgå på viktiga friheter och rättigheter på medborgarrättens område, är någonting, som icke är tilltalande. För egen del måste jag ställa mig ytterst betänksam mot att i någon mån inskränka dessa rättigheter, innan jag är fullt på det klara med, att det är absolut

behöfligt. Jag måste därför för närvarande, herr talman, vidhålla det yrkande, som jag reservationsvis bifogat föreliggande utskottsutlåtande.

*Om ändrad
lydelse av §§
2 och 3 tryck-
frihetsförord-
ningen.*

(Forts.)

Herr Edén: Herr talman! Jag ber att helt kort få yrka bifall till utskottets hemställan. I motsats till den föregående talaren tror jag, att det behövs ett lagstadgande av den art, som här föreslagits. Det kan icke vara riktigt, att man å ena sidan medger en domstol rätt att hålla vissa rättegångsförhandlingar inom slutna dörrar, men å andra sidan låter kvarstå den regel, som finnes i tryckfrihetsförordningen, att handlingarna och protokollen ifrån en sådan rättegång äro offentliga. Genom en sådan fullständig motsats mellan dessa rättsregler äventyras det, man velat vinna, nämligen att kunna hålla undan ifrån offentligheten sådana saker, vilkas blottande skulle kunna vara av våda för riket i dess förhållande till främmande makter. Jag för min del är övertygad om att man måste vidtaga ändringar i tryckfrihetsförordningen i det syfte, som den kungliga propositionen avser.

Nu har den ärade talaren erkänt, att utskottet, när det velat vinna detta syfte, lagt om själva grundsatsen för Kungl. Maj:ts proposition så, att publiciteten, handlingarnas offentlighet, dock förbliver det grundläggande och undantagandet ifrån publicering, handlingarnas förklarande för hemliga, måste bero på särskilt beslut, sedan rättegången i varje instans är avslutad. Utskottet har alltså gått till mötes de önskemål, som uttalades, då denna proposition först föredrogs i kammaren. Utskottet har ansett sig kunna göra detta efter att hava noga genomtänkt saken och, vad mig beträffar, även på den grunden, att jag har den allra starkaste känsla av, att en inskränkning i tryckfriheten icke får göras större än som ovillkorligen är behöfligt. Jag tror, att utskottet med denna läggning av paragrafen funnit en utväg, som å ena sidan tillfredsställer behovet av att kunna göra handlingar hemliga, men å andra sidan också ordnar det hela så, att vi bibehålla såsom grundval även i denna del regeln om domstolshandlingars offentlighet.

Vi ha haft den tillfredsställelsen, att vi om denna utväg kunnat enas från vitt skilda håll inom utskottet. Detta bör — såsom jag hoppas — vara en borgen för kammaren, att både den ena och andra synpunkten blivit vederbörligen tillgodosedd. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Hasselrot: Herr talman! Jag har trott mig böra meddela, att jag ansett mig kunna acceptera de av konstitutionsutskottet gjorda jämkningarna i Kungl. Maj:ts förslag, så vitt avser förbud mot utlämnande av protokoll och handlingar i vissa mål. I ett visst avseende synes det mig emellertid kunna ifrågasättas, om utskottets formulering är fullt lycklig. Enligt utskottets text få,

Om ändrad
lydelse av §§
2 och 3 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

innan domstolen slutligt skilt sig ifrån målet, protokoll och handlingar ej utlämnas utan särskilt tillstånd av vederbörande rätt. Detta uttryck »vederbörande rätt» kan förvilla. Det skulle möjligen i det sammanhang, vari det förekommer, kunna ge anledning till den föreställningen, att exempelvis hovrätt, sedan spionerimålet dragits under dess prövning, skulle äga befogenhet att giva tillstånd till utlämnande även av underrätts protokoll och till underrätt ingivna handlingar, ehuru underrätten förut förklarar, att dessa handlingar skulle hemlighållas. Enligt min mening vore det ej lämpligt, om denna mening vunne gehör, och den skulle i allt fall ej stå i överensstämmelse med den princip, på vilken lagförslaget byggts, enligt vilken varje domstol skall vara herre över sina handlingar, vilken princip också fått uttryck i lagförslaget genom bestämmelsen om att förbud i ifrågavarande hänseende ej får överklagas.

Jag har ansett det vara av vikt att här framhålla detta. Då jag emellertid vågar utgå från, att ett blott påpekande av förhållandet vid detta tillfälle skulle vara tillfyllest för undanrödjande i framtiden av eventuellt missförstånd, anser jag mig kunna underlåta att hemställa om jämkning eller ändring av utskottets förslag och ansluter mig, som jag redan sagt, tillfullo till detsamma.

Herr Branting: Herr talman! Då jag vid remissen av detta ärende tillät mig säga några ord beträffande den nu föreliggande frågan, skall jag nu be att få framföra min tacksamhet för att utskottet har, åtminstone i någon mån, beaktat de synpunkter, som jag då tillät mig framhålla.

Den omläggning, som har skett, utav proceduren, varigenom det måste fordras ett särskilt beslut utav vederbörande domstol om hemlighållande utav vissa delar av rättegången och varigenom sålunda hemlighållandet har blivit undantag, medan däremot offentligheten fortfarande är regel, innebär ett mycket stort framsteg, såvitt jag kan bedöma saken. Det hindrar inte, att man ändå måste ställa sig tveksam, huruvida verkligen ett så starkt behov utav förändring på denna punkt föreligger, att över huvud taget denna nya lagbestämmelse bör komma till stånd. Jag förstår mycket väl den ståndpunkt, på vilken herr Sterne har ställt sig, då han här har yrkat avslag på det hela, med hänvisning till att det ej syntts vara tillräckligt avgörande skäl förebragta ändå för detta hemlighållande. Och jag skulle kunna tillägga, att den allra senaste erfarenhet, som vi alla ha haft beträffande sådana spionerimalas verkliga förlopp, den, som föreligger i form utav tidningarnas redogörelse för vad som under processen i Malmö nu har förekommit, ger ju ytterligare bekräftelse på att det i mycket hög grad här är fråga om sådana slags förhållanden, vilkas offentliggörande ej kan vara till någon som helst skada. Sådana aktstyckens offentliggörande måste tvärt om hos alla omdömesgilla

iakttagare väcka ett bestämt intryck utav att dessa spioneri-måls betydelse ej bör överskattas. Det intryck man får av underhålligheten utav ett redskap sådant, som där varit använt, av värdelösheten utav de uppgifter, som man kunnat lämna, tror jag bör vara ägnat att i hög grad motverka den känsla av oro i landet, som skulle kunna framkomma, om man driver hemlighetsmakeriet för långt och sålunda genom undandöljande även utav sådant, som är bagateller, väcker den föreställningen, att här föreligger allttjämt mycket farliga saker, som måste för rikets säkerhet hemlighållas. Jag tror sålunda, att man måste få det intrycket även av detta sista mål, att det innebär en maning till domstolarna, att de, när de skola pröva hithörande frågor, verkligen ej låta på något sätt ett alltför starkt begär att kringiskära offentligheten få makt med sig, utan pröva kallblodigt och lugnt också hithörande frågor. Hellre må de låta komma fram till offentligheten sådant, i fråga om vilket det är ganska likgiltigt, huruvida det kommer fram, än de avskära detta och därigenom ge vapen i händerna på dem, som eventuellt vilja verka i den riktningen, utav någon anledning, att snarare förstora än förminska föreställningarna om de vådor, som kunna föreligga.

Det är alltså endast med tvekan jag kan gå med på utskottets förslag. Men när den nämnda förändringen här har skett, måste jag dock säga, att jag, uti förhoppning, att domstolarna i framtiden skola behandla denna sak på sådant sätt, att de släppa igenom fortfarande allt sådant, som ej kan rimligen sägas vara *nödvändigt* att hemlighålla, kan för min del, ehuru, som sagt, med tvekan, nu gå med på det medlingsförslag, som utav utskottet är framlagt.

I detta anförande instämde herr *Magnusson* i Kalmar.

Herr Edén: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att även i min mån bidra till undanröjande av det missförstånd, som herr justitieministern ansåg möjligen kunna komma i fråga angående innebörden av utskottets formulering i en viss punkt. Såsom han redan framhållit, har det ingalunda varit meningen, att sedan en underrätt förklarar handling för hemlig, en överrätt därefter skulle kunna få förklara samma handling offentlig. Detta anser utskottet vara fullkomligt uteslutet redan på grund av fortsättningen av samma stycke, som herr justitieministern citerade. Det står nämligen: »och må, i den mån rätten finner protokoll eller handling i målet ej heller efter avslutad handläggning kunna utlämnas utan våda för rikets säkerhet och förty däremot vid handläggningens avslutande meddelar förbud, utlämnande ej utan Konungens särskilda tillstånd äga rum före femtio år efter det slutligt beslut i målet givits». I och med detta bör det vara omöjligt att tänka sig, att en överrätt skall kunna offentliggöra handling, som en underrätt förklarar hemlig.

Om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 tryckfrihetsförordningen.
(Forts.)

Om ändrad
lydelse av §§
2 och 3 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

Herr Lindhagen: För min del har jag den bestämda uppfattningen, att sekretessen på det utrikespolitiska området bör allt mer och mer inskränkas för att slutligen upphöra. Under sådana förhållanden är det inte med något särskilt nöje jag ser, att man här skall ytterligare i en viss punkt upprätthålla och utsträcka densamma.

Nu har herr Branting emellertid ansett, att man skulle kunna hoppas, att domstolarna i detta fall ta denna sak på ett förståndigt sätt och endast besluta hålla hemligt vad som verkligen bör hållas hemligt. Jag tror ej, att man har anledning hoppas för mycket i detta avseende. Domstolarna äro så ovana vid att behandla utrikespolitiska ärenden, att när vi där någon gång få ett sådant ärende, tycka vi, att det är särdeles märkvärdigt, och på det sättet kommer det att anses vara av mycket hemlig natur alltsammans. Och jag har redan en bestämd känsla härutav, då jag tänker på den vikt och betydelse de domstolar, som sist behandlade dessa ärenden här i landet, fäste vid att ingenting fick komma ut. Jag tror sålunda ej, att herr Brantings förhoppningar gå i uppfyllelse, och därför lutar jag med mina sympatier åt reservantens framställning. Jag har emellertid intet yrkande att göra.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Sterne, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Ang. införande
av republi-
kanskt stats-
skick.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion angående införande av republikanskt statskick.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 250, hade herrar *Lindhagen, Hage, Bengtsson* i Göteborg, *Ericson* i Funäsdalen, *Lindström, Berglund, Skareen* och *Stenudd* med instämmande i motionens syfte av herrar *Tysk, Helger* och *Söderberg* i Stockholm, hemställt, att riksdagen ville principieUttala sig för avskafande av den ärftliga regeringsmakten och införande av en statsstyrelse, byggd på folkets val (republik), samt giva ett beslutsmässigt uttryck åt denna åskådning genom att antingen sjäU på konstitutionsutskottets förslag antaga de för ändamålet erforderliga grundlagsändringarna eller ock anhålla, att Kungl. Maj:t, det vill säga regeringen, ville ägna sin uppmärksamhet åt saken och dess eventuella genomförande i laga ordning genom utarbetande och framläggande för riksdagen av förslag i ämnet.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende.

Reservationer hade emellertid avgivits:

Ang. införande
av republi-
kanskt stats-
skick.

(Forts.)

av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, Kjellén, von Mentzer, Räf, K. V. Beckman, Lundström* i Göteborg och *Hallendorff*, som — under hänvisning till konstitutionsutskottets memorial nr 1 vid 1911 års riksdag — hävdad, att herr Lindhagens ifrågasvarande motion icke kunde mot grunderna för vårt gällande statsskick av riksdagen upptagas till prövning, och att den alltså bort av utskottet till riksdagens andra kammare återlämnas;

av herr *O. Olsson*, som förklarad, att han på vissa i reservationen angivna grunder inom utskottet icke kunnat yrka annat än att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herrar *Waldén, Hallén* och *Sterne*, som instämt med herr Olsson.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Lindhagen, som anförde: Då jag nu fått ordet, skall jag till en början be att vid sidan av ämnet få påpeka, att jag egentligen skulle ha begärt ordet vid ett tidigare tillfälle i dag under förhandlingarna. Jag hade nämligen även tänkt yttra åtskilligt i anledning av den kungl. propositionen rörande ett anslag av 50 miljoner kronor för neutralitetens upprätthållande. Detta ärende har avgjorts i dag, och jag kunde inte föreställa mig, att den överraskningen skulle vederfaras oss, att frågan skulle komma till avgörande utan att ha blivit bordlagd två gånger. Detta gjorde, att saken helt och hållet förbigick mig, då denna stora, ofantligt stora fråga i en hast kom att behandlas här ehuru blott bordlagd en gång. Men jag hoppas att framdeles, kanske vid en blivande debatt i anledning av min interpellation kunna få tillfälle att återkomma till vad jag i dag sålunda blivit urståndsatt att framföra.

Vad angår den nu föreliggande frågan, förstår jag, att herrarne anse den vara mycket litet aktuell och, i all synnerhet nu. Jag har i alla fall väckt den på tal, därför att jag har en fullständigt motsatt uppfattning. Jag och mina medmotionärer ha ansett, som vi i motionen närmare utvecklade, att denna sak har den allra ofantligaste betydelse för hela vårt politiska liv, för vårt samhällsskick och vårt sätt att tänka och arbeta i de mest vitt skilda frågor. Och jag vill tillägga, att den har ännu större betydelse just nu efter de världshändelser, som vi uppleva, och varom jag också skall be att få yttra några få ord.

Motionärerna ha ganska utförligt utvecklade de olika skälen, varför de anse, att detta är en viktig nutidsfråga, och jag skall därför ej ytterligare inlåta mig på dem, men jag tror, att när ni läsa motionens motivering — och jag föreställer mig, att denna motion möjligen blivit läst av flera, än i allmänhet är fallet med en motion, om det också skett av ren nyfikenhet — skola ni nog i alla fall medge, att det ligger åtskilligt under

Ang. införande
av republikanskt stats-
skick.
(Forts.)

de olika synpunkter, som äro anförda där. Jag skall som sagt nu icke upprepa de olika skälen utan endast återge den sammanfattning av vårt resonemang, som återfinnes i slutet av motionen. Där säges, att det måste »allt klarare framstå, huru som en sådan institution, som medgives av tradition upprätthålla en makt över folket med övernaturlig fullmakt och ärftlig besittningsrätt, får i själva verket ett ofantligt inflytande på människornas tänkesätt och handlingar. Den leder bort uppmärksamheten från nutiden och dess verkligheter till gamla förlegade värden. Den verkar omtöcknande på sinnena genom sitt legaliserade krav att bygga samhällets tinnar på oförnuftet. Den verkar nedbrytande på karaktärerna genom sin organiserade inbjudan till underdånighet och sin medeltida prälände kostymering. Genom tusende rännilar söka dessa inflytelser sig ned i demokratiens jord och förgifta i sin mån den eftertanke, vilken söker mödosamt spira upp under längtan efter en sol, som ständigt dröjer». Nu kan jag icke finna annat, än att man får en viss bekräftelse på riktigheten av denna uppfattning i det föreliggande utskottsbetänkandet. Utskottets alla ledamöter ha vägrat ingå på diskussion av ämnet, och det gör man icke gärna, annat än om det är något sjukt under en sådan vägran. Jag tror också, att utskottets medlemmar gjort ganska klokt i att icke närmare söka bestrida riktigheten av de skäl, som i motionen åberopas.

Emellertid har det ju sitt lilla intresse att se, hur de olika partierna ställt sig till saken.

Först kan då konstateras, att högern har helt och hållet utan motivering lämnat saken utan avseende och förklarar, att den icke bör nu få upptagas i riksdagen såsom icke grundlagsenligt väckt. Detta är helt naturligt från det hållet, och jag respekterar detta. Vi betona här ofta, att det är våra intressen, som diktera våra åsikter och handlingar. En sådan institution som kungadömet måste, såsom i motionen utvecklas, enligt sin natur, utom i sällsynta undantagsfall, bli en institution åt höger. Det är icke *personerna* mot vilka vi böra rikta oss, jag påpekar det ånyo, utan det är institutionen såsom sådan det gäller. Högern har således ofantligt intresse av dess bibehållande. Den skyr därför ingenting för att avklippa ett sådant för densamma inoportunt krav, som det ifrågavarande. Den gör t. o. m. revolution mot författningen och säger, att denna förbjuder, att saken tas upp till behandling, fastän den icke gör det. Högern gör också revolt mot författningens föreskrift, att utskotten skola avge utlåtanden över till dem hänvisade ärenden. Det har utskottet här icke alls gjort. Och slutligen har högern ansett sig böra kosta på sig den lilla hämnden att hemställa, att motionen måtte av riksdagen »lämnas utan avseende» i stället för, såsom det brukar heta på parlamentariskt språk, att den »icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda».

Liberalerna inom utskottet ha icke varit med om att göra

revolution mot författningen, ty de ha medgivit, att motionen måste kunna upptagas till prövning. Härför ber jag att få till de liberala utskottsledamöterna uttala motionärernas stora vördnad och tacksamhet. Men sedan upphör både vördnaden och tacksamheten. Icke heller liberalerna ha nämligen avgivit något utlåtande över motionen, såsom grundlagen föreskriver, och den ljuspunkt i den liberala utskottsrepresentationen, som fanns 1912 i herr Mauritz Hellbergs gestalt, är denna gång försvunnen, ty herr Hellberg har icke varit närvarande i utskottet under behandlingen av detta ärende. Också liberalerna ha trott, att man skulle lättast komma ifrån det obehagliga bedömandet av denna sak genom att begagna det smädliga uttrycket »utan avseende», vilket emellertid icke det ringaste imponerar på motionärerna, utan bara utgör en anledning för mig att framhålla, vad jag sagt redan i motionen, nämligen att det över »liberalismens slocknande deltagande i behandlingen av detta ärende», där man i stort sett faller i armarna på högern, »ligger något av sotdöd i skröplig ålderdom». Jag hoppas, att nu, när så mycket står på huvudet i världen, den tiden snart kommer, då det liberala partiet, jag vill icke säga spricker, men föryngrar sig genom att låta de element, som faktiskt tillhöra högern, komma till sin verkliga hemort. Den svenska politiken är icke betjänt med att man söker kvarhålla i ett stort och viktigt mellanparti så heterogena element, som för närvarande finnas inom det liberala partiet.

*Ang. införande
av republikanskt
statsskick.
(Forts.)*

Slutligen är det då socialdemokraterna. De ha varit nog älskvärda att avge en liten motiverad reservation, och det är således med dem, som jag nu är hänvisad att närmare diskutera. Jag får då erkänna, att den nu avgivna reservationen är lugnare skriven än den av år 1912. Man har kommit därefter genom den motion, som då väcktes, att denna sak i alla fall kan behandlas. Den första hetsigheten har givit vika för en viss besinningsfullhet i tonen, ehuru ännu icke i sak. Men det första steget är ju svårast att taga. Och saken kommer av sig själv sedan så småningom.

De socialdemokratiska reservanterna framhålla, att det nog är riktigt, vad motionärerna skrivit, men att viktiga förutsättningar för ett verksamt främjande av vad vi vilja vinna inte synas vara för handen. Vilka dessa viktiga förutsättningar äro, därom lämna oss reservanterna i den djupaste okunnighet. Men man menar väl, att den saken talar för sig själv. Emellertid tror jag, att reservanterna skulle blivit ganska bet, ifall de gått in på saken och försökt att stycke för stycke gendriva de skäl, som i motionen närmare utvecklats till stöd för vår uppfattning, att saken har en mycket stor aktualitet.

Jag vill för övrigt fråga reservanterna, vilka förutsättningar som i allmänhet erfordras för främjande av framtidens oundvikliga krav. Vad är det, som gör, att exempelvis en sådan här fråga kan föras framåt? Det är ingenting annat än att

Ang. införande
av republi-
kanskt stats-
skick.
(Forts.)

intresse för saken sås ned uti våra sinnen. Och detta kan icke ske genom att man såsom reservanterna lägger armarna i kors och väntar på att våra sinnen skola bli mogna för frågans lösning, utan man måste söka väcka eftertanken i våra sinnen. Då reservanterna säga, att viktiga förutsättningar saknas för vårt syftes befrämjande, vilja de tydligen icke vara med om att så för framtiden i detta fall, utan de vilja i stället slå sig till ro på en torr och ofruktbar mark, och deras åskådning är alltså helt enkelt ett av de många hinder, som resa sig mot denna sak.

Nu vet man dock icke med full visshet vad reservanterna egentligen ha för mening. Det framhölls nyligen i tidningen Socialdemokraten — denna gång på ett något mera humant och vänskapligt sätt — att det vittnade om bristande solidaritet hos motionärerna, när de väckte denna motion. Man vet ju icke, i vad mån reservanterna i sin reservation skattat åt en dylik påyrkad solidaritetskänsla. Reservationen är kanske mera en återklang av en paroll från vederbörande ledning, som man ansett, att man borde rätta sig efter. Ja, detta är ju en ganska svår fråga, och jag skall bara ur motionen läsa upp en liten punkt, som just försvarar den ställning vi intagit i denna sak. Det gäller i detta anförande de allmänna riktlinjerna för vår politik, vilka visserligen måste av förhållandena modifieras. Vi yttra där:

»De imperativa mandaten skola komma till oss icke från människorna personligen och allra minst från valmän och ledare utan från människornas kval och oförrätter, som ropa om hänsyn och förbarmande. Filosofien uttrycker detta så, att man skall lyssna till sanningens röst och icke till auktoriteternas, religionerna uttrycka samma sak så, att vi skola lyssna till Guds röst och icke till människors. En sådan lydnad är frihet. Dess motsats, underkastelsen, är ofrihet.» Det är ju, som sagt, möjligt, att en eller flera av reservanterna allenast underkastat sig en order om en viss majoritetssamling, och i så fall är deras reservation efter min uppfattning tillkommen under ofrihet. Om de emellertid verkligen ha den övertygelsen, att saken icke kan främjas på detta sätt, tror jag, att vad som principiellt skiljer oss åt, bäst klargöres genom vad herr Palmstierna en gång ej länge sedan uttryckt i tidskriften Tiden. I början av en avhandling därstädes uttalade han såsom en princip för det politiska arbetet att »fanbärandets tid är förbi». Det är detta, som i mycket utgör grunden till den skiljaktighet, som här råder mellan socialdemokrater i vissa frågor. Jag tycker, att man skall driva både realpolitik och idépolitik, och även när man skattar något åt idépolitik, betyder det ingenting annat än att så större realiteter för framtidens människor. Jag tror som sagt, att ingen riktigare uttryckt denna stora skiljaktighet än herr Palmstierna i sin förklaring, att fanbärandets tid är förbi. Vi däremot anse, att den aldrig är förbi och allra minst nu.

Jag skall nu såsom utgångspunkt för det yrkande, jag

kommer att göra, be att få anföra ett par uttalanden, som gjorts alldes nyligen just av tvänne personer inom det socialdemokratiska partiets ledning, ehuru jag vet, att dessa båda medlemmar av förtroenderådet av egen övertygelse synnerligen gilla just den uppfattning, som kommit till synes hos de socialdemokratiska reservanterna i konstitutionsutskottet. Det ena är av herr Branting. Han yttrade nyligen i tidningen Socialdemokraten med anledning av världshändelserna, att »socialdemokratien släpper i alla fall icke mursleven, varmed framtidens byggnad uppföres. Och inför de hotande stormmolnen ser den lika fullt oförskräckt fram mot den tid, som skall komma». Häri instämmer jag till fullo. Herr Palmstierna, som i all synnerhet också har den övertygelsen, att det är olämpligt att i riksdagen föra fram republikanska krav, yttrade i går i Socialdemokraten: »Må vad som nu sker ge oss ny eggelse att fylla vårt värv att fullfölja det befrielsens härliga verk, som kallar oss.» Också åt detta bör man ju ge sitt allra livligaste instämmande. Emellertid uttalar herr Palmstierna även, att man kan frukta ett kungadömet förstärkande och en militärdiktatur. Men då hoppas han på en befriande revolution. Jag vill emellertid säga, att dessa tankar att icke tappa taget, därför att förnuftet nu står på huvudet i det kontinentala Europa, utan fortfarande arbeta ständigt framåt, de ha icke fått något som helst uttryck i reservanternas uttalande, utan det innebär just ett avvisande av allt fanbärande i denna sak.

Nu kommer jag till vad jag tänkte sluta med. Om vi se på vad som nu försiggår i världen, så finna vi, vilka inkompetenta händer — ty att de äro inkompetenta, äro vi väl alla ense om, föreställer jag mig — som leda världens öden. Det är dock icke människorna, som ha skulden utan den miljö, som råder över och regerar vissa människor, så att de i god tro men i alla fall på så oförnuftigt sätt, som nu sker, föra oss i fördärvet och slakta en massa människor. Vilka oerhörda lidanden som härigenom åstadkommas, det tänker man mindre på, då man tillåter sig de handlingar, som få en sådan effekt. Just nu ha vi fått det mest belysande exemplet på vilka skördar kunna spira upp ur de gamla europeiska monarkiernas sådd. Den militära andan, den militära uppfostran, som närmast anstiftat världsbranden, har alltid stått under hägn av de i medeltidens militära tidsålder skapade monarkiska institutionerna. Jag vet intet bättre uttryck för det stora oförnuftet än när dessa monarkiska länder åberopa sig i kriget vart och ett på sin gud. Han skall hjälpa ryssarna, han skall hjälpa tyskarna o. s. v. Det är ju någonting förskräckligt. Man förstår, vad ett folk har fördumrats av sina institutioner, när det går fram under en sådan oerhörd lösen. Det var en prästman som nyligen tillrådde, att vår herre nog får iakttaga permanent neutralitet till alla dessa krigförande länder. Att emellertid jämt och ständigt se dessa monarkiska välden gå fram under jubel från hela folk, med den lösen, att deras

*Ang. införande
av republi-
kantsk stats-
skick.
(Forts.)*

*Ang. införande av republikanskt stats-
skick.
(Forts.)* gud skall hjälpa dem att förtrycka andra nationaliteter och utgjuta strömmar av blod, att han skall hjälpa ryssarna mot tyskarna och tyskarna mot ryssarna, det bevisar i alla fall, hur detta herravälde av guds nåde är ägnat att ställa förnuftet på huvudet, så att hela nationer i vissa ögonblick bli fullkomligt otillräkneliga. Hade nu även Frankrike haft en monark, en kejsare, så skulle väl också det ha gått fram med samma glans och falska patos till detta blodiga värv. Men Frankrike lider härav. Det hade hela tiden velat freden, och dess regering har arbetat för freden, och fransmännen upphäva icke heller sådana övermodiga rop. Det är inte heller så, att Frankrike åberopar sig på sin gud, att han skall strida med dem mot de andra länderna.

Talaren avbröts här av herr talmannen, som yttrade:

Jag får uppmana den ärade talaren att hålla sig mera till ämnet.

Herr Lindhagen fortsatte härefter: Ja, herr talman, detta hör nog till ämnet, men jag medger, att jag kanske för starkt uttalade sanningen, under det att man bör på parlamentariskt sätt dölja sanningen genom fraser. Och jag skall också göra det hädanefter. Jag ber således om ursäkt för att jag talat om hur det förhåller sig, men herrarna äro nog ense med mig, att det dock är såsom jag sade.

Jag skall sluta med att yrka bifall till motionen såsom en opinionsyttring. Med hänsyn till det ringa understödet i riksdagen för en del av mina motioner och särskilt den nu föreliggande kan det naturligtvis anses vara förmätet att begära votering. Jag skall icke heller göra det vid de följande motionerna, men vid denna kan jag icke underlåta det. Jag har ibland klandrats för att jag i sådana frågor, där jag och meningsfränder icke kunna på långa vägar påräkna majoritet, likväl begär votering. Men, mina herrar, dessa frågor, som dock en gång måste segra, kan man icke och får man icke släppa så platt till marken. Man måste begagna det enda sätt man har att få eder att gå fram för frågan. Ty då vi gå fram till rösturnan, så får frågan både i riksdagsmännens sinnen och utåt en större begynnande betydelse, än om den fick falla utan att ens omröstning ägt rum. Man får därigenom ock tillfälle att samla och räkna anhängarne. Jag yrkar som sagt bifall till vår motion.

Vidare anförde

Herr Edén: Herr talman! Då denna fråga förra gången var före, uttalade jag här i kammaren den övertygelsen, att en diskussion över densamma var varken behövlig eller önskelig. Jag har samma uppfattning också nu, och jag kan tillägga, att just nu är en dylik diskussion mindre än någonsin önskelig eller behövlig.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr R ä f: Herr talman! Som herrarne behagade finna, har icke mindre än halva antalet av konstitutionsutskottets medlemmar under denna hemställan avgivit en gemensam reservation, vari vi hävda, »att herr Lindhagens ifrågavarande motion icke kan mot grunderna för vårt gällande statsskick av riksdagen upptagas till prövning». Det är alltså den alltid opålitliga förseglade sedeln, som denna gång avgörande »förklarar» grundlag — en »förklaring», som väl mindre än någon annan enligt regeringsformen § 83 torde få anses »för *framtiden* gällande».

Ang. införande
av republi-
kanskt stats-
skick.
(Forts.)

Herr S t a a f f: Herr talman! Med avseende på en passus i herr Lindhagens anförande anhåller jag blott att såsom min mening få uttala, att i denna församling icke någon som helst yttring av sym-
pati i det ena eller andra avseendet för den ena eller andra krig-
förande makten borde få förekomma.

Herr L i n d h a g e n: Jag har icke uttalat någon sympati eller icke sympati för den ena eller andra krigförande makten gent emot en annan. Jag har endast sagt, att då var och en av dem åberopar sig på Gud såsom sin särskilda beskyddare, så kan det icke vara någon riktig utgångspunkt. Det är ju något helt annat, och det måtte det väl vara tillåtet att säga. Får man icke säga ens detta, då undrar jag, hur vi någonsin skola bli fria, ty det är dock sanningen ensamt, som skall göra oss fria.

Herr B r a n t i n g: Herr talman! Jag föreställer mig, att min ärade vän herr Lindhagen i detta fall kanske något lättvindigt för-
växlar sanningen och sin egen uppfattning om sanningen. Det är ju därom som, tvisterna stå oss emellan på teoriens område och även på praktikens, vad som *är* sanning. Jag kan icke hjälpa, att också jag har en känsla av att, under det herr Lindhagen sökte uttala sanningen beträffande vad som hos vissa makter hade bidragit till deras nuvarande ställning, så gled han något lätt över den gräns, inom vilken vi absolut böra ålägga oss att hålla oss, nämligen inom neutralitetens rämärken.

Att jag begärde ordet, var dock egentligen för att säga, att det förefaller mig synnerligen olämpligt att göra riksdagstribunen — och det är icke första gången — till en plattform, där en del inre mellanhavanden mellan olika åsiktsriktningar inom det socialdemokratiska partiet framföras och uppgöras. Den bör icke vara avsedd för sådant. Det finns andra tillfällen och andra platser, där sådant lämpligen bör äga rum. Dessutom måste jag för min del såsom min bestämda övertygelse uttala, att den icke är sann, den uppfattning, herr Lindhagen här gör gällande, nämligen att sådana motioner som denna med alla de vittsvävande filosofiska resonemanger, som ligga till grund för densamma, verkligen skulle vara ägnade att åstadkomma någon väckelse för och någon såning av framtidens tankar, och att således vi, som icke med glädje se dylikt framkomma, skulle vara likgiltiga för denna framtidssådd. Så är icke förhållandet, utan

Ang. införande
av republikanskt
stats-
skick.
(Forts.)

i den här framlagda reservationen fram bäres just på ett, såsom mig synes, riktigt sätt, vad som är vår uppfattning, nämligen att den svenska socialdemokratien *kan* komma att tvingas i *politisk aktion* för republikens införande, det vill säga under den förutsättningen, som vi alla må hoppas icke skall inträffa, att konungamakten vid något tillfälle skulle låta engagera sig rent partipolitiskt. Det är vår förhoppning att så icke skall ske, men det bör kanhända också sägas ifrån, att under en sådan situation skulle det naturligtvis bli en verkligt aktuell fråga, vad som nu, när det framföres genom sådana här motioner, endast är ett resonemang, endast ett talande, som icke har något som helst med politisk aktualitet med politisk handling och gärning att skaffa.

Jag skall även be att få inlägga en gensaga mot den insinuation, som herr Lindhagen tillät sig rikta mot våra partivänner i konstitutionsutskottet, nämligen att de skulle i sitt uppträdande ha följt någon sorts order. Jag är med kändedom om dessa personers karaktär och hela läggning fullkomligt förvissad, att det aldrig skulle fallit dem in att på grund av sådana hänsyn skriva och tala mot sin egen övertygelse. Jag är förvissad, att denna insinuation är alldeles obefogad, och jag kan tillägga, att jag, om sådant skulle erfordras, har bevis för att de skrivit denna reservation utan att på något sätt komma och fråga om råd eller lov hos den ena eller andra, som kunde anses tillhöra ledningen.

Det är i själva grunduppfattningen, som vi fortfarande skilja oss från herr Lindhagen. Han tror sig göra republikens saken en tjänst genom dessa motioner. Jag däremot anser, att han därvidlag sannerligen grymt misstar sig. Vad som verkligen för fram denna sak, det är framför allt uppträdandet av de makter, som stå inom den gamla ordningens ram. Sker det uppträdandet så, att det inom folket uppstår en känsla av, att man för partipolitik och icke landspolitik, då komma republikanska stämningar att göra sig gällande spontant och av sig själva utan alla sådana här motioner. Men för man däremot en verkligt samlande, en verkligt över partierna höjd politik från deras sida, som nu i Sverige fylla platserna i dessa institutioner, då måste också enligt sakens natur detta återverka så, att frågan om republiken blir mindre aktuell, än vad den eljest skulle vara.

Jag vill, herr talman, såsom ett uttryck av den uppfattning, som jag för min del hyser, yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Olsson och som har en särskild motivering och en särskild kläm och således skiljer sig i båda dessa avseenden från utskottets tvära hemställan.

Herr Waldén: Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till att i alla delar instämma med den föregående ärade talaren. Jag vill dock ytterligare understryka den protest han uttalade mot herr Lindhagens insinuation, att vi reserverar på något sätt tagit paroll från visst håll. Det är vår övertygelse, som vi här uttalat, och ingenting annat.

Herr Lindhagen: För att gå från det mindre till det större skall jag först bemöta den protest, som man här velat uttala mot vad jag i mitt föregående anförande yttrade. Saken är den, att när denna motion väcktes, så stod det i Socialdemokraten — alltså också riktat till allmänheten, varför det här icke är fråga om något inre partimellanhavande — att vi svikit solidariteten. Det ha vi icke gjort enligt vår mening, men det kan hända, att det finns andra, som anse sig i ett sådant fall böra följa ledningen, fastän det i sak måhända strider mot deras övertygelse. Det fordrar man ju av oss, ehuru vi hade en helt annan övertygelse i denna sak. Nu kan det finnas personer, som följt detta solidaritetens bud och ha annan uppfattning än jag och därför gått med på saken trots det. Därför sade jag, att det kan hända, att en eller flera av reservanterna i hemlighet sympatisera med oss, fastän de på grund av solidaritetens bud anse sig böra vika från sin egen inre böjelse och gå på en annan linje. Det är riktigt av mig att uttala detta nu, särskilt därför att det visserligen icke inom partiet men offentligt inför den stora allmänheten sagts, att motionärerna svikit något slags solidaritetens bud.

*Ang. införande
av republi-
kanskt stats-
skick.*

(Forts.)

Vad angår herr Brantings invändning, att man bör uppgöra sina mellanhavanden inom partiet, vill jag sålunda säga, att jag sysselsatt mig endast med det, som utåt redan förekommit. Här föreligger en reservation mot motionen och då kan det icke undvikas, att vi komma i diskussion med varandra. Skall man tala om skiljaktigheter inom partiet, så vill jag påminna om, att det var herr Branting som började 1912, då han på det mest betecknande sätt utföll mot mig och min verksamhet både i sin tidning och här i kammaren och drog in den i den allmänna diskussionen.

Vad angår själva huvudsaken, så är det klart, att åskådningssätten äro så ofantligt olika hos herr Branting och mig, i fråga om vad det är som gör, att frågorna gå framåt. Han menar, att här bara talas och icke handlas. Jag menar, att det varken talas eller handlas från hans sida. Frågan är, vilket kan vara det riktigaste. Jag tror, att tala är visserligen silver och tiga guld, som det heter, men i riksdagen är det ju meningen att föra fram nya synpunkter för att de skola bli kända och för att eftertanken skall riktas på desamma så att det slutligen växer fram en opinion, som blir så stark, att den utlöser sig i handling. Det är två vitt skilda läggningar eller hur man kan kalla det, mina herrar, men, som sagt, i motionens motivering kunna herrarna nog återfinna den uppfattning jag har om hur dessa frågor böra föras framåt. Och endast genom att föras framåt — och det bör väl ske också från riksdagstribunen, eftersom det socialdemokratiska partiet beslutat att gå de parlamentariska vägarna — kunna de nå sin lösning. Jag vet väl, att den politiska uppfattningen är den, att man gärna bör tala djärvt inför allmänheten och valmännen, men att då man kommer till

Ang. införande
av republi-
kanskt stats-
skick.
(Forts.)

riksdagen och finner, att de allmänna principerna icke kunna i ett slag vinna tillämpning man skall tåga med dem. Jag har en skiljaktig uppfattning även om denna taktik. Vad man säger till valmännen, det bör man också säga i riksdagen, och kan man icke säga det i riksdagen, bör man icke utlova det åt valmännen.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på:

1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr O. Olsson vid utlåtandet avgivna reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes likväl av herr Lindhagen, varifrån herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 3:o) angivna nu hava flertalets röster för sig. Som emellertid herr Branting i fråga om kontrapositionen begärde votering blev nu först uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 18 antager yrkandet om bifall till den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den av herr O. Olsson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 110 ja mot 83 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöi följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 18 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Ang. införande av republikanskt stats-skick.
(Forts.)

Huvudvoteringen utföll med 129 ja mot 19 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion angående införande av enkammarsystem, yttrade

Ang. införande av enkammarsystem.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt därefter på avslag å berörda hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Härpå förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagar om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 och om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 och till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom införande i § 2 i sistnämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9.

Ang. kommunal skattskyldighet och rösträtt för utarrenderad jordbruksfastighet i stad m. m.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade kamrarna hänvisat en till riksdagen avlåten proposition, nr 160, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

lag om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; och

lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om införande i § 2 i nämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9.

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen måtte, med tillkännagivande att de i förevarande proposition framlagda förslag till lagar om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse i stad

Ang. kommunal skattskyldighet och rösträtt för utarrenderad jordbruksfastighet i stad m. m. den 21 mars 1862 och om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av sagda proposition för sin del antaga i punkten intagna förslag till

(Forts.)

lag om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 11, 13, 57, 58 och 74 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862; och lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 9, 30, 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

2:o) att riksdagen måtte, med godkännande av Kungl. Maj:ts proposition i denna del, antaga i punkten intaget förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, § 16 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 1 mars 1862 ävensom om införelse i § 2 i nämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9; samt

3:o) att riksdagen måtte, med godkännande av Kungl. Maj:ts proposition i denna del, antaga i punkten intaget förslag till lag om ändrad lydelse av § 52 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Vid punkten 2:o) hade reservationer avgivits:

av herrar *Clason, K. J. Ekman* och *von Mentzer*, vilka yrkat, att riksdagen måtte avslå utskottets hemställan i denna punkt; samt av herr *von Bahr*.

Efter föredragning av punkten 1:o) anförde

Herr Edén: Herr talman! Med anledning av det beslut, som kammaren nyss fattat angående vissa ändringar i delar av kommunalförordningarna som också beröras av nu föreliggande förslag, ber jag, som för övrigt icke har något att invända mot förslaget, att få hemställa, att detta omredigeras i de punkter, som beröras av nämnda förut fattade beslut. Jag yrkar sålunda bifall till det föreliggande förslaget, men med den ändringen, att i § 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad första stycket ersättes av den lydelse, som motsvarande stycke fått i kammarens nyss fattade beslut, att tredje stycket i § 10 utgår, likaledes i överensstämmelse med kammarens nyss fattade beslut, samt att på samma sätt beträffande förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm (i utskottets utlåtande sid. 20) § 8 mom. 1, första stycket ersättes av det stycke, varom kammaren nyss fattat beslut, och att det tredje stycket i samma moment utgår.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Edén framställda yrkandet; och blev herr Edéns yrkande av kammaren bifallet.

Punkten 2:o).

Det under punkten upptagna lagförslaget.

§§ 2, 16 och 58.

Godkändes.

*Ang. kommunal
skattskyldighet
och rösträtt
för utarv-
derad jord-
bruksfastighet
i stad m. m.*

(Forts.)

Slutstadgandet skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

Denna lag träder i kraft den 1 september 1914. De landstingsmän och suppleanter, vilka valts år 1912 för Brännkyrka och Nacka socknars samt Saltsjöbadens köpings valkrets och för Karesuando tingslags valkrets samt innevarande år för Arvidsjaur's tingslags valkrets, äga ej med sina befattningar fortfara längre än, de för förnämnda två valkretsar valda till den 1 september 1914 och de för Arvidsjaur's tingslags valkrets utsedda till den 1 september 1916.

Herr *von Bahr*, med vilken herrar *Bellinder*, greve *M. A. H. Hamilton*, *Jansson* i Djursätra, *Räf*, *K. V. Beckman* och *Hallendorff* instämt, hade i sin ovanberörda reservation föreslagit, att åt stadgandet skulle givas denna avfattning:

Denna lag träder i kraft den 1 september 1914, dock att däri- genom rubbning ej sker i redan vald landstingsmans eller suppleants befogenhet att med befattningen fortfara intill utgången av den tid, för vilken han blivit vald.

Vid föredragning av stadgandet begärdes ordet av

Herr *Jansson* i Djursätra: Herr talman, mina herrar! Som herrarna torde observera har av herr *von Bahr* i första kam- maren jämte några andra ledamöter av utskottet och även av mig vid denna punkt om övergångsbestämmelserna avgivits en reservation. Jag skall be att för min del få nämna, att vi ju icke ha något att anmärka mot själva lagen och icke heller mot lagens tillämpning, när det gäller nyinträdda förhållanden, men vi ha ansett, att när det är fråga om de landstingsmän, som redan äro valda och som redan inneha sina befattningar för sina kret- sar, övergångsbestämmelserna icke borde ändras därhän, att då lagen träder i kraft den första september 1914, däri- genom rubbning skulle ske i redan valda landstingsmäns eller deras supple- anters befogenhet att med befattningen fortfara intill utgången av den tid för vilken de blivit valda.

Nu är det så, att när det såsom här gäller några valkretsar, nämligen Brännkyrka och Nacka socknars samt Saltsjöbadens kö- pings valkrets och Karesuando tingslags valkrets samt Arvids- jaur's tingslags valkrets, i vilka de personer, som där äro valda, skola ha skyldighet att avgå inom en viss kort tid och sålunda

Ang. kommunal
skattskyldighet
och rösträtt
för utarrend-
derad jord-
bruksfastighet
i stad m. m.

icke få sitta den period ut för vilken de äro valda, så ha vi för vår del ansett, att det borde tagas i övervägande huruvida det ändå icke vore rättvist att de personer, som i dessa kretsar blivut valda för en bestämd tid och period, finge sitta sin period ut.

Med denna uppfattning av saken ber jag, herr talman, få yrka bifall till den av herr von Bahr m. fl. avgivna reservationen.

(Forts.)

Häruti instämde herrar *Beckman* och *Hallendorff*.

Vidare anförde:

Herr *Leander*: Herr talman! Det är ju här fråga om inskränkning av tjänstgöringstiden för landstingsmän och deras suppleanter samt nyval i vissa fall vid jämkning av valkretsindelningen. På grund av dylika jämkningar inträffar det, att om den årsgrupp, till vilken ett område överföres, väljer tidigare än den årsgrupp, området förut tillhört, detta område under två år blir representerat av landstingsmän tillhörande båda årsgrupperna, men å andra sidan att om den årsgrupp, till vilken området överflyttas, väljer senare än den årsgrupp, det förut tillhört, detsamma kommer att under 2 år sakna representant i landstinget. Men det är icke blott ett områdes överflyttande från en valkrets till en annan inom samma landstingsområde som kan äga rum, utan jämväl överflyttande från ett landstingsområde till ett annat eller till en stad, som icke deltagar i landsting.

För att undvika denna dubbelrepresentation i ena fallet och saknad av representation i det andra fallet föreslår Kungl. Maj:t, som nämnt, dels inskränkning i tjänstgöringstiden för landstingsmän och dels nyval, när så behöves. Därom ha nu medlemmarna i utskottet från denna kammare varit ense, att detta Kungl. Maj:ts förslag borde bifallas, och kammaren har ju nyss godkänt detsamma. Det är endast i fråga om övergångsbestämmelserna meningsskiljaktighet förefunnits.

Departementschefen säger: »Då giltig anledning enligt min mening icke föreligger, varför icke berörda missförhållanden böra genom en särskild övergångsbestämmelse avhjälpas, har jag ansett mig böra föreslå ett övergångsstadgande av innehåll», etc. — Detta återfinnes här i utskottets betänkande, och utskottets majoritet har ansett sig böra biträda detsamma. Man kan nämligen icke förstå, varför t. ex. Brännkyrka, som nu är inkorporerat med Stockholm och sålunda representerat i Stockholms stadsfullmäktige, också skulle i fortsättningen äga representationsrätt inom Stockholms läns landsting, där Brännkyrka icke längre har några intressen att bevaka.

Herr *Jansson* i *Djursåtra* har menat, att man icke nu bör avkorta tiden för de landstingsmän, som redan äro valda. Men det är just en dylik avkortning kammaren nyss här har beslu-

tat för åtskilliga landstingsmän för framtiden, och varför just dessa här ifrågavarande landstingsvalkretsar och landstingsmän skulle äga ett företräde framför andra är ingalunda lätt att fatta.

*Ang. kommunal
skattskyldighet
och rösträtt
för utarren-
derad jord-
bruksfastighet
i stad m. m.
(Forts.)*

Jag ber på grund härav få yrka bifall till utskottets hemställan. Detta yrkande stöder sig ju på Kungl. Maj:ts förslag, och detta förslag har utskottets majoritet funnit väl grundat och byggt på talande skäl.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr Leander uttryckte sin undran över hur man kan anse, att personer, som nu äro valda till landstingsmän, skulle få sitta ut sin tid, när det för framtiden under likartade förhållanden kommer att i alla fall bli så, att de måste avstå från befattningen före de fyra årens utgång, då sådana jämkningar i valkretsen inträffa, som föranleda ändring. Ja, jag vill säga det, att lagen avser ju att reglera nu avhandlade förhållanden för framtiden, och de landstingsmän, som väljas för framtiden, få väljas efter den lag, som då gäller, men de landstingsmän, som äro valda nu, äro valda efter den lag, som gällt hittills, och däri ligger skillnaden. Jag kan för övrigt ej förstå eller finna, att det kan föranleda vare sig oreda eller orättvisa, att dessa landstingsmän få sitta kvar sina år.

Herr Hage: Herr talman! Då jag vid 1913 års riksdag väckte motion i denna fråga, skall jag be att få säga några ord.

Jag skall då först be att fullständigt få instämma med herr Leander i hans förordande av utskottets hemställan. Jag skulle vilja i likhet med herr Leander särskilt pointera det rättvisa och riktiga i att övergångsbestämmelserna läggas på det sätt, som utskottets majoritet har föreslagit. Det är väl så, att om man vill en reform, så önskar man väl i allmänhet, att den saken skall ske så fort som möjligt. Om man anser, att en sak är riktig, som utskottet härvidlag anser, så bör man väl som följd därav säga, att det är riktigt att söka åstadkomma det rätta så fort som möjligt. Jag finner för min del och måste anse, att ett motsatt tillämpnings sätt är ologiskt och inkonsekvent. Nu tillkommer dessutom det förhållandet, att det kan inträffa, att ett län, som beröres av denna fråga, kan komma att förrätta riksdagsmannaval till första kammaren under övergångsperioden, och då kan förhållandet bli det, att den grund, på vilken förstakammarmandaten komma att vila, också kommer att bli oriktig. Följden blir då den, att första kammaren kommer, kan man säga, att delvis bli sammansatt på oriktigt sätt. Jag föreställer mig alltså, att de — bland dem givetvis den föregående talaren — som ha synnerligen stor vördnad för första kammaren, skola i högsta grad ha anledning att yrka på, att det här blir en ändring så fort som möjligt, därför att

Ang. kommunal då blir första kammaren vald på ett i överensstämmelse med
 skattskyldighet författningarnas anda riktigt sätt.
 och rösträtt Jag vill alltså med hänvisning till vad jag nu sagt, yrka
 för utarrenderad jord- på godkännande av utskottets förslag.
 bruksfastighet i stad m. m.

(Forts.)

Herr Åkerlund: Herr talman! Ifrågavarande landstingsmän må nu vara valda efter vilken lag som helst. Det kan väl ändå ej var rätt, att en person skall sitta både som stadsfullmäktig i Stockholm och landstingsman i Stockholms län. Jag kan icke finna annat än att det förslag, som här är framlagt, är fullkomligt rättvist och billigt. Jag känner en av landstingsmännen i Brännkyrka som ansåg sig icke på villkor böra sitta kvar i landstinget efter inkorporeringen men en annan kvarstår som stadsfullmäktig i Stockholm och som landstingsman i Stockholms län.

Nu sade herr Jansson i Djursätra, att de som äro valda efter den gamla lagen borde få sitta kvar, och han jämför detta förhållande med förhållandet vid riksdagsmannaval. Men en riksdagsman, som är vald till andra kammaren, kan väl icke, om han blir vald även till första kammaren, sitta i båda kammarna. Lika litet bör en person få sitta både som stadsfullmäktig och landstingsman. I det fall, som jag nyss nämnde, bör han naturligtvis sitta i stadsfullmäktige och icke vara landstingsman. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Leander: Herr talman! Jag skall bara be att gent emot herr Jansson i Djursätra få framhålla, att ett missförhållande här har ägt rum, ett missförhållande, som Kungl. Maj:t, utskottet och nu riksdagen, närmast denna kammare, velat rätta, men ett missförhållande bör ju icke få äga rum en dag längre än nödvändigt är, och på grund därav bör det avhjälpas med allra första. Detta har just Kungl. Maj:t föreslagit, och utskottsmajoriteten har ansett sig böra biträda detta förslag. Det är en god grund majoriteten står på. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande stadgande, dels ock på godkännande av den avfattning av stadgandet, som föreslagits i den av herr von Bahr avgivna reservationen, godkände kammaren stadgandet med den av utskottet föreslagna lydelsen.

Ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 2:o) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagsförslaget.

Ang. kommunal skattskyldighet och rösträtt för utarrenderad jordbruksfastighet i stad m. m.

Punkten 3:o).

Kammaren biföll utskottets hemställan.

(Forts.)

§ 16.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av väckt motion om tillägg i 16 och 86 §§ regeringsformen.

Om tillägg i 16 och 86 §§ regeringsformen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 233, hade herrar *Söderberg* i Stockholm, *Svensson* i Eskilstuna och *Kristensson* hemställt, att riksdagen måtte, såsom vilande i grundlagsenlig ordning, besluta

dels följande nya lydelse av 16 § regeringsformen:

Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, och ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom, i den ordning Sverges lag och laga stadgar föreskriva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa; ingen hindra i församlingsfrihetens utövande; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, såvitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förgelse åstadkommer. Konungen låte envar bliva dömd av den domstol, varunder han rätteligen hörer och lyder;

dels följande tillägg till 86 § regeringsformen:

Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att fritt sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende, samt att med överläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer, ävensom att genom offentliga demonstrationståg under lagliga former giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter. Närmare bestämmelser i avseende på denna rätts utövande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskriver.

Utskottet hemställde att riksdagen, i anledning av ifrågavarande motion, måtte antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 86 regeringsformen.

§ 86.

Med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda hinder, utgiva skrif-

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.
(Forts.)

ter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider emot tydlig lag, givna att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning. Alla handlingar och protokoll i vad mål som helst, de protokoll undantagna, som uti statsrådet och hos konungen i kommandomål föras, må ovillkorligen genom trycket kunna utgivas. Ej må tryckes banko- eller riksgäldsverkens protokoll och handlingar rörande ärenden, vilka böra hemliga hållas.

Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende, samt att med överläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer. Närmare bestämmelser i avseende på denna rätts utövande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskriver.

Reservation hade dock avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Magnusson* i Tumhult, *Räf, K. V. Beckman* och *Lundström* i Göteborg.

Efter föredragning av utskottets hemställan lämnades på begäran ordet till

Herr *Hallendorff*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag är ledsen att nödgas vid en så pass sen stund av detta plenum taga herrarnas uppmärksamhet i anspråk. Den fråga, som här är före, är ju redan mycket diskuterad, men då den har åtskillig principiell betydelse, torde den även böra något kommenteras från den sida, som jag representerar.

Jag vill först och främst påpeka, att jag mycket livligt förstår de tankar, som hava fört motionärerna fram till den här motionen. Det är ju alltid så, att när en rörelse är relativt ny och stöter på åtskilligt motstånd, man frestas å ena sidan att kanske överdriva sin egen betydelse och å andra sidan också att överskatta själva innebörden av de svårigheter, som här eller där möta. Under sådana omständigheter betraktar man sig mycket lätt vid mötande hinder, så som jag tycker motionärerna gjort här, som martyrer för ett alldeles oerhört tryck; och emot det anser man sig tvungen att på det allra skarpaste reagera.

Jag tillåter mig härvidlag erinra om — det är ju icke något försvar för själva saken, men det är i alla fall ett faktum — att alla olika partier, vare sig de kalla sig höger eller vänster eller socialdemokrater, under tidernas lopp varit med om att på det viset stöta emot hinder samt eventuellt övervinna dem. På det viset har ju beträffande tryckfriheten ganska avsevärda svårigheter, svårigheter, som varit större än de som det här är fråga om, funnits och undan för undan avhjälpats. Till och med den enkla rätten att överhuvudtaget i slutna kretsar, i slutna föreningar, diskutera politiska ämnen har också på sin tid mött

ganska stora svårigheter. Det är sålunda icke alls på det viset, att de, som härvidlag i motionen klaga, äro utsatta för något som icke också i äldre tider erfarits av alla andra partier, om man nu får använda det uttrycket i ett land, där den moderna partibildningen är så pass sen som här. De andra partierna hava också på sin tid undångjort arbete härvidlag; och när man har en del dylikt bakom sig, ser man naturligtvis med något större lugn på de tillfälliga svårigheter, som måhända för närvarande yppa sig.

*Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.*

(Forts.)

Motionärerna framställa nu ett yrkande, dels att i 16 och 86 §§ regeringsformen skulle införas vissa formella tillägg rörande den så kallade församlingsfriheten, dels också att i den senare paragrafen skulle hänvisas till att lagstiftning om församlingsfriheten skulle äga rum i den form 87 § 1 mom. anger, det vill säga såsom allmän lag.

Nu är ju, som herrarna veta, det nuvarande förhållandet det, att någon sorts lagbestämmelse om församlingsfrihet finnes icke hos oss; däremot finnas i strafflagen bestämmelser, som så tydligt som möjligt ange, att själva grundsatsen om församlingsfriheten är given, den är förutsatt som självklar. Det är ett förhållande, som gäller även med avseende å åtskilliga andra rättigheter, som finnas här i landet.

Vad nu beträffar önskvärdheten av att sätta en sådan bestämmelse i grundlagen, hänvisas av motionärerna därtill, att för närvarande skulle rätten vara så otrygg genom diverse inskränkningar, som ägt rum, och det skulle man på dylikt sätt skydda sig emot. Man bör då erinra sig, att tryckfriheten, som ju icke bara är tryggad genom 86 § regeringsformen utan till på köpet genom en särskild grundlag, tryckfrihetsförordningen, ju får vidkännas en mycket betydande rad av inskränkningar i den mån som statens intresse ansetts sådant kräva. Därför kan man sannerligen icke säga, att själva det förhållandet att församlingsrätten bleve grundlagsfäst, skulle skydda mot alla inskränkningar. Jag tror tvärtom, att även om den grundlagsfästes, det vore alldeles givet, att till exempel större mötessammankomster i krigstid eller under hotande krigsfara möten ute i bevakningslinjen etc. skulle anses olämpliga och därför bli inställda. Likaledes kan man vara övertygad om att, vare sig det är allmän lagstiftning eller annan, även en del andra inskränkningar göras; om man tar reda på till exempel, hur förhållandena ställa sig i det republikanska Frankrike, så saknas sannerligen icke där avsevärda sådana inskränkningar.

Nu säger man: i andra författningar finnas en hel del bestämmelser om sådan församlingsfrihet. Ja, mina herrar, det är rätt olikartat, det också. Det beror så mycket på själva de förhållanden, som ligga under dessa författningar. Den första författning, så vitt jag vet, som infört bestämmelser härom, är Amerikas Förenta Staters unionsförfattning av 1787; och det är självklart, hur de kommo dit. Därför att vid dessa koloniers

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.

(Forts.)

revolution mot England just frågan om, huruvida församlingar finge offentligen hållas, spelade en ytterst viktig roll, skyndade man sig sedan, när man hade segrat, att få in ifrågavarande bestämmelse i författningen. Senare under 1800-talet hava en del författningar av vad jag skulle vilja kalla jämförelsevis teoretiskt snitt tagit in sådana bestämmelser, under det att åtskilliga av dem som hava mera praktisk politisk erfarenhet bakom sig, däribland vår författning, icke ansett det nödigt, helt enkelt därför att själva församlingsfriheten som grundsats varit, såsom det yttrades hos oss vid 1862—1863 års riksdag, »självgiven» och man sålunda icke ansett sig behöva ta in något om den i författningen. Jag kan därav ej sluta annat än, att det icke kan sägas vara på något sätt nödvändigt att, med hänsyn till vad som på andra håll förekommit, föra in en sådan bestämmelse i vår regeringsform.

Emellertid, skulle man nu anse det nödvändigt att införa en sådan bestämmelse i regeringsformen, bör man åtminstone kräva, dels att bestämmelsen är på rätt ställe placerad, och dels också att den är lämpligt avfattad.

Motionärerna hava velat i 16 § taga in en liten punkt om att Konungen icke skall kränka församlingsfriheten. Ja, en sådan klausul där kunde på sätt och vis försvara sin plats, ehuruval det mycket litet tilltalar mig personligen att i den i gammaldags form hållna, från landslagen hämtade paragrafen sticka in ett så pass nytt element som detta. Det skulle något svära emot den allvarliga tunga formulering, som själva paragrafen nu har. Men det må vara. Den hade ändå i viss mån kunnat försvara sin plats.

Utskottet har emellertid föreslagit att i stället göra ett tillägg till 86 §, som annars talar om vad som menas med tryckfrihet. Då skulle därefter komma en förklaring av vad som menas med församlingsfrihet. Det synes verkligen hänga fullkomligt i luften. Man förstår nu mycket väl, varför 83 § har den lydelse som den har. I den föregående 85 § uppräknas de lagar, som skola räknas som Sveriges grundlagar. Av dem har förut redan talats om både regeringsform och riksdagsordningen och successionsordningen. Nu tillkommer här en ny lag, tryckfrihetsförordningen, och då är det självklart, att eftersom förut icke talats om den eller om vad tryckfriheten innebär, så har man i följande paragraf satt in en något så när klart formulerad grundlagsbestämmelse om detta. Det finnes sannerligen ingen som helst anledning att sedermera hänga på en ny formulering, den om församlingsfriheten. Vill man nu ovillkorligen ha in något om denna i grundlagen, får man sätta den på annat ställe, i värsta fall i en alldeles ny paragraf 115. Men här hänger stycket icke på ringaste vis ihop med vad ifrågavarande 86 § eljest innehåller. Därför synes det mig mycket olämpligt att sätta dit detta stycke.

För övrigt kan man göra den anmärkningen, att det ingen-

städes förut står, att församlingsfrihet skall finnas, utan här kommer helt plötsligt en definition på den instucken. Detta förutsätter ju, att församlingsfriheten skall vara given; men i sådant fall förstår jag egentligen inte, varför den över huvud skall behöva grundlagsfästas.

*Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.*

(Forts.)

Vad sedan formuleringen beträffar, så heter det ju först mycket allmänt: »Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende, samt att med överläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer»; och så fortsättes: »Närmare bestämmelser i avseende på denna rätts utövande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskriver.» Nu får jag bekänna, att så vitt jag ser, är definitionen där i början så pass allmänt hållen, att det icke kan vara fråga om att icke den lag, som efter 87 § skulle stiftas, måste gälla icke bara denna rätts utövande utan också rättens innebörd överhuvudtaget. Under sådana förhållanden finner jag själva denna formulering mindre tillfredsställande och särskilt torde man böra ha betänklighet mot att nu i regeringsformen införa en hänvisning till en i framtiden stiftad lag. Dylikt har visserligen någon gång förekommit, men grundregeln torde väl vara den, att dylika hänvisningar i grundlagsbestämmelsen icke hava gjorts vilande, ännu mindre slutgiltigt antagits, förrän man har haft lagen något så när klart formulerad framför sig. Så var fallet, när bestämmelsen om kommunallagarna infördes i regeringsformen. Det kan annars inträffa, att här göres en hänvisning, som aldrig någonsin eller åtminstone först efter mycket lång tid kommer att efterföljas av någon praktisk lagstiftning. Det finnes mig veterligen länder i Europa, som i sin författningstagit in sådana föreskrifter som, att det skall bli en särskild lag om det eller det, och som sedermera aldrig någonsin genomfört någon särskild lagbestämelse, varigenom sålunda författningens syfte fortfarande står ouppfyllt; och jag kan icke finna, att det är eftertraktansvärt för oss att efterfölja sådana exempel. Riksdagen har för övrigt nyligen varit med om att i 28 § regeringsformen insätta en sådan där hänvisning till en blivande lagstiftning nämligen om kvinnors rätt till statens ämbeten. Det är nu ganska många år sedan dess, och ännu är icke den lagstiftningen färdig. Jag tror, att det exemplet borde vara rätt avskräckande mot att gå den vägen. Under sådana förhållanden synes det icke vara lämpligt att nu uttala sig för en grundlagsändring med sådant innehåll.

Här är emellertid även en annan fråga, nämligen den: är det nödvändigt eller ens önskligt att redan nu hänvisa dessa bestämmelser till en lag, utfärdad i samma form som allmän lag.

Jag kan inte neka till, att jag känner mig mycket tveksam även på *den* punkten, och vill därvidlag hänvisa herrarna till,

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsför-
men.

(Forts.)

att i den stat, som brukar oftast citeras här såsom mönster för en modernt styrd fri stat, nämligen England, existera, såvitt jag kunnat finna — mina uppgifter gå till år 1911, men knappast har något tillkommit sedan — ej några som helst i allmän lags form givna bestämmelser, utan där är eller var åtminstone till nämnda tidpunkt, som hos oss denna församlingsfrihet betraktad som självklar, och för övrigt begränsas den genom praktiska regler av olika slag. Ett sådant exempel torde vara rätt tungt vägande.

Även bör hänvisas därtill, att om man försöker formulera en dylik rätt i allmän lag, torde det bli förenat med åtskilliga vanskligheter. Det blir alltid nödvändigt, som förut sagts, att göra åtskilliga inskränkningar med hänsyn till praktiska förhållanden. Att göra sådana inskränkningar och tillämpa dem klokt, är en sak, som alldeles särskilt måste åligga regeringsmyndigheten, men att omsätta vad som framför allt är en taktfråga till sådana klara och otvetydiga bud, som man bör finna i en lag, är en ganska vansklighet. Jag undrar, om ej de ivrigaste vännerna av den s. k. församlingsfrihetens lagfästade skulle ha all anledning att vara något betänksamma ty det är all anledning att frukta, att om en sådan lag skall komma till stånd, man i själva verket är tvungen att göra principiellt större och allvarligare inskränkningar än som kan behöva ske, när det beror på de styrandes politiska omdöme att tillämpa de utfärdade bestämmelserna eller reglerna dem efter omständigheterna.

Herrarna torde erinra sig, att det för närvarande ingalunda saknas ordentliga remedier emot de övergrepp från myndigheternas sida, som kunna äga rum. Åtskilliga av dessa remedier ha framskyttat här, och för övrigt har, som motionärerna tidigare erinrat om, vid åtskilliga tillfällen justitieombudsmannen funnit sig föranlåten att ingripa, när övergrepp kunnat äga rum. Där har man särskilt ett remedium, som kan vara ägnat att förekomma missförhållanden av det ena eller andra slaget.

Jag kan sålunda ej finna det på något sätt behöfligt, och i varje fall finner jag det mycket vanskligt, att i lagstiftningen formligen införa ifrågavarande bestämmelse. Det torde på sin höjd kunna anses vara lämpligt att nu skaffa sig en noggrann kännedom om de regler, som finnas i utlandet på olika håll, samt även om den praktiska tillämpningen hos oss; att gå därutöver, synes mig vara mer, än man med vanlig försiktighet bör ge sig in på.

Då jag sålunda ej finner det berörda behovet självklart, och ej heller ser, att något avsevärt skulle vinnas genom bestämmelsernas införande i regeringsformen samt slutligen icke finner dessa bestämmelser i deras här föreslagna formulering fullkomligt lämpliga, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Vidare anförde

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Den första ärade talaren har anlagt alldeles felaktiga utgångspunkter för sitt resonemang. Han påstod för det första, att motionärerna vilja framställa sig som martyrer. För det andra menade han, att motionärerna vilja göra denna fråga till en partifråga. Båda dessa synpunkter äro motionärerna fullständigt främmande. De ha endast hävdadt ett krav, som sedan så lång tid tillbaka som för 24 år sedan och ändå längre gjort sig gällande, och ej heller ha de gjort frågan till en partifråga, då de vilja i grundlagen ha infört ett stadgande, vilket skulle tillförsäkra alla partier och hela Sveriges folk en grundlagsbefästad församlingsfrihet. Den ärade talaren har sålunda — jag vill dock tro, att det skett oavsiktligt — försökt föra in frågan på fel bog och ge kammaren en felaktig föreställning om vad motionärernas utgångspunkter ha varit.

En alldeles särskild påminnelse ha vi ju för övrigt fått i dessa dagar, genom herr Lindhagens interpellation, om behovet av att ha en så viktig rätt som församlingsrätten befästad i Sveriges grundlag, vilket den inte är nu. Jag tror, att det är ganska onödigt, att vid denna diskussion fördjupa sig i något principiellt resonemang om behovet av denna rätts fastslående i grundlagen. Det resonemanget är fört i andra kammaren oändligt många gånger förut, så att den förste ärade talaren skulle endast behöva gå till andra kammarens protokoll från och med år 1890, då frågan första gången under senare tider behandlades, för att finna principiella belysningar av denna fråga, som vi motionärer nu ånyo ansett ligga så, att den måste ånyo framföras, liksom vi ansett, att den nu borde vinna riksdagens båda kammares samfälliga bifall.

Nu har i dag ej så starkt betonats det skäl, som förut framkommit, nämligen att församlingsrätten är så given och självklar ändå. Detta har varit ett skäl, som av konstitutionsutskottet, när inom det samma funnits majoritet för avslag på saken, i de flesta fall framförts mot att tillmötesgå önskningarna i denna riktning, nämligen det skälet, att församlingsrätten är så given och klar, att den ej behöver något grundlagsbefästande. Häremot vill jag framhålla, att den ju inte är det; den är reglerad negativt, så att säga, genom bestämmelser i strafflag och ordningsstadga. Där ligger det negativa reglerandet givet på förhand utav en rätt, som inte hos oss är fastslagen på något håll. Professor Hallendorff urgerade ju ej heller denna mening så starkt utan tycktes göra gällande samma åsikter som jag, nämligen att denna rätt inte är så given och klar, och han tycktes även på denna punkt vara överens med motionärerna.

Vad beträffar jämförelsen med tryckfrihetsförordningen, förstår jag inte, hur denna jämförelse i detta sammanhang kan göras. Tryckfrihetsförordningen är ju av grundlags natur och fastställer den rätt, som i tryckfrihetshänseende tillkommer svenska medborgare. Om sedan riksdagen vid skilda tillfällen anser, att denna förordning behöver underkastas revidering — vi ha ju helt nyligen varit med om en dylik — då vet ju svenska riksdagen och då vet även svenska folket, vilken revidering och vilka förändringar denna rätt har un-

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 59. 5

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsför-
men.
(Forts.)

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsför-
men.
(Forts.)

dergått. På detta sätt blir folket åtminstone medvetet om förändringarna. En stor skillnad föreligger däremot i fråga om församlingsrätten och församlingsfrihetens utövande, beträffande vilken för det första inga bestämmelser alls finnas givna, men i vilken de administrativa myndigheterna företaga sig att på eget bevåg och med stöd av ordningsstadgan göra inskränkningar, som allmänheten sedan drabbas af. Det sker alltså medborgarne ovetande, och de få reda på dessa inskränkningar först när de drabbas av ifrågavarande bestämmelser, något varpå vi ha en oändlig massa exempel. Det är alltså däri den ofantligt stora skillnaden ligger, och den skillnaden tror jag väl ändå ej, att ens någon professor i detta land skall kunna bortresonera.

Nu tror jag, att hade den första ärade talaren med sin eminenta förmåga att tolka både vad grundlagen innehåller och vad den icke innehåller, *velat* saken och inte endast, som han här gjort, fäst sig vid formuleringen, hade han — jag är alldeles övertygad därom — nog kunnat hjälpa till att få en bättre formulering än både motionärerna förmått ge och även utskottet kommit till. Det duger sålunda inte bara att i det stycket haka upp sig vid formuleringen och säga, både om utskottets och om motionärernas formulering, att tillägget till 86 § varken är infogat på rätt ställe eller att formuleringen icke är riktig till sitt innehåll. Jag tycker, att den ärade talaren i så fall hade kunnat bidra till att få en formulering av bättre lydelse, om han nämligen *velat* saken. Men det är väl på det sättet, att han inte vill saken, och därför finner han detta som lämpligt skäl att framföra.

Nu säges emellertid, att om vi nu införa i grundlagen den bestämmelsen, att församlingsrätten skall vara skyddad, hänger dock i luften frågan, hur det, som säges i grundlagen, sedan skall regleras genom allmän lag. Ja, men om en allmän lag kommer till, en lag, vars innehåll riksdagen är med att besluta om, kan den väl inte, även med den sammansättning, som riksdagens första kammare har, bli av den natur, att den ej skulle kunna åstadkomma bättre förhållanden på detta område än de nu rådande, under vilka de administrativa myndigheterna vid vissa tillfällen på grund av att inte någonting är bestämt i lag kunna gå tillväga på ett högst olämpligt sätt. Det är min bestämda uppfattning, Jag fruktar sålunda inte alls för att en sådan handledning uti rättens tillämpande skulle försvåra rättens utövande, utan tvärt om. Innehållet i dessa bestämmelser skulle verka reglerande och trygga församlingsrättens fria utövande.

Jag vet ej, hur första kammaren nu ställt sig till denna fråga, men jag tar för givet, att första kammaren fortfarande är ståndaktig, och att reservernans mening kommer att segra där. På det sättet blir det ju, jag hade nästan tänkt säga, ett evigt kretslopp. Här kunna motioner väckas ungefär vart tredje år i andra kammaren, men med den sammansättning första kammaren nu har, falla de där. Och det har man nu hållit på med i 24 år, under vilken tid andra kammaren hävdat sin ståndpunkt, sådan den tagit sig utryck i utskottets förslag till tillägg till 86 §. Nu vågar jag verkligen hålla

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.

(Forts.)

före, att det kunde vara på tiden, att andra kammaren åtminstone framflyttade sina positioner en smula. I motionen har det föreslagits en utvidgning av det förutvarande kravet. Församlingsfrihetens begrepp har numera blivit utvidgat, och det är i denna utvidgade bemärkelse det tas i motionen. Jag tror inte heller, att begreppet församlingsfrihet såsom det nu uppfattas, täckes fullständigt av den formulering, som utskottet givit det. För den skull ha vi motionärer också föreslagit detta tillägg till 86 § såsom ett förtydligande av vad man menar med församlingsfriheten. Jag kan ju ge den första ärade talaren delvis rätt i att tillägget till 86 § får en bättre belysning, om man gör ett dylikt tillägg även till 16 §, där vi föreslagit följande tillägg: »att Konungen bör ingen hindra i församlingsfrihetens utövande». I detta tillägg till 86 § ha vi emellertid utvidgat begreppet församlingsfrihet till att omfatta även demonstrationsrätten. Och denna rätt till demonstrationer, rätten att ute i det fria ge sin mening tillkänna i på dagordningen stående frågor, är ju så sammanvuxen numera med begreppet församlingsfrihet, att jag inte förstår, hur man gärna kan förbigå denna sak. Jag vet inte, om utskottsmajoriteten resonerat något vidare häröver eller hurvida den anser, att begreppet församlingsfrihet, sådant det blivit uttryckt i det av utskottet föreslagna tillägget inbegriper även begreppet om demonstrationsrätt.

Vi motionärer äro för vår del icke övertygade om detta, utan finna det nödvändigt, att även denna rätt utföres i grundlagen. Därför hade vi föreslagit: »ävensom att genom offentliga demonstrationståg under lagliga former giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter». Märk väl, mina herrar, detta »under lagliga former», det bör stilla de oroliga i landet och kanske även de i denna kammare, vilka måhända trott, att dessa demonstrationer skulle komma till under olagliga former. Det ha vi sålunda icke förutsatt. Jag anser det vara så nödvändigt i dessa dagar, och att det förtydligas och att andra kammaren ger sin mening tillkänna i detta stycke, att jag, herr talman, måste yrka bifall till vår motion därvidlag.

Vad själva saken beträffar så svävar ju ständigt över oss denna hotande fara från handhavarna av ordningsmakten, från polismyndigheterna i landets alla delar. Allt eftersom de partipolitiska förhållandena växla kan man visserligen lätta en liten smula på bandet, men finner man det med de härskande klassernas fördel och med det beståendes fördel förenligt, så stramar man till bandet. All vår erfarenhet har ju år från år givit oss alldeles tillräckliga skäl för den uppfattning, som vi hävdad i vår förevarande motion, där vi visat, hur bandet tillstramades 1909 och hur det ånyo åtstramats vid valrörelsen detta år. Det är icke värdigt ett verkligt fritt folk, att dess församlingsfrihet handhaves på detta sätt. Den rätten bör vara sådan, att medborgarna i Sverige — jag lämnar de andra länderna åsido och vill icke göra några jämförelser med dem, ty det behövs icke — skall ha den grundlagsfästa rätten att i sina egna angelägenheter fritt sammankomma och säga sin mening.

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsför-
men.
(Forts.)

Vi märkte för någon tid sedan, att det kunde inträffa en svängning inom högern vid avgörandet av en annan fråga, och jag tror, att om de ledande inom detta parti velat använda sitt inflytande i denna fråga, så att icke motståndet från högern framträtt så som det nu gjort, utan att det kunde blivit ett enigt konstitutionsutskott, som kommit fram med tillägg till grundlagen i den riktning, som är angivet i utskottsmajoritetens yrkande, så skulle det i dessa dagar ha verkat sammanbindande och gott ute bland det svenska folket.

Jag ber, herr talman, att på grund av vad jag nu anfört få yrka bifall till den motion, som jag med flera väckt i denna kammare.

Häruti instämde herrar *Lindhagen*, *Lindqvist* i Stockholm, *Kristensson* och *Svensson* i Eskilstuna.

Herr Edén: Jag ber att få börja med att framhålla, att jag tror det vore synnerligen olyckligt, om vi, som önska, att församlingsfriheten skall grundlagsfästas och att den närmare regleringen därav överlämnas till allmän lag, skulle söndra oss i fråga om den grundlagsbestämmelse, som nu ligger under kammarens behandling.

Den ärade motionären har icke funnit sig fullt tillfredsställd med denna bestämmelse, utan velat, att vi skulle upptaga även de ord, som motionärerna satt in i § 86, nämligen om rätten att »genom offentliga demonstrationståg under lagliga former giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter».

Anledningen till att dessa ord icke ha kommit med är för det första, att varje kännare av vår grundlag ovillkorligen måste vid första ögonkastet finna, att hela uttrycket »offentliga demonstrationståg» mycket illa passar tillsammans med grundlagens terminologi, så att man knappast kan utan att starkt störa intrycket av grundlagens enhetlighet få in ett så hypermodernt uttryck bland dess ålderdomliga bestämmelser. För det andra har utskottet ansett att nu, liksom vid föregående tillfällen, en dylik bestämmelse icke skulle vara ovillkorligen nödvändig, utan att det vore tillräckligt, vad principen beträffar, med en sådan lydelse, som utskottet nu har föreslagit: »Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende samt att med överläggning fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer.» Det har alltid förut ansetts, att man under denna formulering också skulle kunna få in lagligen anordnade demonstrationståg, och utskottet har icke heller nu haft skäl att frångå denna uppfattning. Jag tror således, att om det bara gäller denna sak — och det tycks ju vara förhållandet — vore det önskvärt, om motionärerna kunde förena sig med utskottet, vars vänsterrepresentanter kunnat ena sig om detta yrkande, nu liksom förr. Annars förutser jag, att det kommer att bli mycket svårt att få ett positivt beslut i denna kammare.

Vad åter angår behovet av denna bestämmelse skall jag naturligtvis icke inlåta mig på någon vidlyftigare bevisföring; om den saken har ju andra kammaren förut haft sin mening alldeles klar,

och jag förmodar, att så är fallet även nu. Jag kan dock icke underlåta att göra ett par erinringar gentemot den siste talaren på Stockholmsbänken, som vände sig rätt utförligt mot utskottets förslag.

Denne talare var icke belåten med bestämmelsens om församlingsfriheten placering i § 86, där den enligt hans åsikt skulle hänga i luften. Jag vill då fråga: hänger principen om församlingsfrihet mer i luften, om den sättes in i § 86, än principen tryckfrihet hänger i luften, när den nu står i samma paragraf? Tryckfriheten är icke nämnd förut i regeringsformen, lika litet som församlingsfriheten. I § 85 nämnes visserligen tryckfrihetsförordningen, men det är namnet på en lag; själva begreppet tryckfrihet är icke reglerat förrän i § 86 regeringsformen. Att man nu satt in församlingsfriheten i § 86, beror därpå, att man ansett det lämpligt att ha principiella bestämmelser om tryckfriheten och församlingsfriheten i samma paragraf. Båda bli genom de kortfattade bestämmelserna här principiellt angivna. I fråga åter om regleringen av de båda rättigheterna hänvisas till särskilda lagar; skillnaden är bara den, att i fråga om tryckfriheten denna lag är av grundlags natur, vilket däremot icke blir fallet beträffande församlingsfriheten. Jag kan icke finna annat än att platsen här i § 86 är den lämpligaste, som man i grundlagen kan finna, och att det i varje fall icke alls stöter, om bestämmelsen placeras där.

Den ärade talaren på Stockholmsbänken gjorde sedan en invändning mot att hänvisa till en *blivande* allmän lag. Det må ju så vara; det vore naturligtvis mest önskvärt, om man kunde ha den allmänna lagen framlagd på samma gång som man gör i grundlagen en hänvisning dit. Som den ärade talaren själv erkänt, har detta emellertid icke alltid varit förhållandet, när dylika bestämmelser infogats i grundlagarna, och i detta fall har det heller icke gått för sig, ty det är ju ingen möjlighet för enskilda motionärer att kunna utarbeta ett lagförslag i en så ömtålig fråga och framlägga det samtidigt som man framlägger förslag till grundlagsändringen. Skulle en sådan bestämmelse komma in i regeringsformen, blir den helt enkelt ett direkt krav på statsmakterna, både Kungl. Maj:t och riksdagen, att ofördröjligen åstadkomma en sådan lagstiftning om församlingsfrihet. Och *det* lär väl icke kunna förnekas, att det är riktigt att kräva, att de närmare reglerna om församlingsfriheten icke skola vara beroende av Kungl. Maj:ts rent administrativa godtycke, utan att dessa regler skola givas genom en lag, i vars stiftande svenska folkets representation själv har andel.

Herr Hallendorff gjorde gällande, att man exempelvis i England icke hade någon lag om församlingsfrihet. Jag känner icke till huru därmed förhåller sig. Det är möjligt, att han har rätt. Men om så är, beror detta tydligen därpå, att England i detta som i så många andra hänseenden har helt andra förhållanden än vi. Detta land har ju en vida mindre genomförd lagstiftning på många områden. I flera fall äro medborgarnas rättigheter där reglerade kanske icke ens genom någon kungl. förordning utan rent av genom hävd, och i England kan man därför reda sig med mindre omfattan-

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.

(Forts.)

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsför-
men.

(Forts.)

de lagstiftning än vi i Sverige. Så mycket står dock fast, att själva begreppet församlingsfrihet är av den beskaffenheten, att det bör regleras i en lag och icke i en kungl. förordning.

Vad beträffar samme ärade talares farhåga för att man, om en lag komme till stånd, skulle bli tvungen att göra större inskränkningar i församlingsfriheten, tror jag knappast, att någon i denna församling tager den farhågan mera allvarligt. Icke behöver man väl tro, att andra kammaren, om en lag kommer till stånd, skulle gå med på att göra större inskränkningar i församlingsfriheten, än om Kungl. Maj:t själv förfogar över regleringen av denna frihet. Det lär väl med all säkerhet förhålla sig på ett rakt motsatt sätt. Den farhågan tror jag icke behöver avskräcka oss.

Då jag således är av den övertygelsen, att här föreligger ett gammalt och berättigat krav på grundlagsfästade av en viktig medborgerlig fri- och rättighet, då jag tillika har den uppfattningen, att det är riktigt och värdigt att församlingsfriheten regleras genom lag, och att denna princip tydligen fastslås i regeringsformen, samt då jag vidare tror, att den formulering, som här är framlagd och som förut flera gånger samlat andra kammaren omkring sig, i varje fall är under nuvarande förhållanden den bästa, som står att åstadkomma, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag måste be att få understryka, även jag, vikten av att få med det tillagda krav, som tillkommit i motionen: »ävensom att genom offentliga demonstrationståg under lagliga former giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter». Denna demonstrationsrätt förefinnes faktiskt icke nu, därför att polismyndigheterna taga sig friheten att bestämma om, när och på vad sätt demonstrationer få äga rum. Nu har det antyts, att denna demonstrationsrätt skulle täckas av det av utskottet framlagda förslaget. Men där står det »för överläggning» och ett demonstrationståg är icke något sammankommende för överläggning, och jag kan icke förstå, hur den bestämmelsen skall kunna gälla även demonstrationsrätten.

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Den ärade motionär, som nyss hade ordet, antyde, att antingen har första kammaren avslagit förslaget eller också kommer den att avslå det, och jag förmodar, att hans utgångspunkt i det fallet var alldeles riktig.

Han yttrade emellertid, att det kunde vara skäl, att denna kammare något framflyttade sina positioner. Han påpekade vikten därutav uti ett särskilt avseende, som jag för närvarande ej skall sysselsätta mig med.

Men däremot skall jag upptaga frågan, huruvida det ej kunde vara skäl att till ett kommande tillfälle framflytta positionerna uti ett annat hänseende, nämligen beträffande församlingsrätten i egentlig mening. Jag har haft anledning att

tänka på detta, då den regering, som jag tillhörde, var betänkt på att framlägga ett förslag i frågan och jag i anledning därav hade åtskilligt att syssla med ämnet. Jag kom då till den uppfattningen, att den formulering, som man hittills stannat vid och som konstitutionsutskottet även denna gång helt naturligt framfört, dock måhända erbjuder en ganska stor bristfällighet. Där heter det ju: »att med överläggningen fortfara, så länge *intet mot lag stridande* förekommer». Men om man tänker sig in uti vad som härmed menas, måste man väl erkänna, att en sådan församlingsfrihet dock blir mycket inskränkt. Man kan svårligen läsa denna formulering på annat sätt än att därmed skulle förstås, att om uti en stor församling, kanske på tusentals personer, *en* talare uppträder med ett yttrande, som står i strid med lag, skulle därigenom de tusendes församlingsfrihet ha upphört och mötet kunna lagligen upplösas. Jag kan icke finna annat, än att däruti ligger en mycket stor betänklighet. Det är ju orimligt, att en enda talares brist på behärskning eller hans onda uppsåt — ty han kan ju också vara en provokatör — skulle kunna göra, att ett helt möte, sammankommet kanske från långväga håll, kunde utan vidare av myndigheterna upplösas. Jag menar därför, att detta, som strider mot lag, åtminstone borde vara någonting, som verkligen kan äventyra ordningen, och jag menar tillika, att mötet icke borde kunna upplösas, där-est mötet självt på ett behörigt sätt reagerar mot olagligheten. Om således ett möte i början sätter till en ordförande och denne ordförande gentemot talare, som yttrat sig i strid mot lag, uppehåller den lagliga ordningen, tillrättavisar dem eller i fall av behov frántager dem ordet, då menar jag, att det vore orimligt, om mötet skulle kunna upplösas.

Det synes mig således, som om man borde på det allvarligaste taga i övervägande, vilken närmare ordning man verkligen tycker är tjänlig och riktig, för att församlingsfriheten skall bli på lagligt sätt reglerad, och först då man gjort sig åtminstone en allmän bild av detta, då tror jag man kan vara färdig att på ett sådant sätt, att man verkligen själv känner sig tillfredsställd, forma den allmänna definition, som man velat insätta i grundlagen. Jag har alls ingenting emot ett sådant insättande i grundlagen, men det står klart för mig, att det är hundra-falt viktigare, att församlingsfriheten blir väl ordnad i lagen, och det är denna huvudsak, som jag har velat fästa uppmärksamheten på. Det är således, som sagt, för att möjligen i någon mån bidraga till att vid nästa tillfälle, då denna sak kommer att behandlas, dessa viktiga synpunkter bli behörigen beaktade, som jag tillåtit mig, herr talman, att säga dessa ord.

Herr Hallendorff: Jag ber endast att få påpeka, att såväl vad herr Edén nyss anmärkte om att demonstrationsrätten givetvis skulle ligga innesluten i den föreslagna definitionen å församlingsfrihet, som också vad herr Staaff senast

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.

(Forts.)

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.

(Ports.)

yttrade om de vanskligheter, som måste möta vid tillämpningen av denna definition, synes giva mig fullkomligt stöd i min åskådning, att saken sannerligen icke är så klart utredd, att man gärna kan vara med om att nu antaga vilande en bestämd formulering till tillägg i regeringsformen. Detta är ett starkt stöd för mig, och jag vidhåller därför mitt yrkande om avslag för närvarande.

Jag vill tillika gent emot motionären betona, att jag icke ett ögonblick, såvitt jag vet, svävat på målet såtillvida, att jag icke skulle, som det uttrycktes 1862—1863, betrakta själva församlingsfrihetens grundsats såsom given.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag tror, att den farhåga, som framfördes av herr Staaff, att det skulle eventuellt leda till förvecklingar, om församlingsfriheten bleve grundlagsfästad i den nu föreslagna formuleringen, är ganska obefogad, därför att, när man väljer uttrycket i grundlagen »så länge intet mot lag stridande förekommer», så skall den lag, som skall anpassa sig efter denna bestämmelse, formuleras så, att i densamma angivas korrektiven både mot den ena och den andra möjligheten till dylika förvecklingar. Detta har varit min utgångspunkt, när jag framfört motionen.

Herr Edén: Jag är till en viss grad förekommen av den senaste ärade talaren. Jag har icke för min del kunnat finna, att den formulering, som konstitutionsutskottet flera gånger förut har framlagt och andra kammaren godkänt, skulle kunna innebära en sådan konsekvens, som den herr Staaff tänkte, kunna bli följden därav. Om verkligen en lag för församlingsfrihet kommer till stånd, så är det väl just den lagen, som kommer att innehålla bestämmelser om vad vid ett offentligt möte får förekomma eller ej. Det som då blir tillåtet, det strider icke mot lagen, och vice versa. Så tror jag, att utskottet förut fattat saken.

Jag har emellertid velat än en gång för kammaren påpeka, att, om det är meningen, att kammaren alltjämt skall stå på den grundsatsen, att församlingsfriheten bör legeras genom lag och att själva begreppet bör erkännas i grundlagen, då torde med nuvarande förhållanden ingen annan utväg stå till buds, än att kammaren bifaller utskottets hemställan. Ett avslag på utskottets hemställan skulle enligt min mening kunna ge anledning till misstolkning angående kammarens verkliga ställning till frågan.

Herr Staaff: Ja, jag finner, herr talman, att jag läser denna paragraf på ett helt annat sätt, än vad både den ärade motionären och konstitutionsutskottets ärade ordförande göra. De läsa den så, att ordet »lag» i uttrycket »så länge intet mot lag stridande förekommer» skulle betyda den lag, varom talas

i nästa mening, men så kan jag icke läsa det. Jag har trott, att uttrycket »så länge intet mot lag stridande förekommer» hänvisar till *alla andra* lagbestämmelser, som reglera yttrandefriheten, t. ex. angående uppmaning till brott eller majestätsbrott eller dylikt. Så tror jag man måste läsa det. Den lag som sedan finnes omnämnd, är ju en lag, avsedd att närmare reglera församlingsrättens utövning.

Jag finner mig således icke övertygad om att jag i de avseenden, som jag anmärkt, haft orätt. Men som jag påpekat, herr talman, i mitt första yttrande, har det icke varit min mening annat än att framhålla dessa synpunkter till beaktande nästa gång denna fråga förekommer. Ty vi äro ju fullkomligt ense om att, vad denna lag beträffar, kommer intet sammanstående beslut av kamrarna att nu fattas.

Herr Lindman: Herr talman! Vad nu senast förekommit om olika uppfattningar, som gjort sig gällande i fråga om den föreslagna grundlagsparagrafen, 86 § i regeringsformen, ger mig en bestämd anledning att framhålla, hur oförsiktigt det skulle vara av kammaren att nu antaga ett förslag till ändring av grundlagen på sätt som här satts ifråga. Enligt min uppfattning bör en sådan ändring föregås av en utredning, som endast kan komma från Kungl. Maj:t, och bör icke antagas på sätt här föreslagits. Det är alldeles påtagligt, att den omständigheten, att olika uppfattningar kunna göra sig gällande om innebörden av uttrycket »så länge intet mot lag stridande förekommer» visar, att kammaren handlar klokt och välbetänt, om kammaren icke antager denna grundlagsändring. Jag bestyrkes naturligtvis häri — min uppfattning var klar redan innan detta meningsutbyte kom till — när man gör en grundlagsändring, i vilken man hänvisar till att ett visst förhållande är beroende på en lag, som skall stiftas av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Det synes mig då, att lagen bör föreligga på samma gång. Så har kanske icke alltid skett, men vid åtskilliga tillfällen har det skett, och speciellt skedde det vid 1907 års rösträttsreform, då man förfor på det sättet med vallagen. Och det är endast några dagar sedan, när betänkandet om departementalreformen förelåg, då något liknande ägde rum. Där gjorde konstitutionsutskottet gällande samma synpunkt, nämligen att en föreslagen ändring icke borde göras utan att en därmed sammanhängande lag samtidigt förelåg. Det synes mig alldeles klart, att vad då förekommit bör äga gällande kraft även vid detta tillfälle, och att sålunda icke någon ändring i grundlagen bör ske utan att den speciella lag, som skall reglera förhållandena, samtidigt föreligger.

I själva saken delar jag den uppfattning — jag skall icke upprepa vad som sagts förut — som uttalats av 1911 års konstitutionsutskott och de tankar, som det konstitutionsutskottet framförde, nämligen att församlingsfriheten redan är allmänt er-

Om tillägg i
16 och 86 §§
regeringsfor-
men.
(Forts.)

Om tillägg i § 16 och 86 §§ regeringsformen. känd och obestridd i Sverige och att sålunda någon grundlagsändring icke är behöfvlig.

(Forts.)

Herr Edén: Herr talman! Jag ber kammaren om ursäkt, att jag än en gång tar till orda i denna sak, men det är för att framhålla, hur missvisande den jämförelse är, som den siste talaren gjorde gällande med konstitutionsutskottets betänkligheter här om dagen i fråga om en lag angående departementen. Han påminde om att utskottet, när det gällde att bryta ut ur regeringsformen bestämmelsen om departementens antal och benämningar, sagt, att det ville icke utskottet vara med om utan att samtidigt föreläge ett förslag till den blivande lagen. Det är en helt annan sak än den nu föreliggande. Då var det fråga om att ur grundlagen taga bort nu gällande, alldeles konstitutiva bestämmelser för den högsta statsförvaltningen, utan att man visste vad som skulle sättas i stället. Det är givet, att man inte kunde vara med om en sådan åtgärd. Men här är det icke fråga om att taga bort något alls. Här är det fråga om att sätta in principen om församlingsfrihet i regeringsformen och samtidigt stadga, att principen närmare skall utvecklas genom en särskild lag. Till dess denna lag kommit till stånd gälla givetvis de nuvarande bestämmelserna. Den ärade talarens jämförelse är alltså icke alls riktig.

Herr Lindman gjorde i början av sitt anförande en antydan, som kanske närmast föranledde mig att begära ordet. Herr Lindman sade, att vi genom diskussionen fått en påminnelse om att detta ämne är av den beskaffenhet, att det bör hänvisas till Kungl. Maj:t för utredning, innan beslut fattas. Jag ber då att få fråga: vill herr Lindman förena sig om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning i detta syfte? Det skall jag gärna vara med om. Men då jag befarar, att hans lilla hänvisning till Kungl. Maj:t icke tillkommit för att föra fram saken till utredning utan tvärt om bara för att stjälpa saken, så tror jag, att kammaren gör bäst i att nu som förut bifalla den lydelse, konstitutionsutskottet föreslagit.

Herr Lindman: Herr talman! Endast ett ord beträffande herr Edéns sista yttrande. Jag kan icke se den fina skillnad, som han uppdrog mellan konstitutionsutskottets betänkande här om dagen i fråga om departementalreformen och det nu föreliggande. Jag har betänkandet här i min hand, och jag läser, att det står så: »Emellertid anser utskottet, att för en riktig handläggning av denna fråga också kräves en annan förutsättning, nämligen den, att redan vid den första behandlingen av de föreslagna grundlagsändringarna riksdagen sättes i tillfälle att bedöma och preliminärt ena sig om innehållet i den nya lag, som skall ersätta de grundlagsföreskrifter, vilka föreslås till utslutning ur regeringsformen.» Där är det fråga om en förändring och här är det fråga om ett tillägg; det gör enligt min

uppfattning icke någon skillnad. Om jag ville besvara kammaren med att läsa upp fortsättningen av konstitutionsutskottets yttrande i samma sak, tror jag, att kammaren skulle finna, att herr Edéns framställning om olikheten i dessa fall är betydligt överdriven.

*Om tillägg i 16 och 86 §§
regeringsform-
men.
(Forts.)*

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talman propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som motionen; och förklarade herr talman sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl av herr Hallendorff, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utvisade 125 ja mot 70 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Statsutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under titel »utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» gjorda framställning angående anslag för vissa anläggningar vid Centralstationen i Stockholm m. m. ävensom en i ämnet väckt motion, föredrogs härpå; och biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 18.

Efter nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 78, i anledning av väckta motioner angående anslag till anläggande av en statsbana mellan norra stambanan och Kapellskär med bibana till Norrtälje, yttrade

*Ang. statsbana
till Kapell-
skär med bi-
bana till Norr-
tälje.*

Herr Åkerlund: Herr talman! Att utskottet icke kunnat komma till något vidare beslut i denna fråga under närvarande förhållanden, förefaller mig icke så märkvärdigt, och jag tänker icke göra något yrkande utan vill endast göra ett uttalande.

Ang. statsbana
till Kapell-
skär med bi-
bana till Norr-
tälje.
(Forts.)

Jag ber först att få nämna varför jag anser, att man icke bör släppa denna fråga från riksdagens sida. Det är nämligen icke så få privata intressen, som lägga sig hindrande i vägen för den föreslagna banan. Därför vore det synnerligen angeläget att få ett uttalande från riksdagen i denna sak. Därjämte vore det angeläget att i tid få höra ett uttalande från Sveriges riksdag på det man må bli va i tillfälle att ordna ångfärjeförbindelsen, eller vad det blir, med vår östra granne på sådant sätt, att den blir gagnelig icke endast för finnarna utan även för Sverige. Jag ber att inom parentes få nämna, att jag för min del icke själv har något gagn av anläggningen i fråga. Det är visserligen huvudsakligen det merkantila intresset, som det gäller, men också de lokala bör man taga hänsyn till vid undersökning för denna bana, som ju även ur försvarsintresse är synnerligen viktig. Vi se just i dessa dagar, med vilken möda och vilket besvär det är förenat att frakta materiel och folk till den östra kusten vid Väddö och Rådmansö för att vara till hands, ifall vi behöva vidtagna åtgärder.

Om vi t. ex. skulle behöva skicka trupper härifrån Stockholm, så är det 8 å 9 mil till den ena och 12 å 13 mil till den andra platsen, och vi hava knappast någon järnvägsförbindelse ej heller lära vi kunna skicka trupptransporter på öppna havet såsom till Väddökusten.

Det är ju främst för våra handelsförbindelser österut, som denna bana är av yttersta vikt, och det är egentligen därför, som denna motion är framkommen. För min enskilda del och för min hemorts del har jag också anhållit, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida denna bana skulle kunna sträckas litet längre norrut. Jag är övertygad om, att detta skulle i hög grad bidraga till järnvägens bärighet, om banan finge en sådan sträckning, ty den skulle då komma att genomlöpa de mest bördiga och folkrika trakter i orten med rika utvecklingsmöjligheter.

Man har från järnvägsstyrelsens sida ifrågasatt, att en järnväg från Penningby via Norrtälje utåt Väddö skulle anläggas på enskilt initiativ, men jag undrar, om det icke är riktigast, att staten tar i sina egna händer en i strategiskt hänseende så viktig bana som denna.

Vad jag egentligen skulle vilja anmärka mot kungl. järnvägsstyrelsens åtgörande i denna fråga är, att den vid den undersökning som verkstälts synes hafva tagit alltför mycken hänsyn till privata intressen. Särskilt är det Stockholm—Rimbo järnväg, som skall skyddas på allt sätt, fast den icke alls är nådig mot oss där uppe. Jag förmodar, att det är delvis för att skydda Stockholm—Rimbobanan som man föreslår, att Kapellskärsbanan skall indragas, icke till Stockholm, såsom myndigheterna förut tillstyrkt, utan till Tureberg. Jag har naturligtvis ingen rättighet påstå, att det är privata intressen, som härvidlag gjort sig gällande, men följden av att draga in banan till Tureberg blir den, att den transitotrafik, som man med största visshet kan förvänta skall uppstå i lugnare tider, icke kommer statens banor, utan Stockholm—Västerås—Bergslagsbanan till godo, då man redan talat om att utdraga banan till Bolinders verkstad invid

Västeråsbanan, och detta är väl icke ett syfte, som är lämpligt för riksdagen att främja.

Jag skulle därför vilja framhålla önskvärdheten därav, att Kungl. Maj:t, då denna fråga nu underkastas en närmare undersökning, ville tillse, huruvida det icke vore lämpligt att, därest Kungl. Maj:t komme att tillstyrka en järnväg Stockholm—Kapellskär, Kungl. Maj:t ville tillse, om icke på samma gång en förlängning av järnvägen till Vaddö skulle kunna komma till stånd. Det är ostridigt, att om denna förlängning gjordes i sammanhang med huvudbanan, detta skulle kunna utföras vida billigare än annars och därjämte banans bärighet högst betydligt främjas.

Som sagt, det har syntts mig, som om vid den utredning som hittills varit verkställd de privata intressena blivit alltför mycket tillgodosedda på det allmännas bekostnad. Som jag icke kan vara med om något dylikt, har jag härmed velat göra en vördsam framställning, att Kungl. Maj:t, om banan finnes böra komma till stånd, måtte tillse, att den lägges på det såväl för statsverket som för menigheterna i bygderna däruppe lämpligaste sättet och att det enskilda intresset får vika för det allmänna.

Herr talman, jag vill icke göra något yrkande, då det för närvarande naturligtvis icke lönar sig.

Herrar *Hagberg* och *Eurén* instämde häruti.

Herr *Röing*: Herr talman! Då den siste ärade talaren delvis yttrade sig om lokala förhållanden, som jag icke känner till, kunde jag icke instämma i hans yttrande, utan ber endast att få uttala min förhoppning, att den utredning, som nu igångsatts, må om möjligt utföras så snart, att en kunglig proposition kan föreläggas 1915 års riksdag, och att denna fråga snarast möjligt föres till en lycklig lösning.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Ang. vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

I en den 13 maj 1914 till riksdagen avlåten, till statsutskottet remitterad proposition, nr 109, hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels besluta de ändringar i avlöningsreglementet den 15 november 1907 för tjänstemän vid statens järnvägar, som framginge av ett vid statsrådsprotokollet fogat förslag till kungörelse i ärendet; dels medgiva, att övergångsbestämmelser rörande tillämpningen av de nya avlöningsbestämmel-

Ang. vissa
ändringar i
avlöningsregle-
mentet för
tjänstemän vid
statens järn-
vägar m. m.
(Forts.)

serna finge, i enlighet med vad i statsrådsprotokollet närmare omförmäldes av Kungl. Maj:t utfärdas dels ock antaga i statsrådsprotokollet närmare omförmäld ändring av 1 och 2 §§ i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herr *Hage* väckt motion, nr 223, däri hemställts att riksdagen måtte, med avslag på Kungl. Maj:ts ifrågasvarande proposition, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en undersökning, om och i vilken utsträckning ändringar i nu gällande organisationsform för statens järnvägars linjeförvaltning och styrelse kunde vara av behovet påkallade samt därefter framlägga förslag till de förändringar i detta avseende, vartill undersökningen kunde giva anledning, därvid beträffande styrelsens organisation hänsyn borde i största möjliga mån tagas till det löne- och organisationsförslag ävensom de övriga uttalanden i löne- och omorganisationsspörsmålet, som i motionen framförts.

För det fall att denna framställning icke skulle vinna riksdagens bifall, hade motionären alternativt framlagt förslag till lönestat och organisation för järnvägsstyrelsen, exklusive generaldirektören och den nu befintlige överdirektören och souschefen.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å herr Hages berörda motion, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Hage*: Herr talman, mina herrar! Statsutskottet har ju enhälligt tillstyrkt den här föreliggande kungl. propositionen, en proposition, som går ut på att nu ytterligare göra vissa organisatoriska utökningar av kungl. järnvägsstyrelsen utöver de ändringar, som skedde år 1907, och vilka redan åstadkommo en betydlig utökning av utgifterna för denna styrelse. Jag vill påminna om, att genom regleringen 1907 ökades utgifterna för järnvägsstyrelsen från 879,940 kr. år 1907 till 1,763,644 kr. år 1913.

Oaktat alltså statsutskottet enhälligt avstyrkt min motion och tillstyrkt den ändring, som är föreslagen i den kungl. propositionen, tänker jag för min del yrka bifall till min motion, eller rättare yrka avslag å detta utskottsbetänkande. Orsaken härtill är den, att jag anser mig på min sida ha en synnerligt stor auktoritet i frågan, nämligen andra kammaren från åren 1912 och 1913, som, därest kammaren nu skulle antaga statsutskottets förslag, skulle komma att stå emot andra kammaren av 1914. Vid den behandling av dessa frågor, som förekommit vid riksdagarna 1912 och 1913, särskilt 1912, har nämligen andra kammaren, om icke enhälligt, så dock med stor

majoritet, uttalat sig i tämligen stor motsats mot det utlåtande från statsutskottet, som nu föreligger till behandling.

Om vi se på 1912 års riksdags utlåtande i frågan, så skola vi finna, att detta går alldeles i motsatt riktning mot det förslag, som nu föreligger, och det är min mening att försöka åstadkomma, att denna andra kammare, när den en gång efter en lång och grundlig undersökning gjort ett visst uttalande i en fråga, också står kvar på den ståndpunkt, som den en gång intagit i frågan. Andra kammarens majoritet har år 1912, med anledning av de motioner, som då förelägo om att göra vissa ändringar i järnvägsstyrelsens organisation, i enlighet med utskottets hemställan uttalat sig på följande sätt: »Däremot biträder utskottet de av överrevisorerna så väl i 1909 som 1910 års berättelser framställda anmärkningarna mot den splittning av den högsta ledningen, som genom järnvägsstyrelsens uppdelning på ej mindre än 16 byråer ägt rum. Ett sammanförande av dessa byråer i grupper med en chef för varje grupp anser utskottet vara en åtgärd ägnad att öka möjligheterna för ett enhetligt och planmässigt arbete inom styrelsen. Under sådana förhållanden anser utskottet, att byrådirektörsinstitutionen i dess nuvarande form bör bortfalla.» Och vidare säger utskottet: »Att utredningar i denna riktning av järnvägsstyrelsen uppgivas pågå, konstaterar utskottet med tillfredsställelse, men vill samtidigt göra den principiella anmärkningen, att genomgripande förändringar av ett verks organisation svårigen kunna ske genom reformering inifrån av dem, som av de ifrågasatta förändringarna äro direkt beroende. Utskottet vill därför uttala den förhoppningen, att den utredning, som järnvägsstyrelsen kan komma att framlägga i detta ärende ävensom i fråga om möjligen önskvärda förändringar rörande linjeförvaltningen, måtte bli föremål för granskning av utom verket stående sakkunniga.»

Utskottets och kammarens majoritet uttalade sig alltså då för att när den undersökning, som då pågick, någon gång i världen skulle bli färdig, så skulle just denna sak undersökas av sakkunniga utom verket, innan man fattade beslut i frågan. Detta var då andra kammarens bestämda uppfattning i saken. Nu föreligger denna undersökning i färdigt skick, och då tycker jag, att man skulle hävda den bestämda ståndpunkt, som kammaren vid detta tillfälle intog i frågan.

Det uttalande, som då gjordes av det tredje tillfälliga utskottet, bifölls med 126 röster mot 52 och gick ut på: *för det första*, att man skulle sammanföra vissa områden inom järnvägsstyrelsen i större enhetsgrupper», som det heter, med en chef för varje sådan organisatorisk enhet, *vidare* att man under sådana förhållanden skulle taga bort byrådirektörsinstitutionen, och *slutligen* att man, innan man skred till dessa organisatoriska förändringar, skulle underställa saken prövning av sakkunniga utom verket. Det föreliggande förslaget överensstäm-

Ang. vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

(Forts.)

Ang. vissa ändringar i avlösningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

mer *icke* med detta av andra kammaren fattade beslut och gjorda uttalande. Det har visserligen skett vissa sammandragningar, men man kan icke påstå, att det föreliggande förslaget innebär ett sammanförande av arbetet i större enheter eller grupper inom järnvägsstyrelsen. Icke heller har man underställt saken prövning av sakkunniga utom verket, och icke heller hava byrådirektörerna försvunnit. Jag skulle dessutom vilja säga, att det förslag, som nu föreligger, icke heller överensstämmer med minoritetens uppfattning inom kammaren och inom tredje tillfälliga utskottet år 1912. Denna minoritet, som bestod av herrar Lemke, Erlansson och Jönsson i Boa inom utskottet, och som fick understöd i kammaren av 52 röster, sade i sitt utlåtande: »Då den förestående, s. k. departementalreformen säkerligen lär komma att medföra förändringar i det nuvarande förvaltningssättet, och de möjligen behövligen förändringarna i den nuvarande organisationsformen först i sammanhang därmed synas böra företagas» o. s. v., så gjorde reservanterna gällande, att ingen ändring i organisationen borde ske.

(Forts.)

Alltså, först i sammanhang med departementalreformen skulle man taga upp denna fråga till behandling och göra de ändringar, som ansågos vara behövligen. Det nu föreliggande utskottsutlåtandet står alltså i strid med de båda olika åskådningar, som år 1912 gjorde sig gällande inom andra kammaren från såväl majoritetens som minoritetens håll.

Sedan har ju frågan varit före en gång till, nämligen 1913. Då var det minoriteten i statsutskottet, som blev den segrande i andra kammaren. Denna minoritet gjorde i sin reservation gällande, att de åsikter, som uttalats 1912, voro riktiga, d. v. s. att man borde sammanföra byråer till större enheter, till s. k. grupper eller sektioner inom styrelsen. Vidare gjordes också gällande, att denna sak borde prövas av personer *utom* verket, innan man gick med på någon ändring i organisationen. Denna mening, som av minoriteten i statsutskottet uttalades, segrade i andra kammaren 1913 med en så betydlig majoritet som 109 röster mot 42.

Nu är det ju så, att den omorganisation, som i år föreslås, går vida längre än den, som föreslogs 1913. Det föreslås nämligen nu sammanslagning av en del byråer. Om man alltså här i kammaren 1913 kunde göra gällande, att innan man företog en sådan förändring i organisationen, så borde man först höra sakkunniga utom styrelsen, så kan man väl påstå, att denna princip bör i ännu högre grad äga tillämpning i avseende på det förslag till omorganisation, som nu föreligger, därför att det går betydligt längre i organisationsändringsväg än 1913 års förslag. I anslutning härtill har jag ansett mig böra här i kammaren hävda, att kammaren bör stå fast vid den grundåskådning i denna fråga, som kammaren förut kommit till. Och som konsekvens av denna grundåskådning har jag tillåtit mig

lägga fram vissa förslag, enligt vilka man skulle kunna på samma gång tillgodose järnvägsstyrelsens behov av beförderingsmöjligheter för vissa befattningshavare, som nu söka sig ut på linjen, och andra kammarens en gång bestämt uttalade uppfattning i frågan. Jag anser mig alltså i min motion ha funnit ett uppslag, som fyller båda dessa anspråk. Jag har utgått från det nämnda uttalandet av andra kammaren, att man borde sammanföra byråer i större grupper, och då har jag kommit till bland annat den uppfattningen, att man borde sammanslå kame-ralbyrån och administrativa byrån. Som ett ytterligare stöd för denna min uppfattning kan jag peka på departementalkommitténs uttalande i detta avseende. Departementalkommittén har bland annat föreslagit indragning av kameralbyrån. Oaktat alltså en kungl. kommitté, som nu avslutat sitt arbete och framlagt sitt förslag, påyrkat indragning av en viss byrå, föreslår man nu, alldeles i strid häremot, att chefen för denna byrå, som skulle indragas, skall beklädas med en högre befogenhet än förut och tillerkännas högre löneförmåner. Det föreliggande förslaget från departementalkommittén förordar ganska väsentliga omändringar i järnvägsstyrelsens sammansättning, innebärande bland annat, att man skulle överföra en hel del arbete, som nu utföres i styrelsen, till vissa avdelningar av det nybildade kommunikationsdepartementet. Dit skulle sålunda överföras kassakontoret, statistiska kontoret, kammarkontoret och revisionskontoret, alltså en hel del av de kontor, som ligga under kameralbyrån. Sedan kommittén sagt detta, fortsätter den, att eftersom man skulle skära bort så mycket av det, som faller under kameralbyråns verksamhet, så är det icke något skäl att längre ha kvar kameralbyrån, utan den kan försvinna. I anslutning härtill har jag vågat komma fram med mitt yrkande om sammanslagning av kameralbyrån och administrativa byrån, och jag finner, att detta står i synnerligen god överensstämmelse med det yrkande, som kommit fram från departementalkommitténs sida. Vidare har jag, för att tillmötesgå det gjorda uttalandet av andra kammarens majoritet, föreslagit, att sammanslagningen skulle drivas ännu något längre, i det jag påyrkat, att de tre taxebyråerna i järnvägsstyrelsen, vilka Kungl. Maj:t velat sammanslå till två, i stället skulle sammanslås till en enda gemensam taxebyrå. Jag anser, att man därigenom skulle få en lättare överblick över alla taxefrågors handläggning och en mera jämsidig och enhetlig behandling av desamma. Vidare har jag föreslagit, att titabellsbyrån och trafikbyrån skulle sammanslås. Jag har nämligen den uppfattningen, att det icke finnes någon artskillnad mellan göromålen hos dessa båda byråer, utan det är tämligen likartade saker, som handläggas i den ena och den andra.

Nu har, som sagt, Kungl. Maj:t velat i någon liten mån tillmötesgå det yrkande, som förut kommit fram i riksdagen, och Kungl. Maj:t har alltså föreslagit sammanslagning av vissa byråer. Jag tror emellertid, när jag ser, på vilket sätt detta

Ang. vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

(Forts.)

Ang. vissa
ändringar i
avlöningsregle-
mentet för
tjänstemän vid
statens järn-
vägar m. m.
(Forts.)

skall ske, att det blir en sammanslagning *formellt* men icke *reellt*. Man skall nämligen fortfarande ha kvar de byrådirektörer, som äro anställda i dessa byråer, ehuru nu såsom chefer för vissa underavdelningar i de nya byråerna. Jag fruktar, att man på den vägen visserligen åstadkommer en *formell* sammanslagning, men i *realiteten* kommer kanske denna icke att inverka synnerligen mycket, utan dessa avdelningar komma fortfarande att existera såsom ett slags byråer, låt vara att de icke kallas byråer och befattningshavarna där icke kallas chefer.

Jag tror också, att man har anledning att befara, att detta system, som Kungl. Maj:t vill, att vi skola slå in på, kommer att leda till ett stort antal instanser vid behandlingen av ärendena i järnvägsstyrelsen. Som herrarna sett, skulle man enligt detta förslag skapa ytterligare en överdirektör och souschef. Dessutom finnes det en överingenjör för byggnadsfrågor, och det torde kanske vara endast en tidsfråga, när även han skall göras till överdirektör. Då äro vi genast, enligt mitt förmenande, inne på en synnerligen farlig väg. Vi kunna se, hur det kommer att utveckla sig i framtiden: först generaldirektören, därefter tre souschefer och överdirektörer, så tolv sektionschefer och slutligen längst nere en del byrådirektörer kvar i alla fall. Vad skall man tro om detta? Jo, det skulle kunna utgöra början till en organisation av järnvägsstyrelsen, som skulle innebära en återgång till de principer med avseende på ordnandet av förvaltningen, som förut varit härskande. Det har stått mot varandra olika åsikter, angående huru man borde ordna denna förvaltning. Ett system med fyra överdirektörer har förut varit rådande, det var nämligen det, som vi lämnade 1907. Nu se vi det sticka upp igen: tre överdirektörer redan nu, — varav en dock benämnes överingenjör — och kanske snart även den fjärde, så att vi få hela den överdirektörsbesättning fulltalig, som vi lämnade 1907. Och det oaktat, ha vi dessa byråchefer och slutligen till på köpet dessa tre byrådirektörer. De äro visserligen bara tre, men det skulle ju kunna tänkas, att de så småningom bli flera, så att vi få hela denna organisation färdig. Man har då utnyttjat alla möjligheter, som finnas, att skapa nya befattningar, man har samtidigt följt såväl överdirektörssystemet som sektionschefssystemet och byrådirektörssystemet och fullt utnyttjat alla dessa vägar för att skapa högre befattningar. Detta kan ju leda till kostnader för statsverket, så stora, att jag tycker, att man bör betänka sig en smula, innan man slår in på denna väg.

För min del, har jag nu gjort gällande, att man, då man går att avgöra denna fråga, också bör taga någon hänsyn till, hur dessa organisationsförändringar ställa sig med avseende på förhållandena ute på linjen. Det har ofta framförts den tanken, att man måste söka åstadkomma vissa förändringar i linjeorganisationen, och det har kommit till min kännedom, att överrevisorerna för sin del framfört detta krav och infordrat vissa yttranden i

ämnet. Jag får då för min del säga, att detta förhållande även utgör en anledning att nu vänta med de föreslagna förändringarna, så att de sedan kunna företagas i samband med förändringarna i linjeorganisationen, sedan vederbörlig utredning därom verkställt och lämpliga förslag kommit fram. Dessutom är det en hel del andra saker, som också tala för ett dylikt uppskov med denna sak. Bland annat försiggår inom statsförvaltningen en hel del utredningar av den art, att om dessa utredningar leda till vissa organisationsförändringar i statsförvaltningen, så komma i och med detsamma vissa förändringar inom järnvägsstyrelsen att oundgängligen påkallas. Herrarna veta t. ex., att det försiggår en utredning angående centralisering av statens upphandlingsväsende. En dylik centralisering skulle emellertid givetvis komma att också få stor betydelse för, huru man bör ordna en sådan byrå inom järnvägsstyrelsen som förrådsbyrå och kanske möjligen även några andra byråer. Slutligen försiggår också en utredning beträffande statens järnvägsbyggnader. Även den saken är av oerhörd vikt och betydelse, varthän man skall lägga ledningen för järnvägsbyggande, när det gäller att avgöra, hur man bör ordna organisationen inom järnvägsstyrelsen.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja bestämt påstå, att vi fortskridit nog så långt i riktning mot utökande av organisationskrafterna i järnvägsstyrelsen. Jag var för en tid sedan i Norge, och fick då tillfälle att se en liten smula, hur den norska organisationen i detta avseende verkar. Det var ju synnerligen trevligt att få medfölja detta riksdagståg, och jag för min del drog bl. a. den nyttan av vistelsen där, att jag kom tillsammans med en del järnvägsfolk och fick sätta mig in i diverse saker. Jag skaffade mig även en hel del litteratur angående det norska statsbaneväsendet. Jag vill då först uttryckligt medgiva, att det är nog, för all del, en väsentlig skillnad mellan Norges och Sveriges statsbanor. Det är ju så, att Norges statsbanor icke ha nått den utveckling och intensitet i sin trafik, som utmärker de svenska statsbanorna, på grund av vissa förhållanden. I Norge finnes ju heller icke så mycket genomgångstrafik som här, men likväl bör man kunna taga den norska statsbaneförvaltningen till utgångspunkt för jämförelser och göra vissa sammanställningar. Om jag hade mera tid på mig och i övrigt det vore lämpligt, skulle jag nu hava gjort en sådan sammanställning, varav det skulle framgått vilken kolossal skillnad det är i lönebelopp mellan de högsta ämbetsmannaposterna vid statsbanorna i Norge och Sverige, och vilken skillnad det är, när det gäller organisationens vidlyftighet inom järnvägsstyrelsen här och där. Där finnes t. ex. fortfarande detta överdirektörssystem med fyra överdirektörer, som jag förut talat om, men dessa befattningshavare ha ofantligt mycket lägre löner än ungefärligen motsvarande här i Sverige. Organisationen är mycket enkel, med ett fåtal byråer, men jag är övertygad om, att den ändå fungerar på ett tillfredsställande sätt.

*Ang. vissa
ändringar i
avlöningsregle-
mentet för
tjänstemän vid
statens järn-
vägar m. m.*

(Forts.)

Ang. vissa
ändringar i
avlöningsregle-
mentet för
tjänstemän vid
statens järn-
vägar m. m.
(Forts.)

Jag vill till sist såsom allmänt uttalande i denna sak säga, att jag tror, att det finns många skäl utöver, vad jag nu har framfört, som tala för, att man kunde uppskjuta hela frågan och föra fram den vid ett annat tillfälle, när alla dessa utredningar och förslag, som föreligga på andra områden, och som gälla järnvägsstyrelsen, komma fram. Då kan man upptaga hela denna organisationsfråga på en gång. Jag tror för övrigt, att denna angelägenhet att utöka lönerna för personer, som i alla fall ha 5 à 6 à 7,000 kronor i inkomst, dock icke kan vara så brådskande, att man här kan göra gällande, att det nu måste handlas med detsamma, och att det nära nog föreligger ett nödläge, om det icke nu blir något gjort i denna fråga. Jag tror med ett ord sagt, att man — med hänsyntagande till de uttalanden som gjorts av föregående riksdagar och särskilt till det, som gjordes av 1912 års riksdag av minoriteten i tredje tillfälliga utskottet med herr Lemke i spetsen, däri det framhölls, att ingen ändring bör ske, förrän departementalkommitténs utlåtande kommit före — jag tror alltså, säger jag, att man mycket väl kan uppskjuta denna sak och låta den ligga till sig. Sedan kan man ju få större möjlighet att upptaga hela organisationsfrågan för järnvägsstyrelsen och för linjen på en gång och få tillfälle att i ett sammanhang pröva den jämte de ytterligare sammanslagningsprojekt, som jag här antydningssvis framlagt och genom vilkas realiserande skulle vinnas det som kammaren förut uttalat sig för i organisationshänseende på samma gång, som kostnaderna skulle kunna hållas vid ungefärligen samma summa som nu, men likväl möjlighet att kvarhålla dugligt folk vid styrelsen framskapas.

Det är med ledning av sådana synpunkter, som jag, herr talman, ber att få yrka avslag på statsutskottets utlåtande.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig att försöka inskränka diskussionen till vad den i verkligheten här borde röra sig om, nämligen dels Kungl. Maj:ts proposition i ärendet och dels den av den ärade siste talaren väckta motionen.

Om man då ser på vad det är, som Kungl. Maj:ts proposition här innebär, är det helt enkelt två saker. För det första är det fråga om, att man på grund av den alltjämt ökade arbetsbördan för generaldirektören skulle vid hans sida sätta eventuellt en överdirektör och souschef, alltså ett förslag, som vi känna igen från den gångna riksdagen, och för det andra, att man skulle på ett sådant sätt reglera lönerna för byrådirektörerna inom järnvägsstyrelsen, att icke, såsom nu är fallet, på grund av att lönerna för motsvarande befattningshavare ute på linjen äro högre, man får se, huruledes de skickligaste och bästa söka sig från järnvägsstyrelsen och ut på linjen på grund av de förmåner, som där erbjudas. Detta är det hela. Man kan väl då tillåta sig säga, om man tar hänsyn till vad den föregående ärade talaren uttalade, att han gjorde ett bra stort nummer av denna relativt

obetydliga fråga. Icke nog med, att han ville göra gällande, att detta innebar en hel omorganisation av den nuvarande järnvägsstyrelsen utan han menade även, att dessa obetydliga åtgärder stodo i sådan strid med vad andra kammaren och riksdagen vid tidigare tillfällen uttalat, att det nu, om jag förstod honom rätt, skulle vara ett nedbrytande av kammarens auktoritet — han använde just det ordet auktoritet — om man ginge med på det av ett enhälligt statsutskott tillstyrkta förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt. Jag har en annan uppfattning. Jag får säga, att jag tycker, att i det förslag, som Kungl. Maj:t denna gång framlagt, har man tagit all nödig hänsyn till 1913 års riksdags uttalande, ty där uttalades ju, att man förväntade, att man vid ett kommande förslag i denna riktning skulle tillse, hurvida icke inskränkningar av byråerna skulle kunna ske. Detta har nu Kungl. Maj:t iakttagit och sammanslagit byråerna, såsom den ärade talaren nämnde, på sådant sätt, att det nuvarande antalet 17 skulle komma att minskas till 12. Det synes mig, att när Kungl. Maj:t har iakttagit detta, så kunde man också känna sig tillfreds därmed. Den föregående ärade talaren ansåg emellertid, att man i avvaktan på ytterligare utredning, som just skulle omfatta en omorganisation av järnvägsstyrelsen och icke blott av järnvägsstyrelsen, utan även en omorganisation av linjeförvaltningen, borde uppskjuta varje åtgärd, som kunde bidra till att denna för vårt lands trafik så betydelsefulla förvaltning skulle bli försedd med de nödiga arbetskrafter, som den redan nu är i behov av. Intet som här föreslagits föregriper en blivande omorganisation, om en sådan finnes av behovet påkallad. Intet av vad som här föreslagits har något som helst med en blivande omorganisation på linjen att göra på sådant sätt, att den skulle kunna anses föregripen. Men vad som är visst är, att ett uppskov med att ordna dessa löneförhållanden inom järnvägsstyrelsen kommer att bidra till, att järnvägsstyrelsen fortfarande kommer att löpa den risken att dess bästa krafter få giva sig ut på linjen på grund av de bättre löneförhållanden, som där föreligga. I detta sammanhang kan jag nämna att under 1913 ytterligare två av dess byrådirektörer utflyttat på linjen, och att en gått i enskild tjänst. Man måste väl föreställa sig, att löneförhållandena inom kungl. järnvägsstyrelsen ha utövat något inflytande på dessa åtgärder. Vidare är det påtagligt, att generaldirektörens arbetsböda, som på grund av järnvägarernas allt större utvidgning i vårt land, väsentligen ökats, på något sätt måste lättas. I år liksom föregående år är man också på det klara med, att detta skall ske genom att ytterligare en överdirektörsbefattning inrättas.

Jag skall icke trötta kammarens ledamöter med att i detalj ingå på, hur arbetet inom järnvägsstyrelsen vid ett genomförande av de föreslagna reformerna skulle bli fördelat, utan föreställer jag mig, att alla de, som ha intresse av frågan, också läst propositionen och således känna till saken. Jag skall endast

*Ang. vissa
ändringar i
avlöningsregle-
mentet för
tjänstemän vid
statens järn-
vägar m. m.*

(Forts.)

Ang. vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. (Forts.)

tillåta mig att något bemöta vad den föregående ärade talaren här sade. Till en början ber jag då att såsom min åsikt få uttala, att jag finner det en smula egendomligt, att man är så färdig med att år efter år slå ned förslag, som framläggas för att underlätta arbetet inom kungl. järnvägsstyrelsen, utan att man har gjort klart för sig, vad man vill sätta i stället, ty den föregående ärade talaren har genom sin motion enligt min uppfattning visat, att *han* åtminstone icke har klart för sig, hur han vill lösa denna fråga. Han har vidtagit den nog så ovanliga åtgärden att framlägga alternativa förslag. Antingen vill han ha avslag på hela framställningen, men säger då på samma gång, att om riksdagen icke vill gå med på det, så kan han på rak arm göra upp ett förslag, huru det skall kunna ordnas inom järnvägsstyrelsen, och då kommer han med ett förslag, som upptager ett antal av 9 byråer. Det förefaller mig vara ett egendomligt sätt på vilket motionären vill lösa denna fråga. Antingen vill han, att man skall avslå det hela, eller, om det händelsevis icke går, så har han ett förslag färdigt i beredskap, som han anser, att riksdagen bör vara beredd att acceptera.

Den ärade talaren fäste mycket stort avseende vid vad riksdagarna 1912 och 1913 uttalade. Andra kammarens år 1912 fattade beslut föranleddes av den utredning, som verkställdes inom andra kammarens tredje tillfälliga utskott, varemot 1913 års förslag föranleddes av den utredning, som verkställdes inom statsutskottet, såsom ju även är förhållandet i år. En skillnad mellan 1913 och 1914 års statsutskotts uttalanden i dessa avseenden är, som herrarna behagade finna, att statsutskottet i år ansett sig kunna enhälligt tillstyrka det förslag, som innefattas i nu föreliggande betänkande. Den ärade talaren påpekade särskilt, att man tidigare fäst så stort avseende vid, att departementalkommittén då icke avslutat sitt arbete, och därvid, att man ansett, att man då borde avvakta departementalkommitterades förslag innan man vidtoge större förändringar inom järnvägsstyrelsens organisation. Nu är det, såsom jag tidigare tillåtit mig framhålla, emellertid så, att det icke här gäller någon genomgripande förändring av organisationen, och att det framför allt icke gäller något, som på något sätt kan föregripa ett genomförande av departementalkommitterades förslag. Det framhålles också på sid. 10 i statsutskottets betänkande:

»Beträffande förslaget till departementalreformen framgår otvetydigt av departementalkommitterades betänkande, att den nu ifrågasatta organisationen icke på något sätt föregriper genomförandet av sagda reform, så mycket mindre som det nu föreliggande förslaget går i den riktning mot koncentration på större enheter inom styrelsen, som berörda kommitterade ansågo önskvärd.» Dessutom vill jag säga, att departementalkommitterades förslag är ännu icke genomfört. De förändringar, ingripande på många områden, icke blott beträffande järnvägs-

styrelsen, utan på många andra områden inom vår statsförvaltning, som kunna komma att bli en följd av eventuella förändringar i överensstämmelse med departementalkommitterades förslag, de förändringarna måste naturligtvis vid den tidpunkten vidtagas. Så mycket bättre då, om man nu kunde ordna det så, att möjligheten till sådana förändringar icke nu föregripes.

Ang. vissa
ändringar i
avlöningsregle-
mentet för
tjänstemän vid
statens järn-
vägar.
(Forts.)

Nu framhöll den ärade talaren det, att departementalkommittén föreslår indragning av kameralbyrån. Och därför ansåg den ärade talaren, att man redan nu utan att i övrigt genomföra departementalkommitterades förslag skulle kunna indraga denna byrå. Förhållandet är väl det, att med överflyttandet av en hel del ärenden från nuvarande järnvägsstyrelsen till ett kommunikationsdepartement kunde en del indragningar i järnvägsstyrelsen mycket väl göras, som icke kunna göras nu, innan ett sådant departement blivit inrättat. Därför förvånar det mig i hög grad, att man med stöd av departementalkommitténs uttalande skulle vilja redan nu ifrågasätta en sådan indragning. Likaså talade den ärade talaren om, att en centralupphandlingsanstalt för staten skulle medföra, att man kunde sammanslå flera byråer, än nu är föreslaget. En sådan anstalt har ännu icke beslutats. Det blir tids nog, om en sådan anstalt kommer till stånd och om det visar sig, att med den anstaltens genomförande ytterligare sammanslagningar av byråer kan ske, att då vidtaga den åtgärden, men det kan icke vara rimligt att vidtaga den åtgärden på basis av att en sådan anstalt *måhända* framdeles kommer till stånd, varom man icke vet mer än att frågan är föremål för utredning.

Den ärade talaren hade samlat en del kännedom om den norska statsbaneförvaltningens organisation. Och han antydde, att om tiden medgivit det, skulle han trott det vara lämpligt att här närmare ingå på det och därigenom ge oss någon ledning, huru vi borde ordna vår järnvägsorganisation. Med all aktning för det norska statsbaneväsendet och med all aktning för den organisation, som där tillämpas och som ingalunda är mig fullständigt obekant, vågar jag dock uttala en mot den ärade talarens uppfattning motsatt åsikt. Jag tror sannerligen icke, att den organisation, som tillämpas för det relativt obetydliga och efter andra principer skötta norska järnvägsnätet, kan vara lämplig inom en järnvägsförvaltning av den stora omfattning, som den svenska järnvägsförvaltningen har. Och jag tror till och med, att jag skulle kunna få fram auktoriteter på området inom Norge självt, som skulle kunna önska en förändring av organisationen redan med hänsyn till det norska järnvägsnätets omfattning.

Den ärade talaren sökte slutligen skrämja oss genom att icke hålla sig till det förslag, som här föreligger, utan vilja peka på varthän ett bifall i dag till detta förslag i framtiden skulle kunna leda. I framtiden skulle det leda till, att vi få

Ang. vissa
ändringar i
avlöningsregle-
mentet för
tjänstemän vid
statens järn-
vägar m. m.
(Forts.)

tillbaka de gamla överdirektörerna, i framtiden skulle överingenjören upphöjas till överdirektör. Dessa och en del liknande uttalanden ha enligt min bestämda uppfattning icke det minsta med nu föreliggande förslag att göra. Ett sådant framtida, eventuellt nytt förslag lär riksdagen komma att underkasta lika noggrann granskning, som riksdagen nu underkastar det föreliggande förslaget. Jag anser visst icke, att riksdagen skulle avhända sig sin framtida prövningsrätt, därest Kungl. Maj:t kommer med ett nytt förslag. Jag tycker erfarenheten har visat, att nog kalfatra vi dessa förslag tillräckligt i riksdagen. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr H age: Herr talman! Det skulle kunna vara mycket att ytterligare tillägga i denna sak med anledning av det anförande som den senaste ärade talaren presterat. Men jag skall fatta mig kort, då jag ju förstår, att herrarna snart vilja äta middag.

Men en och annan sak anser jag mig dock skyldig att bemöta.

Bland annat uttalade herr Ekman sin förvåning över, att jag framställt alternativa förslag i motionen. Det har jag gjort därför, att jag vet så innerligen väl, att riksdagen mycket sällan i sådana här organisationsfrågor vill på en enskild motionärs yrkande besluta något definitivt. Det är med hänsyntagande till detta, som jag yrkat avslag på det föreliggande förslaget men samtidigt som alternativ kastat upp ett nytt förslag till ledning för ett nytt utredningsarbete i frågan. Och min mening med detta alternativa yrkande var, att jag skulle med detta visa, huru jag tänkte mig utvecklingen av denna sak, om det i en framtid skulle bli en ny undersökning och om mitt förslag i princip vann gillande och det föreliggande förslaget avslögs.

Så har herr Ekman återigen fört fram detta uttalande, att järnvägsstyrelsen evakueras på förmågor på grund av denna organisation, som nu är sådan, att den lockar till linjen. För min del får jag nu säga det, att jag tror, att när det gäller initiativ, som det ofta gäller i styrelsen, kan det många gånger vara bra, att en del personer, som börja på att bli gamla, komma ut på linjen och att det på dessas förutvarande platser kommer in nya, kraftiga unga män med förmåga till initiativ. För övrigt får jag verkligen säga, att de uttalanden och utredningar från järnvägsstyrelsen som vid upprepade tillfällen ha tillställts utskotten och ledamöterna i riksdagen, äro sådana, att de jäva denna här av herr Ekman m. fl. uttalade uppfattningen. Jag får säga, att jag fått den känslan många gånger — även när dessa utlåtanden gått mig emot på ett sådant sätt, att mina yrkanden blivit avslagna — att, när det gäller saklighet och teknisk duglighet, jäva dessa utlåtanden fullständigt den uppfattningen, att de dugliga elementen tagit sig ut på linjen. Tvärtom skulle jag vilja säga, att järnvägsstyrelsens utlåtanden äro sådana, att

man tycker sig finna, att det är verkligen dugliga krafter kvar i järnvägsstyrelsen. Dessa utlåtanden tala alltså icke för sannolikheten av detta påstående, som vid upprepade tillfällen framförts här. Men dessutom kan man vinna detta, att kvalificerat folk kvarbliver i styrelsen, även om man lägger organisationen efter de linjer, som jag utkastat.

Jag skall icke inlåta mig på ytterligare bemötande av vad herr Ekman sagt, detta på grund av den långt framskridna tiden. Jag vill endast som en upplysning i sak påminna om, att jag nu icke yrkat på, att man skulle taga bort kameralbyrån och att man skulle göra vissa ändringar i järnvägsstyrelsens organisation på grund av departementalkommitténs uttalanden och på grund av den pågående utredningen i upphandlingsväsendet. Nej, jag har lagt huvudvikten på att yrka uppskov av saken just med hänsyftagande till dessa utredningar, som föreligga. Det är något som förtar udden av de anmärkningar som herr Ekman riktat mot mig. Jag skall alltså fortfarande, med ledning av detta, yrka på att mitt förslag godtages. Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

(Forts.)

Chefen för civildepartementet herr statsrådet v o n S y d o w: När man hörde herr Hages första anförande skulle man kunnat få det intrycket, att det här gällde en stor ekonomisk fråga. Han ställde inför kammaren framtidssyner, där han såg ett helt påverkan i järnvägsstyrelsen. Allt givetvis i riktning att söka suggerera kammaren. Statsutskottets ärade vice ordförande har reducerat frågan till dess rätta valör. Jag skall endast be att få tillägga i siffror vad det gäller. Kungl. Maj:ts förslag innebär en ökning av järnvägsstyrelsens stat på summa 16,200 kronor. Herrarna kan fatta vad detta betyder, när jag säger, att järnvägarnas budget har en omslutning av nära 90 miljoner kronor, och att järnvägarna ge staten en årlig inkomst av nära 22 miljoner kronor. Att då spara på 16,000 kronor, när det gäller att sätta högsta förvaltningen i stånd att rätt fylla sin uppgift, det tror jag icke är klok hushållning.

Herr Hage är framför allt rädd för, att detta skulle föregripa en blivande större omreglering. Det är, som herr Ekman visat, emellertid ingalunda förhållandet. Detta förslag knyter sig väsentligt till den nuvarande organisationen men förenklar den på samma gång det sätter en överdirektör vid sidan av den nuvarande och förbättrar de återstående byrådirektörernas löner. Skälen varför behovet av dessa förändringar är så trängande har herr Ekman fullständigt utvecklat. Jag ber få tillägga, att den nuvarande generaldirektören och chefen för statens järnvägar lägger alldeles särskilt stor vikt vid att detta omorganisationsförslag — jag ville snarare kalla det ett förslag om lönerreglering — blir genomfört. Han menar, att i annat fall blir det svårt för honom att på ett rätt sätt fylla sitt uppdrag. Och vi veta med vilket allvar och med vilken intensitet han gått till sitt arbete.

Förslaget kan alldeles icke föregripa eller hindra en blivande

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 59. 7

Ang. vissa
ändringar i
arvlöningsregle-
mentet för
tjänstemän vid
statens järn-
vägar m. m.

(Forts.)

till äventyrs mera omfattande omorganisation. Snarare skulle jag vilja säga, att förslaget genomförande verkar i motsatt riktning. Om man nu avslår förslaget, måste järnvägsstyrelsen utan tvivel tillsätta minst fyra, jag tror fem byrådirektörstjänster, som för närvarande hålles vakanta i avvaktan på den ifrågasatta sammanslagningen av byråer. Och om dessa tjänster tillsätts, försvårar det givetvis en blivande omreglering. Jag tror herrarna göra synnerligen klokt i att i detta fall följa ett enhälligt statsutskott.

Härmed var överläggningen slutad. Efter det herr talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, biföll kammaren utskottets hemställan.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4.55 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.